

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vapaaehtoisten johtaminen merellisessä suuronnettomuudessa -Case SPR

Sirén, Katri

2016 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Vapaaehtoisten johtaminen merellisessä suuronnettomuudessa -Case SPR

Sirén Katri
Kriisi- ja erityistilanteiden
johtaminen YAMK
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2016

Sirén Katri

Vapaaehtoisten johtaminen merellisessä suuronnettomuudessa - Case SPR

Vuosi 2016 Sivumäärä 83

Opinnäytetyön tehtävänä on kehittää Suomen Punaisen Ristin sekä muiden vapaaehtoisjärjestöjen järjestäytymistä monialaonnettomuudessa. Opinnäytetyössä tarkastellaan suuronnettomuutta kuvitteellisen laivoonnettomuustilanteen kautta monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelma eli jäljempänä MoMeVa pohjautuen. Kuvitteellisessa laivoonnettomuustilanteessa on kyse 2000 -3000 hengen risteilyonnettomuudesta Suomenlahdella. Merellisessä suuronnettomuudessa perustetaan evakuoitujen kokoamiskeskus. Viranomaisten tukena evakuoitukeskuksessa voidaan käyttää koulutettuja vapaaehtoisia, ja esimerkiksi kansainvälisten avustustyöntekijöiden delegaatteja ja Suomen Punaisen Ristin piirien henkilökuntaa. Opinnäytetyössä tarkastellaan miten eri kotimaisten järjestöjen toimintaa koordinoidaan evakuoitujen kokoamiskeskuksessa.

Opinnäytetyössä on tarkoitus tuoda esiin Suomen Punaisen Ristin roolia muiden järjestöjen koordinoijana ja tukijana onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa. Toimeksianto tähän tehtävään on tullut Suomen Punaiselta Ristiltä. Työ pohjautuu Suomen Punaisen Ristin ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirjaan. Suomen Punaisen Ristin ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirjassa Suomen Punaisen Ristin odotetaan varautuvan yhteiskunnan häiriötilanteisiin ylläpitämällä ensihuollon ja psykososiaalisen tuen ryhmiä, koordinoimalla vapaaehtoista pelastuspalvelua sekä koordinoimalla häiriötilanteessa sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tukena toimivia muita vapaaehtoisryhmiä ja yksittäisiä järjestöjen jäseniä. Tämä opinnäytetyö ei käsittele Suomen meripelastusseuran koordinoimia merellisiä toimijoita eikä Suomen Lentopelastusseuran toimijoita.

Opinnäytetyön tutkimusosio oli laadullinen. Työ toteutettiin haastatteleamalla eri asiantuntijoita, jotka tuntevat valmiussuunnittelua ja varautumista tai joilla on kokemusta Punaisen Ristin toiminnasta suuronnettomuus- tai kriisitilanteissa. Haastattelukysymykset rakennettiin tutkimuskysymysten pohjalta kahden suuremman kokonaisuuden alle. Ensimmäinen osa käsittelee sitä, minkälainen on Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoimisessa suuronnettomuustilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta. Toinen osa käsittelee sitä, miten Suomen Punainen Risti koordinoi muita kotimaisia järjestöjä suuronnettomuus- tai erityistilanteissa.

Opinnäytetyön yhtenä keskeisenä tuloksena ilmeni, että sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin kanssa tehty yhteistyöpöytäkirja on luonteelta linjaava ja sopimuksen sisältö voisi olla yksilöidympi. Sopimuksen sisällön selkiyttämiseksi olisi tärkeää sopia paikallisesti järjestöjen välisestä yhteistyöstä. Nykyinen Vapaaehtoisen Pelastuspalvelun-järjestelmä, jäljempänä Vapepa, jonka kautta hälytystehtäviin tulevia järjestöjä koordinoidaan, on rakenteeltaan toimiva ja sitä voidaan edelleen kehittää. Niiden järjestöjen kanssa, jotka eivät ole vielä mukana Vapepassa, voitaisiin tulevaisuudessa aloittaa neuvottelut siitä, olisivatko ne halukkaita liittymään Vapepan järjestöjen verkostoon ja hälytysjärjestelmään. Yleisesti asiantuntijat pitivät parhaana nykyisen Vapepan tyyppistä järjestelmää, jossa yksi taho koordinoi muita mukana olevia järjestöjä onnettomuustilanteissa. Jatkossa järjestöjen välistä yhteistyötä ja niiden koordinoimista evakuoitujen kokoamiskeskuksen kaltaisessa toimintaympäristössä olisi tärkeää päästä harjoittelemaan käytännössä.

Asiasanat: Merellisen suuronnettomuuden johtaminen, Suomen Punaista Ristiä koskevat keskeiset lait ja sopimukset merellisessä suuronnettomuudessa, vapaaehtoisten johtaminen, evakuoitujen kokoamiskeskus

Sirén Katri

Volunteers leadership in a major marine accident - Case FRC

Year	2016	Pages	83
------	------	-------	----

The purpose of this study is to develop leadership of the volunteers in the Finnish Red Cross and other organizations in an accident that involves many participants. The thesis examines the major accident through an imaginary ship accident based on MoMeVa-plan co-operation. In the imaginary ship accident there is a cruise accident of about 2000-3000 people in the Gulf of Finland. In the imaginary scenario an Evacuation Centre is set up. Trained volunteers will support authorities in the Evacuation Centre. The thesis examines how the various national organizations could be coordinated in the Evacuation Centre.

In thesis it is intended to examine the role of the Finnish Red Cross in coordination and as a supporter of other organizations in accidents or other specific situations. The assignment for this position has come in the form of the memorandum of cooperation. It was made between the Finnish Red Cross and the Ministry of Social Affairs and Health. In this memorandum of cooperation the Finnish Red Cross is expected to prepare for disturbances in the society by maintaining psychosocial support groups, first aid groups and the voluntary rescue service. It is expected that the Finnish Red Cross coordinates also other organizations and individuals that support the social and health care authorities. The Finnish Lifeboat Institution and the Finnish Air Rescue Society are excluded from this thesis.

The research part is qualitative. The work was carried out by interviewing experts who are familiar with contingency planning or who have experience of the Red Cross activities in a major accident or crisis situation. Interview questions were based on the research questions. The first part deals with responsibilities and obligations of the Finnish Red Cross in coordinating other organizations in the disaster. The questions are based on the memorandum of cooperation which the Finnish Red Cross has made with the Ministry of Social Affairs and Health. The second part deals with the Finnish Red Cross coordination of the other domestic organizations in a major accident or other specific situation.

One of the main results of the thesis revealed that the memorandum of cooperation made by the Ministry of Social Affairs and Health and the Finnish Red Cross could be more specific. In order to clarify the content of the agreement it would be important to agree locally on cooperation between the organizations. The existing organizations coordination model is called Vapepa, which is implemented in major accidents. This system is well organized and it can be developed more in the future. Organizations which are not yet involved in Vapepa should start negotiations to find out if they are willing to join Vapepa in the future. In general, experts considered that the current system is a practical where coordination of other organizations is made by Vapepa. In the future it would be important to practice cooperation between organizations in an environment like the Evacuation Centre.

Keywords: Marine major accident management, the main laws and agreements in maritime accident for Finnish Red Cross, leadership of volunteers, Evacuation Centre

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet.....	2
2.1	Suuronnettomuus.....	2
2.2	Merellinen suuronnettomuus.....	2
2.3	Suomen Punainen Risti ja Vapaaehtoinen pelastuspalvelu.....	3
2.4	Evakuoitujen kokoamiskeskus.....	3
2.5	Keskeinen lainsäädäntö.....	3
2.5.1	Valmiuslaki.....	3
2.5.2	Pelastuslaki.....	4
2.5.3	Meripelastuslaki.....	4
2.5.4	Poliisilaki.....	5
2.5.5	Terveystieteiden lakien ja asetusten mukainen toiminta.....	5
3	Yleistä taustatietoa merellisestä suuronnettomuudesta ja eri toimijoiden vastuualueista.....	5
3.1	Suuronnettomuustilanteen johtaminen.....	8
3.2	Merellisen suuronnettomuuden johtaminen.....	10
3.3	Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelma.....	12
3.4	Psykososiaalinen tuki suuronnettomuustilanteessa.....	12
3.5	Kriisiviestintä merellisessä suuronnettomuudessa.....	14
3.6	Viesti-toiminta merellisessä suuronnettomuudessa.....	16
4	Suomen Punaisen Ristin valmiudet suuronnettomuustilanteessa.....	17
4.1	Laki Suomen Punaisesta Rististä ja sitä täydentävä asetukset.....	18
4.2	Suomen Punaisen Ristin tehtävät normaalioloissa ja normaaliajan häiriötilanteissa.....	19
5	Suomen Punaista Ristiä koskevat keskeiset sopimukset ja lait merellisessä monialaonnettomuudessa.....	20
5.1	Yhteistyösopimus varautumisesta ja ensiaputoiminnasta sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin välillä.....	20
5.2	Muut merelliseen onnettomuuteen liittyvät Suomen Punaisen Ristin sopimukset.....	21
6	Vapaaehtoistyön johtaminen.....	22
6.1	Vapaaehtoinen pelastuspalvelu.....	22
6.2	Vapaaehtoisen pelastuspalvelun kolmiportainen organisaatorakenne.....	23
6.3	Vapaaehtoisten johtaminen järjestöissä.....	24
6.4	Vapaaehtoistyön johtaminen erityistilanteissa- ja suuronnettomuuksissa.....	25
7	Evakuoitujen kokoamiskeskuksen toiminta vapaaehtoistoimijoiden näkökulmasta merellisessä suuronnettomuudessa.....	27
8	Opinnäytetyön tehtävä, tarkoitus ja toteutus.....	29

8.1	Opinnäytetyön tehtävä ja tarkoitus.....	29
8.2	Opinnäytetyön toteutus ja aikataulu	30
9	Laadullinen tutkimus	30
10	Aineiston keruu.....	31
10.1	Aineisto	32
10.2	Aiheen rajaus	33
10.3	Haastattelujen toteuttaminen.....	33
10.4	Aineiston analyysi	34
10.5	Opinnäytetyön etiikka ja luotettavuus	35
11	Opinnäytetyön tulokset	36
11.1	Punaisen Ristin toiminta merellisessä suuronnettomuudessa lainsäädännön ja sopimusten näkökulmasta	36
11.2	Suomen Punainen Risti ja muiden kotimaisten järjestöjen koordinointi suuronnettomuus tai erityistilanteessa	43
11.2.1	Hälyttäminen.....	43
11.2.2	Viestintä ja tiedottaminen	49
11.2.3	Vapaaehtoisten tehtävät ja koordinointi evakuoitujen kokoamiskeskuksessa	
	52	
11.3	Opinnäytetyön tulosten yhteenveto pelkistettynä taulukkona	69
12	Pohdinta	75
12.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	76
12.2	Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	81
12.3	Suosituksat jatkotoimenpiteiksi	82
	LÄHTEET	84
	LIITTEET	91

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on tarkastella Suomen Punaisen Ristin sekä muiden vapaaehtoisjärjestöjen järjestäytymistä monialaonnettomuudessa. Työssäni lähestyn aihetta laivaonnettomuustilanne-esimerkkiä käyttäen. Kuvitteellisessa laivaonnettomuus skenaariossa on kyse 2000-3000 hengen risteilyaluksen merionnettomuudesta Suomenlahdella, jossa loukkaantuneiden määrä nousee suuronnettomuuden tasolle. Aiheeni pohjautuu MoMeVa-yhteistoimintasuunnitelmaan. MoMeVa on monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelma. Kyseinen yhteistoimintasuunnitelma on tarkoitettu hallinnollisen johtamisen tueksi varautumisessa merellisiin suur- tai monialaonnettomuuksiin. MoMeVa yhteistoimintasuunnitelman tarkoituksena on selkeyttää eri toimijoiden roolia merellisissä monialaonnettomuuksissa ja siinä on määritelty keskeisten yhteistoimintaa edellyttävien toimintojen valtakunnalliset toimintamallit.

Opinnäytetyössäni on tarkoitus tarkastella Suomen Punaisen Ristin roolia muiden järjestöjen koordinoijana ja tukijana onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa. Työ pohjautuu Suomen Punaisen Ristin ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirjaan. Kyseisessä yhteistyöpöytäkirjassa Suomen Punaisen Ristin odotetaan varautuvan yhteiskunnan häiriötilanteisiin ylläpitämällä ensihuollon ja psykososiaalisen tuen ryhmiä, koordinoimalla vapaaehtoista pelastuspalvelua sekä koordinoimalla häiriötilanteessa sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tukena toimivia muita vapaaehtoisryhmiä ja yksittäisiä järjestöjen jäseniä. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda ohjeellinen koordinaatiomalli Suomen Punaiselle Ristille muiden kotimaisten järjestöjen koordinoinnista suuronnettomuustilanteessa. Suomen Punainen Risti koordinoi Vapaaehtoista Pelastuspalvelua, myöhemmin Vapepa, johon kuuluu 51 vapaaehtoisjärjestöä. Vapepalla on koordinaatiomalli, joka käsittää maahantulonvarautumisen sekä öljyntorjuntahankkeiden järjestäytymistä eri toimijoiden välillä. Suomen Punaisella Ristillä eikä Vapepalla ole tällä hetkellä olemassa toimintamallia siitä, millä tavalla muita ei hierarkkisesti alisteisessa asemassa olevia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä tällaisessa erityistilanteessa johdetaan. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda Punaiselle Ristille ja Vapepalle esimerkkimalli, miten he voisivat kehittää koordinaatiota vapaaehtoisjärjestöjen ja yksittäisten vapaaehtoisten osalta erityistilanteessa niin kuin yhteistyöpöytäkirjaan asia on linjattu.

Opinnäytetyö on laadultaan kvalitatiivinen ja se pohjautuu eri toimialojen asiantuntijahaastatteluihin. Vapaaehtoisten järjestöjen ja organisaatioiden koordinoinnista on kansainvälisillä järjestöillä ja avustusjärjestöillä pitkän linjan käytännön kokemusta esimerkkinä YK:n OCHA-toimintamallit (Yhdistyneet kansakunnat 2016). Vapaaehtoisten järjestäytymistä merellisessä monialaonnettomuudessa Suomessa ei ole aikaisemmin tutkittu. Laadullisella tutkimusmenetelmällä on mahdollista paneutua aiheeseen syvällisesti. Tapaustudkimus on menetelmänä soveltuva ja runsaasti käytetty juuri kehittämishankkeiden tutkimuksessa.

2 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Opinnäytetyöni keskeiset käsitteet ovat merellisen suuronnettomuuden johtaminen, Suomen Punaista Ristiä koskevat keskeiset lait ja sopimukset merellisessä suuronnettomuudessa, vapaaehtoisten johtaminen ja evakuoitujen kokoamiskeskus. Tässä opinnäytetyössä käytetyt termit on avattu tarkemmin liitteessä 1.

2.1 Suuronnettomuus

Suuronnettomuus on määritelty turvallisuustutkintalain (2011/525: 2§) mukaan seuraavasti: ”Onnettomuus, jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden taikka ympäristöön, omaisuuteen tai varallisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana (suuronnettomuus).”(2011/525:2§)

Tyypillistä suuronnettomuuksille on, että ne eivät ole hallittavissa käytettävissä olevilla päivittäisen perusvalmiuden voimavaroilla ja toimintamalleilla. Suuronnettomuuksissa tarvitaan toimivaa ja laajaa pelastusviranomaisten yhteistyötä ja saatavilla olevien resurssien ja johtamisjärjestelmien hyvin koordinoitua käyttöä. (Ekman 2015, 10–11.)

Suuronnettomuuksia ovat esimerkiksi kaasu-, myrky-, räjähdys, liikenne- ja ydinonnettomuudet. Suuronnettomuuksiin tulee varautua. Tilanteet, jotka ovat aiheuttaneet suuronnettomuuden vaaran, tulee tutkia. Suomessa tapahtuneet suuronnettomuudet tutkii onnettomuustutkintakeskus. (Kokonaisuusturvallisuuden sanasto 2014, 69.)

2.2 Merellinen suuronnettomuus

Merelliselle suuronnettomuudelle on ominaista, että hengenvaarassa on yli 10 henkilöä. Osa näistä ihmisistä saattaa olla menehtynyt, kadoksissa tai loukkaantunut. Pelastustoiminta merellä edellyttää meri- ja pelastustoimen normaalia laajempaa yhteistyötä. Lisäksi saatetaan tarvita myös lentopelastuspalvelun apua ja meripelastustoimen yksiköiden lisäksi tarvitaan apuun muita yksiköitä. Ympäristöonnettomuuden mahdollisuus on tilanteessa myös olemassa ja tämä tulee ottaa huomioon. Naapurimaiden kanssa saatetaan joutua tekemään kansainvälistä yhteistyötä ja tämän tyyppinen onnettomuus saattaa herättää myös mediassa laajaa huomioita. Yleisjohtovastuu merellisessä suuronnettomuudessa on Rajavartiolaitoksella. (Leppänen 2015,165,493; MoMeVa 2012)

2.3 Suomen Punainen Risti ja Vapaaehtoinen pelastuspalvelu

Yksi Suomen suurimmista kansalaisjärjestöistä on Suomen Punainen Risti. Suomen Punaisella Ristillä on yhteensä 40 000 vapaaehtoista. Järjestön tehtävänä on auttaa onnettomuuksissa ja katastrofeissa ihmisiä sekä varautua näihin tilanteisiin. Suomen Punaisella Ristillä on yhteensä kaksitoista piiriä. Piiritoimistojen työntekijät tukevat vapaaehtoisia jotka toimivat oman paikkakunnan paikallisosastoissa. Punaisen Ristin keskustoimisto koordinoi toimintaa koko Suomessa. (Punainen Risti 2016)

Yleisen pelastuspalvelun osalta Suomen Punainen Risti koordinoi Vapepaa. Viranomaiset hälyttävät tarpeen mukaan erilaisiin auttamistehtäviin hälytysryhmissä olevia Vapepan vapaaehtoisia. Vapepan vapaaehtoisverkosto kattaa koko Suomen ja siinä on mukana esimerkiksi ensiapu-pelastustoiminta-, maanpuolustus-, liikunta-, nais- ja tiepalvelujärjestöjä. (Vapepa 2016)

2.4 Evakuoitujen kokoamiskeskus

Evakuoitujen kokoamiskeskus voidaan perustaa liikuntahalliin, leirikeskukseen, seurakunnan tiloihin tai muuhun tämän tyyppiseen tilaan, jonne ihmisiä tuodaan turvaan. Suunnitteluvaiheessa evakuointikeskukseksi sopivia tiloja kartoitetaan viranomaisyhteistyössä. Meripelastustilanteessa meripelastusjohtaja antaa käskyn evakuointikeskuksen perustamisesta. Rajavartiolaitoksen meripelastuksen johtokeskukset vastaavat meripelastustilanteessa ihmisten siirtämisestä pois vaaralliselta alueelta sekä pelastamisesta. Evakuoitujen kokoamiskeskukseen tuodut ihmiset rekisteröidään. Evakuoitujen kokoamiskeskuksessa tulee olla valmius ensiavun ja psykososiaalisen tuen antamiseen. Siellä evakuoituille tarjotaan peseytymis-, ruokailu- ja majoitustilat sekä huolehditaan tarvittavasta lääkityksestä. Viranomainen vastaa toiminnan toteuttamisesta evakuoitujen kokoamiskeskuksessa, mutta vapaaehtoiset ovat tärkeä voimavara toiminnan järjestämisessä. (Hujala 2015)

2.5 Keskeinen lainsäädäntö

Seuraava luku käsittelee merionnettomuuden johtamista käsittelevää lainsäädäntöä. Suomen Punaista Ristiä käsittelevä lainsäädäntöä käsitellään luvussa 4.

2.5.1 Valmiuslaki

Valmiuslaki on tarkoitettu sovellettavaksi koko yhteiskuntaa koskevissa erityisen vakavissa kriisitilanteissa. Valtioneuvosto yhteistyössä tasavallan presidentin kanssa toteaa maassa vallitsevan poikkeusolon. Valmiuslaissa erikseen säädettyjä tilanteita kutsutaan poikkeusoloiksi.

Erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila voidaan määritellä poikkeusoloksi. Yleensä evakuoinnit toteutetaan normaalioloissa, mutta evakuointitarve voi syntyä myös poikkeusoloissa. Evakuoinnin toteutuksessa noudatetaan samoja periaatteita ja toimintamalleja kuin normaalioloissa. Poikkeusoloissa evakuoitujen sijoitustarve on yleensä pitkäkestoisempi. Kuntien tulee valmiussuunnittelulla ja muilla toimenpiteillä varmistaa tehtävien hoitaminen poikkeusoloissa. (Evakuointikeskuksen perustaminen 2015, 30–31;Valmiuslaki 29.12.2011/1552)

2.5.2 Pelastuslaki

Pelastuslain tavoite on vähentää onnettomuuksia ja parantaa ihmisten turvallisuutta. Lain tavoite on, että onnettomuuden uhatessa tai tapahduttua ihmiset pelastetaan, tärkeät toiminnot turvataan ja onnettomuuksien seurauksia rajoitetaan tehokkaasti. Valtion ja kunnan viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset ovat velvollisia osallistumaan pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun. Pelastuslaissa on säädetty ihmisten, yritysten sekä oikeushenkilöiden velvollisuudesta:

- ehkäistä tulipaloja ja muita onnettomuuksia
- varautua onnettomuuksiin ja toimintaan onnettomuuksien uhatessa ja sattuesssa
- rajoittaa onnettomuuksien seurauksia
- rakentaa ja ylläpitää väestönsuojia
- osallistua pelastustoiminnan tehtäviin ja väestönsuojelukoulutukseen

Julkisen vallan käyttöä sisältävät tehtävät, kuten valvonta- tai tarkastustoimintaa sisältävät tehtävät on rajattu pois vapaaehtoisten osalta. Pelastustoiminnassa voidaan käyttää apuna vapaaehtoisia organisaatioita ja henkilöitä. (Pelastuslaki 29.4.2011/379) Pelastustoimen tehtävissä käytettäviä organisaatioita ovat esimerkiksi meri- ja järvipelastustoiminnassa mukana olevat yksiköt, vapaaehtoiset palokunnat ja vapaaehtoisen pelastuspalvelun järjestöt. (HE257/2010 vp)

2.5.3 Meripelastuslaki

Meripelastuslakia sovelletaan Suomen meripelastustoimen vastuualueella vaarassa olevien ihmisten etsimiseen ja pelastamiseen, heille annettavaan ensihoitoon sekä vaaratilanteeseen liittyvän radioviestinnän hoitamiseen. Meripelastuslaissa on säädetty, että meripelastustöissä voidaan käyttää apuna vapaaehtoisia yhdistyksiä ja muita yhteisöjä, ei kuitenkaan tehtävissä, johon sisältyy merkittävää julkisen vallan käyttöä. Rajavartiolaitos voi antaa meripelastustoimen alaan kuuluvia tehtäviä sekä koulutus- ja valistustehtäviä meripelastustoimen alalla toimivan vapaaehtoisen yhdistyksen tai muun yhteisön suorittavaksi. (Meripelastuslaki 30.11.2001/1145)

Vapaaehtoisten osallistumista meripelastustoimintaan käsittelevät lisäksi meripelastustoimen viestiohje (2012), Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen suunnitelma MoMeVa (2013), meripelastusohje (2010) ja päätös meripelastustoimen tehtävistä maksettavista palkkioista (2010). (Hatakka 2014, 19.)

2.5.4 Poliisilaki

Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä etsintätehtävissä sekä muissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä. Etsintää johtava poliisimies ja muussa avustustehtävässä päällystöön kuuluva poliisimies tekee päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä. (Poliisilaki 872/2011)

Suomen Punainen Risti, Suomen Meripelastusseura ja Suomen Lentopelastusseura ovat laatineet valtakunnallisen sopimuksen poliisiin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta Poliisihallituksen kanssa. Vapaaehtoisille soveltuvia tehtäviä poliisitehtävissä ovat esimerkiksi poliisihenkilöstön huoltotehtävät, esitutkintaa ja poliisitutkintaa tukevat tehtävät, poliisihenkilöstön- ja materiaalin kuljettaminen vesi- ja ilmakuljetuskalustolla sekä etsintä- ja pelastustehtävät. (Hatakka 2014, 20; Vapepa 2016, sopimus poliisiin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta)

2.5.5 Terveystuolaki

Terveystuolain 40 §:n mukaan ensihoitopalveluun sisältyy osallistuminen alueellisten varautumis- ja valmiussuunnitelmien laatimiseen suuronnettomuuksien ja terveystuollon erityistilanteiden varalle yhdessä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa sekä virka-avun antaminen muille viranomaisille. (Terveystuolaki 1326/2010)

Heti pelastamisen jälkeen aloitetaan ensihuolto ja sitä jatketaan lähivuorokausien ajan. Osana ensihuollollista työtä on psykososiaalisen tuen antaminen. Terveystuolaki ohjaa psykososiaalista tukea. Psykososiaalisen tuen palvelut järjestetään yhteistyössä terveystuollon kanssa. (Hatakka 2014, 20.)

3 Yleistä taustatietoa merellisestä suuronnettomuudesta ja eri toimijoiden vastuualueista

Itämerellä on runsaasti matkustaja-alus liikennettä ja esimerkiksi öljyn ja muiden vaarallisten aineiden kuljetusliikennettä. Karilleajot ja tulipalot johtavat usein vakaviin seurauksiin. Ilmastomuutos lisää riskiä sään äkillisille vaihteluille, mikä tarkoittaa meriolosuhteissa esimerkiksi myrskyjä. Tätä kautta merellisten suuronnettomuuksien riski voi tulevaisuudessa kasvaa. Ajanjaksolla 2011–2014 hyvin vakavaksi luokiteltuja merionnettomuuksia on sattunut keskimäärin yksi vuodessa. Viimeisen 10 vuoden aikana vakavia ympäristövahinkoja aiheuttaneita

merellisiä onnettomuuksia tai useita kuolonuhreja vaatineita merionnettomuuksia ei ole sattunut. Sisäministeriön julkaisemassa Suomen kansallisessa riskiarviossa 2015 merellisen suuronnettomuuden todennäköisyyden uhka on arvioitu täysin mahdolliseksi, mutta melko pieneksi. Merellisen suuronnettomuuden vaikutukset ovat merkittäviä ja se saattavat koskettaa suoraan tuhansia ihmisiä ja välillisesti vielä suurempaa joukkoa. Miehistön ja matkustajien joukossa saattaa olla lisäksi usean eri maan kansalaisia ja pelastustoiminta on usein myös kansainvälistä yhteistoimintaa vaativaa. (Sisäministeriö 2016, 45–48; Sisäasianministeriö 2008, 12; Trafi 2015; 25.)

Merenkulun turvallisuuteen pyritään vaikuttamaan varautumalla ympäristövahinkojen torjumiin sekä meripelastumistapahtumien johtamissuunnitelmilla ja harjoituksilla. Suomen lipun alla olevien alusten turvallisuuteen voidaan vaikuttaa lippuvaltiotoimenpiteillä, joita ovat muun muassa lainsäädännölliset toimenpiteet ja alusten katsastuksiin liittyvät asiat. Trafi eli Liikenteen turvallisuusvirasto vastaa Suomen satamissa käyvien ulkomaisten alusten isäntävaltio- ja satamatarkastuksista. Tällä tavoin voidaan ehkäistä huonokuntoisten alusten liikennöintiä Suomeen. (Sisäasianministeriö 2008, 12; Trafi 2016)

Valtioneuvosto ohjaa pelastustointia. Sen toiminta pohjautuu hallitusohjelmaan sisältyviin periaatepäätöksiin. Sisäasianministeriön pelastusosasto valvoo ja johtaa pelastustointia. Vakavissa suuronnettomuuksissa Aluehallintovirastot avustavat Sisäministeriötä pelastustoiminnan johtamisessa. Aluehallintovirastojen tehtävänä on tukea paikallisia toimivaltaisia viranomaisia. Kunnat vastaavat pelastustoiminnasta valtioneuvoston määräämillä alueilla. Johtaminen on toimivaltaisen viranomaisen vastuulla, mutta kunnan vastuulla on tukea toimivaltaista viranomaista ja järjestää sille tarvittavaa viranomaistukea. Terveystieteiden alueellisesta varautumisesta suuronnettomuuksiin päättää sairaanhoitopiirin kuntayhtymä yhteistyössä alueen kunnan kanssa. Tämä vastuu on määritelty terveydenhuoltolaissa. (Sisäasianministeriö 2008, 14–15; Turvallisuuskomitea 2015, 32–37.)

Johtava meripelastusviranomaisena Suomessa on sisäministeriön alaisuudessa toimiva Rajavartiolaitos, joka suorittaa ja johtaa pelastus- ja etsintätoimintaa. Sillä on kalustoa öljy- ja kemikaalionnettomuuksien torjuntaan ja se tekee yhteistyötä ympäristöviranomaisten, puolustusvoimien ja merenkulkulaitoksen kanssa. Rajavartiolaitos vastaa meripelastustoimen kehittämisestä, valvonnasta ja suunnittelusta. Lisäksi Rajavartiolaitoksella on johtavana meripelastusviranomaisena koordinoitavastuu meripelastukseen osallistuvien vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistoiminnasta. Ympäristövahinkojen torjunnasta huolehtii Ympäristöministeriö. Suomen ympäristökeskus eli jäljempänä SYKE toimii ministeriön alaisuudessa ja huolehtii öljy- ja kemikaalivahinkojen valtakunnallisesta torjunnasta. SYKKE:ellä on myös toimivalta pyytää ja antaa myös kansainvälistä öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunta-apua, koska se on kansainvälisten sopimusten mukainen torjuntaviranomaisena öljy- ja kemikaalivahingoissa. Alueelliset

pelastustoimet vastaavat saaristossa ja rannikoilla alusöljyvahingoista sekä maaöljyvahingoista. (Sisäasianministeriö 2008, 16–17; Turvallisuuskomitea 2015, 65–66.)

Trafi vastaa satamien ja alusten valvonnasta ja turvatoimista sekä kansainvälisestä ja kansallisesta viranomaisyhteistyöstä. Meripelastustoimintaan osallistuu tarvittaessa Puolustusvoimat, joka on valmiudessa antamaan virka-apua muille viranomaisille. Toiminta on suuntautunut pelastukseen, turvallisuuteen ja ympäristötuhojen torjuntaan. Puolustusvoimien Merivoimat ylläpitävät jatkuvaa öljyntorjunta-alusten toimintavalmiutta. Merivoimat toimivat Suomen Ympäristökeskuksen ohjauksessa öljyntorjunnassa. (Sisäasianministeriö 2008, 19; Trafi 2016)

Vapaaehtoiset palokunnat eli VPK muodostavat suuronnettomuuksissa pelastustoiminnan tärkeimmän reservin. Sopimuspalokuntalaisia, jotka ovat hälytyskelpoisia, on yhteensä 13400. He ovat käytettävissä viranomaisten tukena. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö eli SPEK huolehtii vapaaehtoispalokuntien toimintaedellytyksistä ja toimii valtakunnallisena pelastusalan asiantuntijajärjestönä. (Sisäasiainministeriö 2008, 20; Suomen Sopimuspalokuntien Liitto Ry 2016)

Maailman luonnonsäätiö eli WWF toimii yhteistyössä viranomaisten kanssa ja kouluttaa siviilipalvelusmiehiä ja vapaaehtoisia öljyntorjuntatehtäviin. WWF on kouluttanut noin 2000 vapaaehtoista öljyntorjuntatehtäviin. WWF on suuntautunut erityisesti rantautuneen öljyn vuosittaisesta saapumisesta keräämiseen luonnosta pois. WWF tekee kansainvälistä yhteistyötä eri kansalaisjärjestöjen kanssa, joten tätä kautta mahdollistuu myös kansainvälisen avun saaminen vakavassa öljyonnettomuudessa. (Niinimäki 2015, 2; Sisäasianministeriö 2008, 20.)

Suomen meripelastusseuran päätehtävänä on pelastaa merihätään joutuneita sisävesillä ja merialueilla. Meripelastusseuralla on 2000 vapaaehtoista koulutuksen saanutta meripelastajaa ja yli 20 000 jäsentä. Meripelastusseuralla on käytössä 130 pelastusalusta. Vuosittain Suomen Meripelastusseuralla on yli 1600 erilaista meripelastustehtävää. Meripelastusseura tukee merialueilla merivartiostojen toimintaa osallistumalla esimerkiksi pelastus- ja etsintätehtäviin. (Meripelastusseura 2016)

Suomen Punainen Risti on suurin suuronnettomuuksissa avustava kansalaisjärjestö. Punaisen Ristin koordinoima Vapaaehtoinen pelastuspalvelu toimii viranomaisten tukena erityisesti sellaisissa tehtävissä, jotka vaativat runsaasti pelastushenkilöstöä. Vapepan alla toimii 51 eri järjestöä ja yhteisöä. Vapepan päätehtävinä ovat evakuoinnit, kadonneiden etsintä, liikenteen ohjaus, uhrien kirjaaminen ja muut huoltotehtävät. (Sisäasianministeriö 2008, 20–21; Turvallisuuskomitea 2015, 154; Vapepa 2016)

3.1 Suuronnettomuustilanteen johtaminen

Suuronnettomuustilanteen yleisjohtovastuu on yleensä pelastuslaitosten henkilökunnalla niin pitkään kun pelastustoimet on saatu päätökseen. Terveystoiminta vastaa itsenäisesti lääkinällisestä pelastustoiminnasta. Pelastuslaitoksen jälkeen johtovastuu siirtyy yleisimmin poliisille. Suuronnettomuudessa poliisin ja pelastuslaitoksen johtovastuu tarkoittaa yleisjohtajuutta. Lääkinnällinen pelastustoimi vastaa potilaiden hoidosta, luokittelusta ja kuljetuksesta. Pelastustoimi, Lääkinnällinen pelastustoimi, poliisi ja kolmas sektori vastaavat oman toimintansa johtamisesta. (Koskinen 2009, 28.)

Potilaiden lääkinällisen evakuoimisen tarpeen määrittelee terveystoiminta. Terveystoiminta sopii muiden viranomaisten kanssa esimerkiksi kuljetuskapasiteettiin liittyvistä asioista. Helsingin ja Uudenmaan Sairaanhoidopiirin eli HUS - alueen lääkinällisen pelastustoiminnan johtovastuu on Töölön sairaalalla. Erikois- ja tehohoitoa vaativien potilaiden määrä suuronnettomuudessa saattaa nousta niin suureksi, että potilaita voidaan joutua siirtämään toisen sairaanhoidopiirin alueelle. Sosiaali- ja terveystoiminta voi antaa toimeksiannon toimintavastuusta Helsingin ja Uudenmaan Sairaanhoidopiirille myös sen ulkopuolella sattuneesta suuronnettomuudesta. Mikäli onnettomuuspaikalla olevien loukkaantuneiden määrä on suuri tai evakointiyhteydet ovat vaativat, voidaan tarvikkeita ja terveystoimintahenkilöstöä lähettää paikanpäälle. Onnettomuusalueen viranomaiset ovat tällöin johtovastuussa paikanpäälle lähetetystä terveystoimintahenkilöstöstä. Pohjoismaista yhteistyötä eri sairaaloiden kanssa saatetaan tarvita, mikäli suuronnettomuustilanteessa on runsaasti esimerkiksi palovammapotilaita. (STM 2013, 21.)

Johtaminen onnettomuustilanteessa voidaan eriyttää strategiseen, operatiiviseen ja hallinnolliseen tasoon. Onnettomuustilanteen johtaminen vaatii hyvää viestintää sekä yhteistoimintaa pelastustoiminta, hätäkeskuksen, terveystoiminta, poliisin ja mahdollisesti tilanteen niin vaatiessa myös Lentopelastuskeskuksen ja Rajavartiolaitoksen kesken. (Ruuska 2015, 160–162.)

Pienissä päivittäisissä monipotilastilanteissa, joissa on osallisena 5-10 potilasta, lääkinällisen avun antavat ensihoidon ja pelastustoiminta yksiköt. Jos onnettomuudessa on osallisena yli 10 potilasta, on kyseessä suuronnettomuus. Tällöin vaaditaan moniviranomaisyhteistyötä ja mahdollisesti myös kolmannen sektorin yhteistoimintaa. (Koskinen 2009, 28.)

Operatiivinen johto suuronnettomuudessa jakaantuu kahteen osaan: Varsinaiseen johtokeskukseen (JOKE) ja toiminta-alueen johtotoimintaan (TOJE). Operatiivista toimintaa koordinoivat johtajat muodostavat TOJE:n. TOJE muodostuu poliisin, lääkinällisen ja pelastustoiminta toimijoista ja se sijoittuu lähelle onnettomuuspaikkaa. Onnettomuuden tapahduttua hätäkeskus

välittää tiedon pelastustoiminnan johtokeskukseen (PELJOKE) sekä toiminta-alueen johtoelimelle (TOJE). PELJOKE välittää tiedon edelleen aluehallintokeskukseen, joka on yhteydessä kuntien johtokeskukseen ja TOJE: n. (Harju & Martikainen 2007, 34.)

Johtokeskuksen eli JOKE:n muodostavat poliisijohtajat, pelastusjohtajat ja lääkintäjohtajat. JOKE:a voidaan täydentää eri hallinnon alojen asiantuntijoilla esimerkiksi kunnanjohtajalla. Jos kyseessä on lento-onnettomuus, JOKE:a voidaan täydentää lentoyhtiön johdolla tai muulla toimijalla, jolla on pelastustoimintaan liittyvää erityisosaamista. Keskussairaalaan perustetaan suuronnettomuustilanteessa sisäinen johtokeskus, joka hallinnoi sairaalan sisäistä toimintaa ja ulkoista ja sisäistä viestintää. (Harju & Martikainen 2007, 34.)

Suuronnettomuudessa pelastustoiminnan yleisjohdon alaisuudessa toimii lääkintäjohto. L1,L2,L3,L4 ovat lyhenteitä joita käytetään eritasoisista lääkinnällisen toiminnan johtajista. Lyhenne L1 tarkoittaa lääkintäkomentajaa, joka on yleensä sairaanhoitopiirin johtajaylilääkäri. Hän johtaa toimintaa sairaalaan perustetusta johtokeskuksesta käsin. Lääkintäkomentajan tehtäviin kuuluvat Viranomaisten välisen yhteistyön koordinointi, tiedottaminen sekä lisäresurssien hankinnasta huolehtiminen. (Harju & Martikainen 2007)

Lyhenne L2 tarkoittaa lääkintäpäällikköä. Tässä tehtävässä voi toimia esimerkiksi sairaanhoitopiirin anestesia- ja kirurgialääkäri tai kirurgiyli- ja leikkaushoidon johtaminen, päivystysalueen johtaminen, sekä viestintä onnettomuusalueen lääkintäjohtajan kanssa ja sairaalan johtokeskuksen kanssa. Lyhenne L3/L4 tarkoittaa onnettomuusalueen lääkintäjohtajaa. Tehtävässä voi toimia ensihoitolääkäri, hoitolaitoksen lääkintäryhmän johtaja tai sairaankuljettaja. Jokainen sairaanhoitopiiri ohjeistaa lääkintäjohtajan tehtävät omassa suuronnettomuusohjeessaan. Lääkintäjohtaja vastaa onnettomuusalueen lääkintätyöstä ja johtaa onnettomuudessa loukkaantuneiden luokittelua (triage), hoitoa ja kuljetusta. Hoitotason sairaankuljettaja tai ensihoitolääkäri voi toimia luokittelujohtajana tai hoitojohtajana. Sairaaankuljettaja toimii kuljetusjohtajana. (Harju & Martikainen 2007)

Poliisi vastaa suuronnettomuustilanteen onnettomuustutkinnasta, alueen eristämisestä sekä liikenteen ohjauksesta. Jos suuronnettomuus tapahtuu merellä kokonaisjohtamisesta vastaa Merivartiosto. (Harju & Martikainen 2007)

Kunnilla on vastuu terveystalouden tuottamisesta suuronnettomuuksissa. Kunnat myös osallistuvat osaltaan väestönsuojeluun ja pelastustoimintaan. Pelastuslain 24§:n mukaan pelastustoimesta vastaavat kunnat yhteistoiminnassa Valtioneuvoston jakamalla pelastustoimen alueilla. Niillä kunnilla, jotka kuuluvat pelastustoimen alueeseen, tulee olla pelastustoimen järjestämisestä sopimus. Kunnan tulee varautua erilaisiin häiriötilanteisiin tekemällä yhteistyötä

aluehallintoviraston, liikenne-, elinkeino ja ympäristökeskuksen sekä pelastuslaitosten kanssa. Aluehallintovirasto järjestää valmiusharjoituksia ja tukee kuntien varautumista ja valmiussuunnittelua. Perusterveydenhuollosta vastaavat ensisijaisesti terveyskeskukset. Operatiivinen johtamisvastuu kuuluu terveyskeskuksille ja sairaanhoitopiireille kuuluu asiantuntijatehtävät ja suunnittelutehtävät. Sairaanhoitopiirit suunnittelevat alueensa erikoissairaanhoidon palvelujen järjestämisen yhteistyössä perusterveydenhuollon palvelujen kanssa. (Pelastuslaki 29.4.2011/379; Sisäasianministeriö 2008, 17–18; Varautuminen 2012, 12.)

Kuntien sosiaalitoimen vastuulla on väestön majoituksesta, ruokahuollosta ja vaatetuksesta huolehtiminen. Terveys- ja sosiaalitoimen organisoimiseksi lisäksi psykososiaaliseen tukeen liittyvät palvelut. Sosiaalitoimen vastuulla on lisäksi huolehtia sen alueella toimivien järjestöjen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Sosiaalitoimen tulee sopia järjestöjen kanssa työnjaoista sosiaalitoimelle kuuluvissa tehtävissä onnettomuustilanteissa. Kunta järjestää sosiaalipäivystyksen niin, että kriisitilanteissa pystytään vastaamaan sosiaalipalvelun tarpeisiin mihin vuorokauden aikaan tahansa. (Vapaaehtoinen pelastuspalvelu 2016, 7.)

Vuonna 2012 Sosiaali- ja terveysministeriö on terveydenhuoltolain 38 §:n nojalla nimennyt Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin valtakunnallisiksi toimijoiksi merkittäviä lisäresursseja vaativissa terveydenhuollon erityistilanteissa. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta on onnettomuus, jossa on osallisena useita suomalaisia koskien kotimaata tai ulkomaita. (Haikala 2015, 152.)

3.2 Merellisen suuronnettomuuden johtaminen

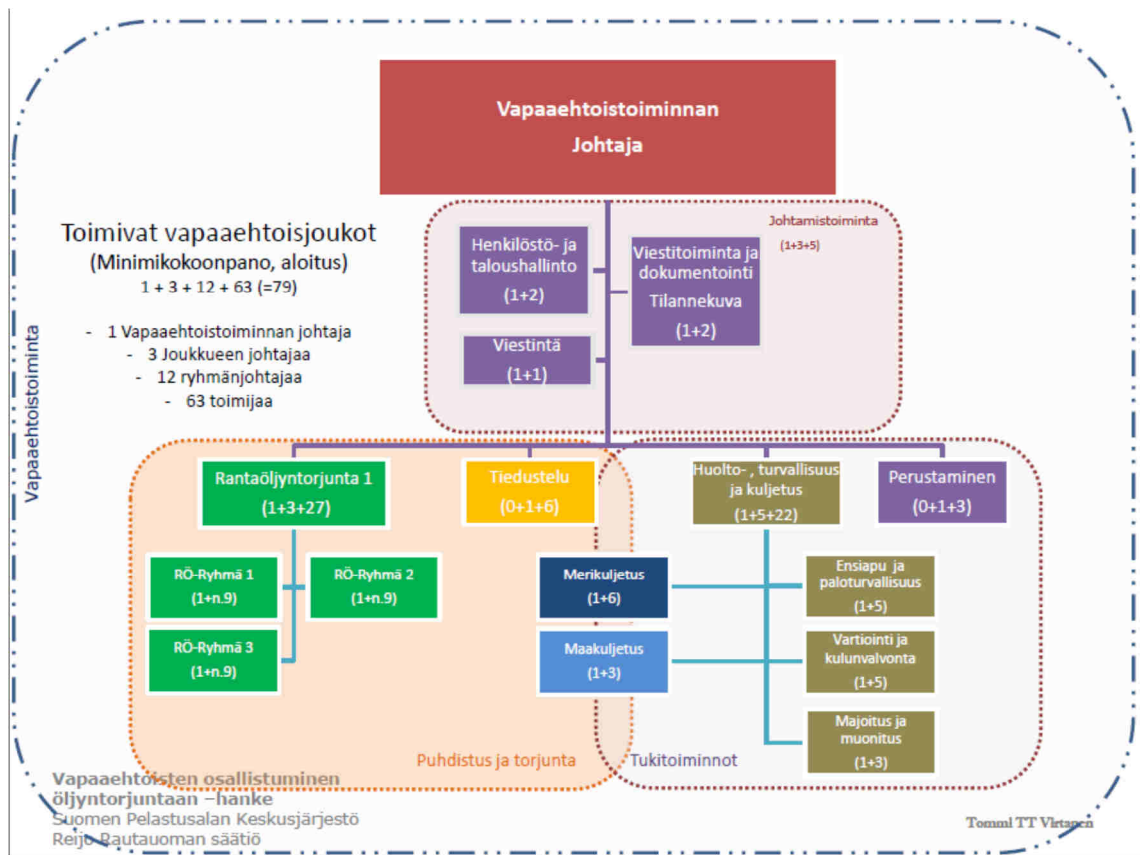
Yleisjohtovastuu merellisessä suuronnettomuudessa on meripelastustoimesta vastaavalla viranomaisella eli Rajavartiolaitoksella. Laivaonnettomuuksista puhuttaessa käytetään usein termiä monialaonnettomuus. Termillä tarkoitetaan sitä, että onnettomuus uhkaa ihmishenkien lisäksi ympäristöä, laiva-alusta tai sen sisältämää lastia. Meripelastustoimen ja ympäristöviranomaisten yhteistyö laivaonnettomuuksissa on ensiarvoisen tärkeää, koska ympäristövahinkojen riski niissä on kohonnut. Suomen merialueilla ympäristövahinkojen torjunta, omaisuuden pelastaminen sekä ihmisten pelastaminen kuuluvat eri viranomaisten tehtäviin. Monialaonnettomuuden ollessa kyseessä on tavallista että onnettomuuden yleisjohtovastuuta saatetaan joutua siirtämään viranomaiselta toiselle, kun pelastustoimet etenevät. Parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen pääsemiseksi, olisi tärkeää, että toiminnot sovitetaan yhteen. Tämä toiminnan johtaminen ja yhteensovittaminen tapahtuu Rajavartiolaitoksen meripelastuksen johtokeskuksista Helsingistä ja Turusta käsin. (Leppänen 2015, 165–168.)

Kansainväliset yleissopimukset sekä sopimukset naapurimaiden kanssa ovat pohjana meripelastuksen toimintamalleille. Meripelastuslain mukainen yhteistyö ja esimerkiksi MoMeVa -yhteistoimintasuunnitelma sekä ohjeet kuten meripelastusohje ovat perustana Suomen meripelastustoimen varautumiselle. Suuronnettomuusharjoituksia sekä muita toimintamalleihin liittyviä harjoituksia järjestetään säännöllisesti viranomaisten ja laivojen välillä. Yhteistoiminta Suomen viranomaisten kesken sekä erilaiset varautumissuunnitelmat merellisiin onnettomuuksiin ovat Suomessa hyvällä tasolla. Yhtenäistä tilannetietoisuutta eri toimijoiden kesken sekä yhteisiä tietojärjestelmiä tulee jatkossa edelleen kehittää. (Sisäasianministeriö 2015, 47.)

Ihmishengen pelastaminen tulisi meripelastuslain mukaan olla aina ensisijainen tavoite pelastustyössä. Monialaonnettomuudessa meripelastusjohtaja määrää pelastus- ja torjuntatoimien yhteensovittamisen ensisijaisen tavoitteen eli ihmishenkien pelastamisen lisäksi. Meripelastuslohkon johtoryhmä yhteen sovittaa eri toimijoiden resursseja ja tarpeita monialaonnettomuudessa. Johtoryhmä tukee meripelastuksen johtamista ja varmistaa resurssien riittävyyden eri toimialoilla ja auttaa ylläpitämään yhteistä tilannetietoutta monialaonnettomuudessa. Johtovastuun siirtyessä viranomaiselta toiselle merellisessä monialaonnettomuudessa on tärkeää, että johtovastuun vastaanottavalla viranomaisella on riittävän laaja ja oikea-aikainen tilannekuva tapahtumasta ja sen kulun yksityiskohdista. Vastuun vaihtuessa tulee myös sopia käyttöön jäävien yksiköiden mahdollisista uusista tehtävistä ja vapautuvien yksiköiden määrästä. Merellisessä suuronnettomuudessa eri viranomaisten välisen yhteistyön lisäksi tehdään yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Yhteistyötä saatetaan tehdä myös eri valtioiden kesken. Monikansalliset pelastusoperaatiot asettavat johtamiselle omat haasteensa esimerkiksi sen kautta, että Itämeren pelastusjärjestelmissä ja organisaatioissa on eroavaisuuksia, myös pelastuksen ja öljyntorjunnan maantieteellisissä vastuurajoissa on eroja. (Leppänen 2015, 165–168.)

Kuvio 1. Vapaaehtoistoisten johtaminen öljyntorjunnassa (Tommi Virtasen 2016 kaavio vapaaehtoisten johtamisesta öljyntorjunnassa, Vapepa SPR)

3.3 Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelma

Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelman (MoMeVa) tarkoituksena on selkiyttää eri toimijoiden roolia merillisissä suur- tai monialaionnettomuuksissa. Kyseisessä toimintasuunnitelmassa on määritelty keskeiset yhteistoimintaa edellyttävät valtakunnalliset toimintamallit ja se on tarkoitettu hallinnollisen johtamisen tueksi. (MoMeVa 2015)

Suomen Punaisen Ristin toimintaan keskeisesti sidoksissa olevia tehtäviä Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelmassa ovat uhrien evakuointi mereltä, evakuointikeskuksen perustaminen ja matkustajatietojen kerääminen. (MoMeVa päätös 2012)

3.4 Psykososiaalinen tuki suuronnettomuustilanteessa

Kunnan lakisääteisiin velvollisuuksiin kuuluu psykososiaalisen tuen järjestäminen. Kunnan tulee tarjota sosiaalipalveluja esimerkiksi äkillisessä kriisitilanteessa olevalle ihmiselle Sosiaalihoitolain (1301/2014, 11 §) mukaisesti. Terveystuolain (1326/2010, 40§) kautta tulee myös velvoite ohjata esimerkiksi suuronnettomuustilanteessa potilas, hänen läheisensä ja

muut tapahtumassa mukana olleet osalliset psykososiaalisten palvelujen luokse. Antamalla onnettomuuden uhreille psykososiaalista tukea pyritään lievittämään onnettomuudessa olleiden järkytystä ja surua sekä lyhentämään onnettomuudesta aiheutunutta kriisireaktiota. Tavoitteena on ehkäistä traumaperäistä stressireaktiota ja muuta onnettomuuden aiheuttamaa henkistä oireilua niin, että toimintakyky palautuisi suuronnettomuuden jälkeen. Suuronnettomuustilanteessa haavoittuvimpia uhreja ovat iäkkäät, mielenterveysongelmista kärsivät, aikaisemman traumaattisen kokemuksen omaavat sekä lapset. (Cantell-Forsbom 2015, 236–240.)

Heti onnettomuuden tapahduttua ihminen reagoi menemällä psyykkisen sokkiin, jota kutsutaan akuutiksi stressireaktiosta. Sokkivaihe voi kestää tunteista vuorokausiin. Sokkivaiheessa onnettomuuden uhrin tärkein psykososiaalisen tuen muoto on pyrkiä rauhoittamaan uhria ja luoda hänelle mahdollisimman turvallinen olo. Perustarpeista kuten lämmöstä, ruoasta, juomasta ja turvasta huolehtiminen korostuvat tässä vaiheessa. Uhrin olo helpottuu, kun hän saa yhteyden läheisiinsä ja häntä ei jätetä yksin, vaan tarjotaan läheisyyttä ja kuuntelua uhrin tarpeita kunnioittaen. Tässä vaiheessa arvioidaan myös uhrien tilaa ja niitä, jotka tarvitsevat akuuttia psykiatrista hoitoa. Uhreille olisi hyvä myös tässä vaiheessa kertoa, minkälaisia fyysisiä ja psyykkisiä reaktioita tapahtuma voi hänessä aiheuttaa ja miten niistä selviytyy. Sokkivaihetta seuraa reaktiovaihe, jossa uhreille saattaa tulla takautumia onnettomuudesta ja erilaisia kehollisia tuntemuksia kuten sydämentykytystä ja vapinaa. Tässä vaiheessa uhrille tulee tarjota tapahtuman käsittelyyn apua sekä kertoa, mistä apua voi saada. Seuraava vaihe on tapahtuman käsittelyvaihe, jossa käydään läpi tapahtunutta ja sen aiheuttamista surun tunteita, sekä aletaan suuntautua tulevaisuuteen. Tässä vaiheessa tapahtumaa voidaan työstää esimerkiksi vertaisryhmässä, jota johtaa ammattihenkilö. Uudelleen suuntautumisvaihe on trauman työstämisen viimeinen vaihe, jossa onnettomuuden uhri pystyy orientoitumaan tulevaisuuteen. (Cantell-Forsbom 2015, 237–239.)

Suuronnettomuustilanteen psykososiaalinen tuen järjestäminen kuuluu kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulle. Kunta- ja aluekohtaisesti psykososiaaliset palvelut voidaan organisoida monella tavalla. Psykososiaalinen tuki saattaa olla organisoitu esimerkiksi kuntien erikseen nimeäminen kriisiryhmien kautta tai se voi olla osa toimintayksikön normaalitehtävää, kuten esimerkkeinä sosiaali- ja kriisi- tai terveyskeskuspäivystys. Haasteena suuronnettomuustilanteessa on, että samanaikaisia kriisiavuntarvitsijoita on paljon, joten pelkästään viranomaisvoimin sitä ei pystytä järjestämään. Psyykkinen hoito jakautuu terveydenhuollon ammattihenkilöiden antamaan hoitoon ja muiden esimerkiksi vapaaehtoistahojen ja kirkon antamaan henkiseen tukeen. (Cantell-Forsbom 2015, 242–243.)

Suuronnettomuustilanteessa paikalle hälytetään psykososiaalisen tuen tueksi yleensä Suomen Punaisen Ristin koordinoima vapaaehtoinen pelastuspalvelu ja kirkon henkisen huollon

(HeHun) työntekijät. Vapaaehtoistoimijat toimivat aina jonkin viranomaisen johdon alaisuudessa. (Hynninen 2009, 21.)

3.5 Kriisiviestintä merellisessä suuronnettomuudessa

Kriisiviestintä jakautuu kolmeen osaan: Varautumiseen, kriisitilanteessa toimimiseen ja arviointiin kriisitilanteen jälkeen. Varautumisvaiheessa tulee tarkistaa, että kriisiviestinnän ohjeet ovat ajan tasalla. Normaalioloissa täytyy harjoitella mahdollisia suuronnettomuustilanteita etukäteen, erityisesti niissä toimimista käytännön tasolla, jolloin myös viestintä kuuluu tähän olennaisena osana. (Hakala & Huhtala 2007, 169–171.)

Suuri kriisiviestinnän haaste on sen varmistaminen, että mediassa liikkuva viranomaistieto on varmasti oikeaa. Mahdolliset virheet tulisi korjata välittömästi, jotta vääränlaisen tiedon leviäminen, ja aiheettomat spekulatiot voitaisiin estää. Tämän vuoksi tapahtumatietoja tulee seurata ja analysoida monipuolisesti eri lähteistä. Nykyisin tieto leviää nopeasti sosiaalisen median välityksellä. Tärkeää olisi myös pohtia minkälaista tietoa kansalaiset tarvitsevat ja huomioida erityisesti onnettomuudessa olleiden omaiset. Omaisille tulee selkeästi informoida mistä ja milloin he saavat tietoa. Heille tulee tiedottaa kriisipuhelimen ja päivystyspuhelimen olemassaolosta. Onnettomuustilanteessa saadut tiedot vaikuttavat siihen, millaiseksi kokemukseksi tapahtunut asia ihmisen elämässä muodostuu. Mikäli viestinnässä epäonnistutaan, se saattaa aiheuttaa kielteisiä reaktioita viranomaisia kohtaan. (Hakala & Huhtala 2007, 132–133; Sisäministeriö 2016, 49.)

Suosittelavaa olisi, että ensimmäinen tiedotustilaisuus järjestettäisiin mahdollisimman nopeasti tapahtuneen jälkeen, vaikka faktatietoa ei olisikaan tarjota paljoa. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että huhut ja arvailut leviävät nopeasti esimerkiksi internetissä. Ensimmäistä tiedotetta tulee päivittää myöhemmin säännöllisesti, sitä mukaan kun uutta tietoa tulee. Valtion johtoa tulee myös informoida viestinnästä ja tilannekuvan kehittyessä. Viestinnän ja kriisijohdon tulee saada uusin tilannekuva ja tieto tapahtuneesta. (Suomen kuntaliitto 2009, 18–19.)

Viestinnän sisällöstä vastaa johtava viranomainen ja muut onnettomuustilanteessa toimivat viranomaiset tukevat johtavaa viranomaista. Mikäli on epäselvää, mille viranomaiselle yleinen johtovastuu tilanteessa kuuluu, valtioneuvosto päättää asiasta. Valtioneuvostosta annettu laki (175/2003) ohjaa tässä asiassa Valtioneuvoston toimintaa. Ministeriön ja muiden viranomaisten toimivallasta on säädetty lisäksi valtioneuvoston ohjesäännössä (262/2003). Järjestöjä ja muita viranomaisia voidaan ottaa lisäksi mukaan toiminnasta viestimiseen, vaikka vastuu viestinnästä onkin toimivaltaisella viranomaisella. (Suomen kuntaliitto 2009, 10.)

Valtioneuvoston kanslia on vastuussa valtioneuvoston viestinnän yhteensovittamisesta. Valtioneuvoston kanslia vastaa pääministerin ja hallituksen viestinnästä. Valtioneuvoston kanslialla on myös mahdollisuus koordinoita viestintää suuronnettomuustilanteessa, mikäli tilanne koskettaa useampaa hallinnonalaa ja vaatii hallitukselta toimenpiteitä asian suhteen. Johtovastuussa oleva viranomaislainen on alueellisella ja paikallisella tasolla myös vastuussa viestinnän yhteensovittamisesta. Moniviranomaisviestintää voi tarvittaessa yhteen sovittaa valtioneuvoston erikseen asettama yhteistyöryhmä. Kaikki keskeiset hallinolat ovat mukana tämän tyyppisessä yhteistyöryhmässä. Tämä ryhmä on sitten vastuussa valtakunnallisen viranomaisviestinnän ohjaamisesta. Vakavassa tilanteessa valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa perustaa Valtion viestintäkeskus. Valtionhallinnon viranomaisille voidaan antaa valtion viestintäkeskuksen tai valtioneuvoston kanslian kautta ohjeita viestintään. (Valtioneuvoston kanslia 2013, 32.)

Merellisessä suur- ja monialaonnettomuudessa meripelastustoimi on yleistiedottamisesta vastuussa, niin kauan kun kyseessä on ihmishenkien pelastaminen. Tapahtuman tiedotusvastuu siirtyy viranomaiselta toiselle siinä vaiheessa, kun johtovastuu siirtyy, ellei ole toisin sovittu. Tiedotteessa tulisi aina myös ilmoittaa johtovastuun siirtymisestä. Tämän vuoksi tilanteessa operatiivisen johdon alaisuudessa toimivan viestikoordinaattorin nimeäminen on järkevää, jotta tilanne pysyy viestinnän osalta hallinnassa. Viestintäkoordinaattori vastaa viestinnälle kokonaistilannekuvan muodostamisesta. Kukin suuronnettomuudessa toimiva taho voi tiedottaa vain omista toimistaan, mutta asiat tulee olla yleisjohdon kanssa sovittu. Tiedottamisella saattaa olla erikseen sovittuja rajoituksia, mikäli onnettomuuteen liittyy poliisitutkinta tai selvitystyö. Pelastettuihin tai uhriin liittyvästä tiedottamisesta vastaa poliisi. Onnettomuustutkintakeskus puolestaan tiedottaa onnettomuuden tutkinnasta. Syistä, jotka mahdollisesti johtivat onnettomuuteen, ei tulisi esittää arvailuja, lisäksi tulee huomioida salassa pidettävät asiat, kuten uhrien henkilöllisyys. Onnettomuusalueen alustasta koskevasta tiedottamisesta on vastuussa aluksen päällikkö ja varustamo. Evakuointikeskusta ja pelastustoimintaa koskevasta tiedottamisesta vastaa pelastusviranomaislainen. (MoMeVa 2012)

Viestinnän johdon toimitilojen tulisi olla mahdollisimman lähellä tilanteen pelastusjohtoa. Kriisiviestinnässä tulee myös varautua tiedottamaan tapahtuneesta suomen, ruotsin ja englannin kielellä sekä toimimaan yhteistyössä kansallisten ja mahdollisesti myös ulkomaisten toimijoiden ja tiedotusvälineiden kanssa. (Suomen kuntaliitto 2009, 18–19.)

Tiedottamista helpottaa se, jos kriisijohto miettii valmiiksi useimmat esitetyt kysymykset ja niihin vastaukset tapahtuneesta ja lataa ne valmiiksi internettiin. Tällä tavoin voidaan vähentää viestintään koskevaa painetta. Suomen tietotoimisto (STT) ja Yleisradio ovat tehokkaita kanavia tuoda onnettomuustieto julkisuuteen. (Suomen kuntaliitto 2009, 18–19.)

Tiedon kerääminen, ja sen oikeellisuuden varmistaminen, on kriisitilanteen viestinnässä erityisen tärkeää, joten nopea viestintäkanava voi tehdä siitä vielä osittain hankalampaa, ja luoda myös ajallisesti painetta. Haasteellista on se, että tieto ryöpsähtää helposti sosiaalisessa mediassa hallitsemattomaksi. Sosiaalista mediaa kriisiviestinnässä käytettäessä, on tärkeää miettiä etukäteen resurssit, mitkä siihen on käytettävissä. Tulisi myös miettiä, onko internetissä käytävää keskustelua syytä lähteä kommentoimaan, ja onko tähän resursseja. (Lehtonen 2014)

MoMeVassa on käyty läpi yksityiskohtaisesti muun muassa tiedotteiden laatimiseen, sosiaalisen median ja verkkoviestinnän käyttöön, mediaseurannasta vastaamiseen, medialinjan organisointiin, käännöspalveluiden järjestämiseen ja tiedotustilaisuuksien järjestämiseen liittyviä ohjeita. (MoMeVa 2012)

Poliisi vastaa Omaislinjan eli Call Center toiminnan käynnistämisestä ja johtamisesta. Call Center toiminnan lähtökohtana on onnettomuusaluksella olleiden henkilöiden tietojen kerääminen. Toiminnan tarkoituksena on välittää omaisille tietoa mukana olleista henkilöistä ja vastata tiedusteluihin. Onnettomuudesta pelastuneiden tietojen julkaiseminen on poliisin tehtävä. Poliisi tiedottaa henkilökohtaisesti menehtyneiden omaisille Suomessa. Ulkomaalaisten osalta tiedot toimitetaan eteenpäin Interpolin tai ulkoministeriön välityksellä. (MoMeVa 2012)

3.6 Viesti-toiminta merellisessä suuronnettomuudessa

Viranomaisradioverkko eli jäljempänä VIRVE on tärkeä osa viranomaisviestintää suuronnettomuustilanteessa. Sitä käyttävät esimerkiksi rajavartiolaitos, tulli, sosiaalitoimi, puolustusvoimat, poliisi, pelastustoimi, ensihoito ja järjestöt. VIRVE on teknisestä näkökulmasta katsottuna edistyskellisin viestiverkko, joka on viranomaisten yhteiskäytössä. VIRVE on tärkeä osa tilannejohtamista. Sen avulla on mahdollista jakaa oikea-aikaista tilannekuvaa muille toimijoille. Tilannejohtajan tärkeä tehtävä on ohjata viestintä VIRVE:ssä oikeisiin puheryhmiin, joka nopeuttaa oikea-aikaisen tilannekuvan muodostamista. Kaikkien toimijoiden yhdenmukainen toiminta mahdollistuu, kun VIRVE:n toimintaa ohjaava viestiohje ja puheryhmärakenne on suunniteltu hyvin. Oikea-aikainen ja sujuva viestintä on tärkeä osa onnistunutta johtamista suuronnettomuustilanteessa. (Kananen 2015, 163; Pekkonen 2015, 176–177.)

VIRVE:n puheryhmien käytöstä ja meripelastuksen suuronnettomuuden radioviestinnästä ja siihen liittyvän valmiuden ylläpitämisestä vastaa rajavartiolaitos. Puheryhmien ja kanavien käyttö sekä viestiliikenteeseen liittyvät määräykset annetaan Meripelastuksen johtokeskuksesta. Viestiperusteet on määritelty yksityiskohtaisemmin pelastus- ja etsintäyksiköillä käytössä olevassa ”Meripelastuksen viestiliikenneohjeessa” ja lisätietoa viestiliikenteen hoitamisesta myös löytyy myös ”Meripelastusohje 2010”-sta. (MoMeVa 2012)

Meripelastuksen johtokeskuksen ja onnettomuusaluksen välillä pidetään viestiyhteyttä yllä. Ensisijaisesti yhteyttä näiden välillä pidetään hätäliikennettä koskien VHF-radiopuhelimilla ja tarvittaessa puhelimilla. Onnettomuusaluksella toimivat viranomaiset ovat meripelastuksen johtokeskukseen yhteydessä ensisijaisesti VIRVE:llä. (MoMeVa 2012)

4 Suomen Punaisen Ristin valmiudet suuronnettomuustilanteessa

Suomen Punainen Risti antaa henkistä ja aineellista tukea suuronnettomuuksissa ja erityistilanteissa muutamien ensimmäisten päivien aikana. Punainen Risti tekee yhteistyötä muiden vapaaehtoisjärjestöjen ja viranomaisten kanssa. Punaisella Ristillä on tärkeä rooli onnettomuuksissa toimia viranomaistahojen ja paikallisten palvelujen tukena. Punaisen Ristin vapaaehtoisia on koulutettu ensihuolto, ensiapu - ja psykososiaalisen tuen toimintaan. He toimivat suuronnettomuuksissa yhteistyössä viranomaisten kanssa. Punaisen Ristin ja Vapaaehtoisen pelastuspalvelun tehtävänä on hälyttää omia vapaaehtoisiaan viranomaisten tueksi erityistilanteessa. Punainen Risti pystyy auttamaan onnettomuustilanteessa nopeasti katastrofirahastoon kerättyjen varojen turvin onnettomuuden uhreja erilaisissa onnettomuustilanteissa. Katastrofirahaston käyttöön on oikeus kotimaan avun yhteyshenkilöillä, joita on jokaisessa Punaisen Ristin paikallisosastoissa. (Hynninen 2009, 21; Suomen Punaisen Ristin valmiusesite 2015)

Punaisen Ristin ensiapuryhmillä on erityisosaamista lääkinnällisessä pelastustoiminnassa ja ne ovat erikoistuneet tukemaan nimenomaan ensihoitopalvelun toimintaa. Osaaminen vaihtelee ensiapuryhmästä riippuen. Vapaaehtoiset ovat kartuttaneet ensiapukokemusta ensiapupäivystyspalveluissa, joissa Punaisen Ristin ensiapuryhmäläiset avustavat äkillisesti sairastuneita ja loukkaantuneita erilaisissa yleisötapauksissa. Ensiapuryhmäläisiä on koulutettu myös vaativampiin ensivastetehtäviin. Lääkinnälliseen erikoisosaamiseen koulutetut ensiapuryhmäläiset pystyvät avustamaan lääkintähenkilöstöä suuronnettomuustilanteessa hätätilapotilaan ensihoidossa. (Hollstein 2015, 277.)

Kuntien sosiaalitoimi tekee myös yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Suuronnettomuustilanteessa vapaaehtoisia voidaan käyttää apuna esimerkiksi psykososiaalisen tuen antamisessa ja kriisipuhelimessa. Psykososiaalinen tuki voi olla psykologien valmiusryhmän antamaa tukea tai koulutettujen vapaaehtoisten antamaa tukea. Psykososiaalinen tuki voi myös olla auttavassa puhelimessa tapahtuvaa tai nuorten auttavassa verkkopalvelussa tapahtuvaa tukemista. (Hollstein 2015, 278–279; Suomen Punaisen Ristin valmiusesite 2015)

Valtakunnallinen psykologien valmiusryhmä on Punaisen Ristin koordinoima valmiusryhmä suuronnettomuuksien ja muiden erityistilanteiden varalle. Viranomaisten pyynnöstä psykolo-

gien valmiusryhmä koordinoi ja järjestää psykososiaalista tukea suuronnettomuus- ja erityistilanteissa. Ryhmä on valmis antamaan psykososiaalista tukea omaisensa ja läheisensä suuronnettomuudessa menettäneille. Paikalliset toimijat voivat myös tarvittaessa konsultoida psykologien valmiusryhmää. Suuronnettomuustilanteessa psykologien valmiusryhmän hälyttää Punaisen Ristin keskustoimisto. Yhteistyössä viranomaisten kanssa sovitaan psykologien valmiusryhmän käytöstä ja toimintavaltuuksista. (Hynninen 2009, 21.)

Valtakunnallinen psykologien valmiusryhmä oli mukana viimeisimmässä Suomessa tapahtuneessa merellisessä suuronnettomuudessa vuonna 1994 M/S Estonian haaksirikossa. Psykologien valmiusryhmä huolehti silloin Suomeen tuotujen pelastettujen psyykkisestä ensiavusta. Lisäksi valmiusryhmä järjesti suomalaisten menehtyneiden perheille kriisi-istuntoja sekä perusti päivystävän puhelimen, jonka kautta annettiin soittajille kriisiapua kymmenen päivän ajan. Psykologien valmiusryhmä laati lisäksi viidelle kielelle käännetyn kirjeen, jota jaettiin laivaterminaaleissa matkustajille. Kirjeessä oli muun muassa kerrottu minkälaisia reaktioita tämän tyyppinen suuronnettomuus ihmisessä aiheuttaa, ohjeita miten tulee toimia ja missä vaiheessa tulisi kääntyä ammattiavun puoleen. Psykologien valmiusryhmä järjesti kriisiapua ja kriisi-istuntoja laivahenkilöstölle, Turun pelastuslaitoksen henkilöstölle ja pintasukeltajille. Lisäksi valmiusryhmä antoi konsultaatioapua Viroon ja auttoi maan psykologeja ja muita terveydenhuollon ammattilaisia kriisiavun organisoimisessa. (Suomen Punainen Risti 2013)

Suuronnettomuustilanteessa Suomen Punaisen Ristin kenttäsaaraalat, logistiikka- ja avustusjaketuuskollegat, vedenjakeluyksiköt ja evakuoimisairaala ovat käytettävissä myös kotimaassa. Suomen Punaisella Ristillä on yli 800 kansainvälisiin tehtäviin koulutettua ammattilaista. Tarvittaessa kyseinen henkilöstöreservi on käytettävissä myös kotimaassa. (Laiho 2013, 322; Suomen Punaisen Ristin valmiusesite 2015)

4.1 Laki Suomen Punaisesta Rististä ja sitä täydentävä asetus

Suomen Punaisen Ristin tarkoituksena on siitä annetun lain ja sitä täydentävän asetuksen mukaan pelastaa ihmishenkiä ulkomailla ja kotimaassa. Suomen Punaisen Ristin tehtävä on avustaa ja tukea maan viranomaisia ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi niin sodan kuin rauhan aikoina ja auttaa kaikkien heikoimmassa asemassa olevia inhimillisten kärsimysten ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi. Tarkoituksensa toteuttamiseksi Suomen Punainen Risti muun muassa kouluttaa ammattihenkilöstöä ja vapaaehtoisia ja organisoii näiden työtä sekä kehittää pelastustoimen vapaaehtoistoimintaa omalta osaltaan ja huolehtii henkilötiedustelutoiminnasta. Tasavallan presidentin asetuksen mukaan Suomen Punainen Risti voi toimia yhteistyössä toisten oikeuskelpoisten säätiöiden, yhteisöjen ja laitosten kanssa. Suomen Punaisen

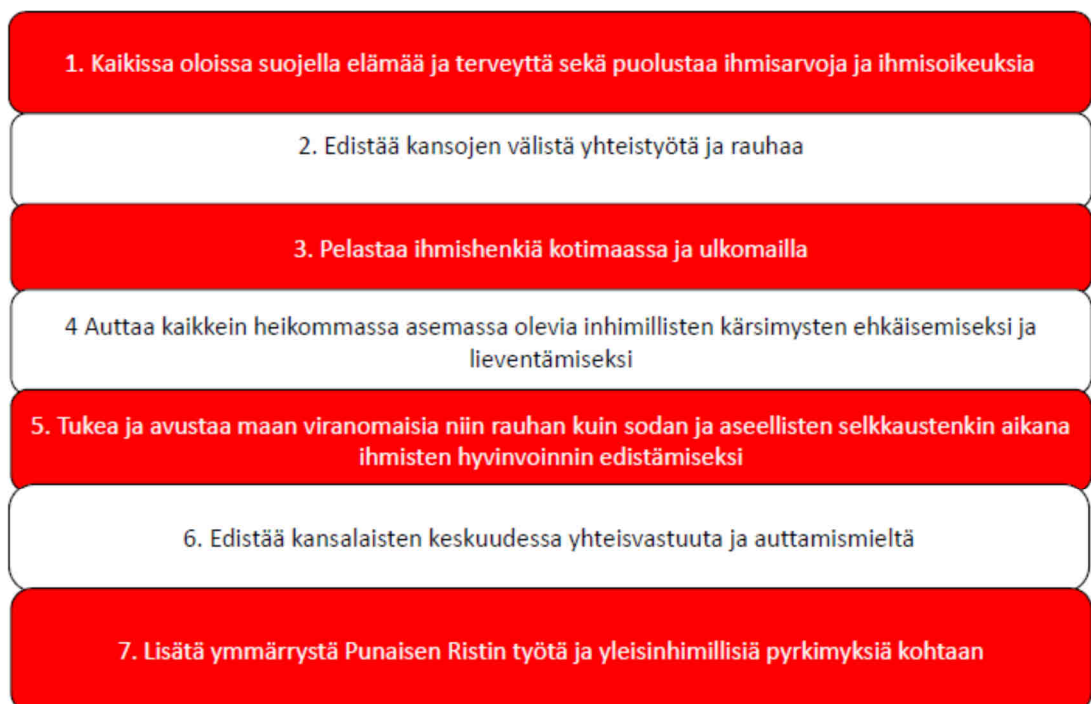

Ristin tulee tarvittaessa ryhtyä muihin järjestön tarkoitusta tukeviin ja edistäviin toimiin. (Lakuomen Punaisesta Rististä 238/2000; Tasavallan presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä 811/2005)

4.2 Suomen Punaisen Ristin tehtävät normaalioloissa ja normaaliajan häiriötilanteissa

Suomen Punaisen Ristin Kkeskusoimistossa Kkotimaan valmiuden yksikkö vastaa valtakunnallisten valmiuden koordinoinnista. Kotimaan valmiuden yksikkö toimii kotimaan valmiuden päällikön ja järjestöjohtajan alaisuudessa. Alueellisen valmiuden koordinoinnista vastaa piirin valmiuspäällikkö. Suomen Punaisen Ristin osastot puolestaan vastaavat oman alueensa valmiudesta. Suomen Punaisella Ristillä on STM:n kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan ensiaputoiminnasta ja varautumisesta lisäksi olemassa muitakin valtakunnallisia sopimuksia varautumiseen liittyen. Näitä sopimuksia ovat Seurakuntien ja Suomen Punaisen Ristin sopimus hätämajoitus kapasiteetistä, Valmiussopimukset SAS:n ja Viking Linen kanssa, yhteistyösopimus YK:n pakolaisjärjestö UNCHR:n kanssa, sopimus huoltovarmuuskeskuksen kanssa, vapaaehtoisen pelastuspalvelun ja poliisin yhteistoimintasopimukset ja sopimus maahanmuuttovalmiudesta. (SPR toimialakuvaus 2012; Suomen Punaisen Ristin Valmiussuunnitelma 2015)

Kuvio 2. Järjestön tehtävät. Suomen Punaisen Ristin laki (238/2000) ja Tasavallan Presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä (239/2005)

Suomen Punainen Risti pyrkii vastaamaan sen normaaleilla päivittäisillä toimintamuodoilla onnettomuuksiin ja erityistilanteisiin. Suomen Punainen Risti toimii ensiapu- ja ensivastetoiminnassa ja henkisen tuen tehtävissä. Sillä on ensiapupäivystystehtäviä erilaisissa suurtaapuhissa. Punainen Risti koordinoi Vapepaa viranomaisten apuna onnettomuuksissa ja muissa erityistilanteissa. Lisäksi Punainen Risti tukee viranomaisia ylläpitämällä vastaanottokeskuksia eri puolilla Suomea. Punainen Risti auttaa löytämään kadonneita omaisia ja välittää viestejä kriisialueilta. Suomen Punainen Risti vastaa lisäksi veripalvelun toiminnasta. Katastrofitilanteissa Suomen Punainen Risti vastaa hätäapukeräyksistä katastrofirahastolle. Sillä on käytössä nopean avustustoiminnan yksiköt sekä kansainvälisen avun henkilöstöreservi. Suomen Punainen Risti ylläpitää katastrofivalmius- ja logistiikkakeskusta Tampereen Kalkussa. (Suomen Punaisen Ristin valmiussuunnitelma 2015)

Suomen Punaisen Ristin tehtävät normaaliajan häiriötilanteessa, jossa yhteiskunnan toimintakyky on vaarantunut, voidaan jakaa lääkinällisiin tehtäviin, ensihuoltotoimintaan ja henkiseen tukeen sekä muuhun avustustoimintaan. Lääkinällisissä tehtävissä Suomen Punainen Risti toimii antamalla terveysneuvontaa viranomaisten tukena sekä tukemalla viranomaisia ensiapuryhmiensä kautta. Normaaliajan häiriötilanteessa Punaisella Ristillä on tärkeä tehtävä huolehtia valtakunnallisesta verituotteiden saatavuudesta. Kansainvälisiin lääkinällisiin avustustehtäviin osallistuminen on myös osa normaaliajan häiriötilanteen osallistumista. Ensihuoltotoiminta käsittää psykososiaalisen tuen tarjoamisen ja tuhoista kärsineiden ihmisten avustamiseen osallistumisen. Suomen Punainen Risti osallistuu myös laajamittaiseen maahantuloon liittyvään vastaanottotoimintaan ja perheiden yhdistämiseen sekä henkilötietotoiminnan käynnistämiseen liittyviin asioihin. Muuksi avustustoiminnaksi normaaliajan häiriötilanteessa voidaan lukea Vapaaehtoisen pelastuspalvelun sekä muiden sosiaali- ja terveysalan järjestöjen koordinoiminen pelastuspalvelutehtävissä. Punainen Risti osallistuu myös tarvittaviin jälkihuoltotehtäviin. (Suomen Punaisen Ristin valmiussuunnitelma 2015)

5 Suomen Punaista Ristiä koskevat keskeiset sopimukset ja lait merellisessä monialaonnettomuudessa

5.1 Yhteistyösopimus varautumisesta ja ensiaputoiminnasta sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin välillä

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Punainen Risti ovat allekirjoittaneet yhteistyöpöytäkirjan (Liite 2) 17.2.2014 varautumisesta ja ensiaputoiminnasta. Siinä on sovittu, että Suomen Punainen Risti kouluttaa ja ylläpitää ensiapu-ensihuolto- ja psykososiaalisen tuen ryhmiä, jotka

ovat tarvittaessa viranomaisten käytettävissä avustustehtävissä erilaisissa yhteiskunnan häiriötilanteissa. Paikallisten sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa sovitaan mihin vapaaehtoisia käytetään ja kuinka heidät hälytetään erityistilanteessa. Häiriötilanteessa Suomen Punainen Risti koordinoi vapaaehtoista pelastuspalvelua ja muita vapaaehtoisryhmiä, jotka tulevat sosiaali- ja terveysviranomaisten tueksi. Lisäksi sopimuksessa on mainittu se, että Suomen Punainen Risti ylläpitää ja kouluttaa psykologien valmiusryhmää onnettomuus- ja kriisitilanteiden varalta. Sosiaali- ja terveysministeriö kannustaa kuntia sopimaan paikallisesti Suomen Punaisen Ristin kanssa vapaaehtoisten hälyttämisestä, käytöstä ja koordinoinnista. Suomen Punainen Risti raportoi vapaaehtoisten käytöstä ja toiminnasta Sosiaali- ja terveysministeriölle. (Yhteistyöpöytäkirja varautumisesta 2014, Liite 2)

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin välinen yhteistyösopimus edistää Suomen Punaisen Ristin ja muiden vapaaehtoistoimijoiden sekä kuntien välistä yhteistyötä erityyppisissä yhteiskunnan häiriötilanteissa. Sosiaali- ja terveydenhuollossa vapaaehtoisten osallistumista tehtäviin ei ohjata erillisillä vapaaehtoistoimintaa koskevilla ohjeilla tai säädöksillä. Vapaaehtoisten käyttäminen perustuu alueellisella tai paikallisella tasolla tehtyihin yhteistoimintasopimuksiin tai muun tyyppisiin käytäntöihin. (Hatakka 2014, 21.)

5.2 Muut merelliseen onnettomuuteen liittyvät Suomen Punaisen Ristin sopimukset

Viking Line ja Suomen Punainen Risti ovat tehneet valmiuspalvelusopimuksen Suomen Punaisen Ristin ammatillisten palvelujen ja vapaaehtoispalvelujen käytöstä. Viking Linen laivaliikennepaikkakunnilla Punainen Risti on varautunut tukemaan Viking Linen organisaatiota. Helsinki, Maarianhamina, Långnas ja Turku ovat Viking Linen laivaliikennepaikkakuntia. (SPR valmiussuunnitelma 2015)

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ja poliisin yhteistoimintaa määrittelee sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta, joka on päivitetty vuonna 2016. Sopimus kattaa kaiken Vapaaehtoisen Pelastuspalvelun jäsenjärjestön ja poliisin yhteistoiminnan. Tämän sopimuksen kautta vapaaehtoiset sitoutuvat avustamaan viranomaisia toimintakykyisen ja koulutetun resurssin avulla. (Vapepa 2016, sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta)

6 Vapaaehtoistyön johtaminen

6.1 Vapaaehtoinen pelastuspalvelu

Suomen Punaisen Risti koordinoi Vapepaa yleisen pelastuspalvelutoiminnan osalta sekä toimii sen yhteistyöjärjestönä. Alueatasolla Vapepan-koordinaation yhteyshenkilöinä toimivat Punaisen Ristin piiritoimistojen valmiuspäälliköt. Suomen Meripelastusseuralla on koordinaatiovastuu järvi- ja meripelastuksesta ja lentopelastustoiminnasta vastaa Suomen Lentopelastusseura. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on laaja 51 yhteisön ja järjestön muodostama vapaaehtoisten auttajien verkosto. Siinä on mukana maanpuolustus-, pelastuspalvelu, asiantuntija- ja edunvalvontajärjestelmiä. Kaikilla valmiusjärjestöillä jotka toimivat Vapepassa on oma koulutusjärjestelmänsä. Näin huolehditaan siitä, että kaikilla järjestön jäsenillä on riittävä perusosaaminen toimintaan. Vapepan koordinaatiojärjestönä toimiva Punainen Risti on luonut jäsenjärjestöille peruskoulutusjärjestelmän. Tähän peruskoulutusjärjestelmään kuuluvat muun muassa ensihuollon, pelastuspalvelun, etsinnän sekä viestitoiminnan peruskurssit. Vapepa toimii koko Suomen alueella, ja viranomaiset hälyttävät niiden hälytysryhmiä avukseen erilaisiin auttamistehtäviin. Tehtäviä suuronnettomuudessa voivat olla erilaiset viranomaisten määräämät tehtävät kuten esimerkiksi etsintä, ensiapu, ensihuolto, viestitoiminta ja henkinen tuki. Yleisin vapaaehtoiselle pelastuspalvelulle tuleva tehtävä on kadonneen etsintä. (Hollstein 2015, 280; Vapaaehtoinen pelastuspalvelu 2016.)

Vapepan joukot ovat tukiorganisaatio kaikille viranomaisille ja toimivat aina viranomaisten johtamina vaikka viranomainen itse ei olisi paikanpäällä johtamassa tilannetta. Suuronnettomuudessa viranomaiset antavat hätäkeskukselle ohjeet Vapepan hälyttämisestä. Vapepan joukot tulisi hälyttää etupainotteisesti, jotta tarvittava apu saataisiin kohteeseen riittävän nopeasti. Vapepan toiminnassa on omat johtoryhmät ja koulutetut johtajat. Vapepalla on omat hälytysryhmät, jotka tavoitetaan valmiuspäivystysjärjestelmän kautta. Viranomaisen annettua tehtävän Vapepalle, sen johtoryhmä tekee suunnitelman tilanteen hoidosta. Sen jälkeen viranomainen tarkastaa esitetyn suunnitelman. Viranomaisen hyväksymisen jälkeen Vapepan johtaja johtoryhmänsä avulla toteuttaa suunnitelman viranomaisohjeiden mukaisesti. (Hollstein 2015, 276.; Vapaaehtoinen pelastuspalvelu 2016.)

Suuronnettomuudessa toimivat Vapaaehtoisen pelastuspalvelun auttajat ovat koulutettuja ja heillä on tieto- ja taito-osaamista muun muassa ensiavusta, viestitaidoista, ensihuollosta, raportoinnista ja jälkihuollosta. Hälytysryhmän jäsenten tulee täyttää hälytysryhmän minimivaatimukset ja heidän tulee täyttää lisäksi oman toimialansa koulutus ja muut vaatimukset. Vapepa järjestää vuosittain yhteistyössä viranomaisten kanssa erilaisia koulutustilaisuuksia ja harjoituksia. Tämän tyyppinen toiminta on erinomainen keino kehittää viranomaisten ja Vapepan välistä yhteistyötä. (Hollstein 2015, 280; Vapepa 2016)

Hälytysryhmä ilmoittaa hälytyskortilla tarkemmat ryhmää tai osastoa koskevat tiedot. Hälytyskortilla on ilmoitettuna hälytysryhmän kokonaisvahvuus, ryhmän hälyttäjät, montako ryhmän jäsentä saadaan 1-2 tunnin aikana hälytystehtävälle sekä kunkin ryhmän toimialue, kalusto ja ryhmän yhteystiedot. Hälytyskortin tiedot kirjataan Vapepan valtakunnalliseen valmiustietokantaan. Kun tiedot ovat valmiustietokannassa, on ryhmä sitoutunut auttamaan viranomaisia ja hälytysvalmiudessa. Vapepalla on omilla internet sivuillaan yhteensä 14 valtakunnallista lomaketta, jotka ovat julkisesti nähtävillä ja tulostettavissa. Näitä lomakkeita voidaan hyödyntää suuronnettomuustilanteisiin liittyvissä kirjaamisissa. (Vapepa 2016)

Vapepan hälytysryhmät hälytetään onnettomuustilanteessa yleensä hätäkeskuksen kautta. Hätäkeskukselle suuronnettomuus-vasteeseen kuuluvien vapaaehtoisten määrän ilmoittaa viranomaisen. Hälytysryhmiä Vapepalla on valtakunnallisesti noin 1300 ja hälytysryhmäläisiä yli 20 000. Hälytysryhmäläiset pystyvät toimimaan muutaman tunnin vasteella. Vapepalla on oma johtamisjärjestelmä, mutta hälytysryhmät voidaan alistaa suoraan viranomaisen johdettavaksi onnettomuustilanteessa. (Turvallisuuksomitea 2015, 154; Vapepa 2016)

6.2 Vapaaehtoisen pelastuspalvelun kolmiportainen organisaatorakenne

Organisaationa Vapaaehtoinen pelastuspalvelu koostuu kolmesta tasosta. Vapepan keskustoimikunta ja työvaliokunta muodostuvat jäsenjärjestöjen keskusjärjestö- tai valtakunnallisista edustajista. Maakuntatoimikunnat muodostavat toisen toimijatason. Toimikunnat koordinoivat toimintaa strategisilla ja hallinnollisella tasolla valtakunnallisenlaisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti. Ne vapaaehtoiset, jotka osallistuvat pelastuspalvelutoimintaan ja kuuluvat jäsenjärjestöjensä toimintaryhmiin muodostavat paikallistoimikunnat. Kyseisiä toimintaryhmiä tulee Vapepan hälytysryhmiä, kun ne ilmoittautuvat Vapepan hälytysjärjestelmään. Hälytysryhmät toteuttavat toimikuntien toimintasuunnitelmaa operatiivisella tasolla. Maakunta- ja paikallistoimikunnissa Suomen Punaisen Ristin piirien valmiuspäälliköt koordinoivat toimintaa. (Hollstein 2015, 276; Vapepa 2016)

Vapepa koordinaattori vastaa Vapepan valtakunnallisesta koordinaatiosta. Vapepa koordinaattori on Suomen Punaisen Ristin keskustoimiston kotimaan jäsen. Vapepan valmiusasioita koordinoi Suomen Punaisen Ristin piirin Valmiuspäällikkö. (SPR toimialakuvaus 2015)

Kuvio 3. Vapepan koordinaatiovastuut ja organisaatorakenne (Vapepa 2016)

6.3 Vapaaehtoisten johtaminen järjestöissä

Järjestötyössä painottuvia asioita ovat identiteetti, arvot, aatteellisuus ja moraalit vrt. taulukko 1 sivulla 23 Suomen Punaisen Ristin tehtävistä. Jäsenistön tahto ja aatteelliset arvot ovat lähtökohtia koko järjestön toiminnalle. Toisin kuin julkinen sektori järjestöt voivat itse rajata tehtäviään. Järjestötyössä painottuvat ulkoisten suhteiden hoito ja verkostoituminen. Järjestöissä henkilöstö koostuu vapaaehtoisista, palkatuista henkilöistä ja luottamusjohdosta. (Somerkivi 2011,16.)

Yhdysvaltalaiset Safrit ja Schmiesing (2011) määrittelevät vapaaehtoistyön johtamisen järjestelmälliseksi ja loogiseksi prosessiksi työskennellä vapaaehtoisten kanssa niin, että organisaation päämäärät saavutetaan alati muuttuvassa ympäristössä. Vapaaehtoisia tulisi kunnioittaa ja arvostaa siksi, että he antavat oman panoksensa organisaation yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. (Safrit & Schmiesing 2011, 6.)

Johtamiselle vapaaehtoisuus asettaa omat haasteensa, kun suoraa käskyvaltaa ei ole. Tärkeänä osana vapaaehtoisten koordinoimisessa on heidän sitouttaminen toimintaan. Hyvä työhenki, luottamus ja organisaation toimivuus ovat oleellisessa osassa vapaaehtoisten sitouttamisessa. Johtamisessa tulisi olla selkeästi ilmaistu kenellä on vastuu kokonaisuudesta ja sen eri osa-alueista. Onnistunut aiemmin yhdessä työskentelemättömien ihmisten organisointi toimivaksi kokonaisuudeksi vaatii joustavuutta ja henkistä kestävyyttä johtamiselta. (Karreinen, Halonen & Tennilä 2013, 9., 137–138.)

Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä tutkimuksessa Pessi ja Oravasaari (2010) ovat hahmotelleet vapaaehtoistoiminnan infrastruktuurin kehittämisen kannalta tärkeitä osa-alueita. Organisoimisen toteuttamiseksi on oleellista suunnitella toiminta hyvin ja kirjata tavoitteet ylös. Vapaaehtoistyön strategian tulisi olla kytkettynä osaksi järjestön kokonaisstrategiaa. Toiminnan koordinoimiseen ja tukemiseen tulee olla riittävästi resursseja ja tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista arkisessa toiminnassa tulee seurata. Vapaaehtoistyöntekijöiden kouluttamiseen tulisi panostaa ja järjestön sisältä olisi hyvä löytyä ammattiosaamista tai sitä tulisi järjestää ulkopuolelta. Verkostoituminen muiden järjestöjen kanssa on tärkeää. Järjestöjen välillä voitaisiin jakaa hyviä käytänteitä ja ideoida toimintaa yhteisesti. Vapaaehtoisia tulisi tukea kouluttamalla ja tarjoamalla virkistäytymistä sekä ohjata heitä kannustamalla. Osana järjestön tiedotusta ja imagonluontia tulisi panostaa myös enemmän toiminnasta tiedottamiseen ja vapaaehtoisten rekrytointiin. (Pessi & Oravasaari 2010, 167–168.)

Zimmekin (2000) mukaan vapaaehtoisten johtaminen voidaan jakaa kahteen eri malliin, joita ovat moderni johtaminen ja kotikutoinen johtaminen. Modernissa mallissa toiminta on tarkasti jäsenneltyä ja siinä on tehokkaasti toimiva hallinto. Kotikutoisessa mallissa tunnustetaan vapaaehtoisten ja palkattujen työntekijöiden erot, mutta tässä mallissa heitä kohdellaan kumppaneina, jotka osallistuvat myös yhdistyksen päätöksentekoon. Molemmilla malleilla on omat huonot puolensa. Nykyisin moderni vapaaehtoistyön johtaminen on suosiossa. Tämä malli saattaa kuitenkin karkottaa pois sellaisia vapaaehtoisia, jotka etsivät vastapainoa työlleen ja haluavat toimia luovasti. Kotikutoisen tyylin ongelmina saattaa olla puolestaan kaootinen ja tehoton toiminta, joka voi johtaa sisäänpäin lämpiävään toimintatapaan. Vapaaehtoisilla on myös omia henkilökohtaisia vaatimuksia siitä miten he haluavat sitoutua vapaaehtoistyöhön. Osa on valmis sitoutumaan pitkäksi ajaksi tietyn tyyppisen organisaation toimintaan ja osa on ohikulkijoita, jotka saattavat sitoutua organisaatioon vain lyhytaikaisesti. Nämä erityyppiset vapaaehtoistoimijat asettavat haasteita johtamiselle ja vapaaehtoisten motivoimiselle. (Zimmek 2000)

6.4 Vapaaehtoistyön johtaminen erityistilanteissa- ja suuronnettomuuksissa

Vapaaehtoisia motivoi toimiminen tärkeiden asioiden puolesta ja lähimmäisten auttaminen.

Kolmannes suomalaisista osallistuu vapaaehtoistyöhön. Hälytys- ja auttamistehtäviin on valmiudessa yli 30 000 vapaaehtoista. Vapaaehtoiset toimivat suuronnettomuuksissa ja erityistilanteissa kuten tulipaloissa, kadonneen läheisen etsinnöissä ja yleisötilaisuuksien ensiapupäivystyksessä. Vapaaehtoistoiminnan ei ole tarkoitus kilpailla viranomaistehtävien hoitamisessa. Vapaaehtoisilla on oma tärkeä tehtävänsä, heidän toimintansa täydentää viranomaisten tehtäviä. Sen tavoitteena on tuoda ihmisten auttamishalu organisoidusti yhteiseksi hyödyksi erityistilanteisiin. (Hatakka 2014)

Vapaaehtoistoimintaan perustuvilla järjestöillä on tärkeä rooli varautumisessa ja käytännön turvallisuuden toteuttamisessa. Järjestöt toteuttavat varautumista tukevaa ja edistävää valistusta ja niillä on merkittävä rooli viranomaistoimintoja täydentävinä resursseina ja asiantuntijoina. Järjestöjen vahvuutena ovat hyvät kansalliset ja kansainväliset verkostot sekä yksilötason tarpeiden tunnistaminen. Vapaaehtoistoiminnan yksi vahvuus on, että toiminta pystytään tarvittaessa käynnistämään nopeasti. Järjestöjen osallistuminen viranomaistoimintaan perustuu järjestöjen itselleen asettamiin toimintaperiaatteisiin ja -päämääriin sekä kansalliseen ja kansainväliseen oikeuteen. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 11.)

Teräsyhtiö Rautaruukin Raahen-tehtaalla tapahtui 30.5.2014 öljyvuoto. Onnettomuudessa raskasta polttoöljyä päätyi 3-5 tonnia mereen. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu, Maailman Luonnonsuojeluliitto, paikallinen meripelastusyhdistys, palokuntien ja valmiusjärjestöjen vapaaehtoiset olivat apuna öljynpuhdistuksessa ja muissa viranomaisia avustavissa tehtävissä. Raahen tapauksessa viranomaiset eivät olisi pystyneet suoriutumaan kaikista tehtävistä yksin ilman vapaaehtoisten apua. Raahen tapaus oli hyvä esimerkki siitä, että suurten öljyonnettomuuksien hallinnassa tulee olla valmiit toimintamallit vapaaehtoisten hyödyntämiseksi onnettomuustilanteessa. Vapaaehtoisten käytössä onnettomuustilanteessa tulee huomioida, että heidät on koulutettu annettuihin tehtäviin. Suuronnettomuusharjoituksia olisi hyvä järjestää säännöllisesti niin, että viranomaiset ja vapaaehtoiset pääsevät harjoittelemaan onnettomuustilanteita yhdessä. Kun tilanteita on harjoiteltu etukäteen, mahdollisen onnettomuuden sattuessa viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistyö on sujuvaa ja turvallista. (Turvallisuuskomitea 2014)

Vapaaehtoisten johtaminen onnettomuuksissa on Chambersin (2014) mukaan haasteellinen tehtävä. Mikäli vapaaehtoisten johtamisessa epäonnistutaan, voi sillä olla lopputuloksen kannalta haitalliset seuraukset. Vapaaehtoisia tarvitaan suuronnettomuuksiin varautumisessa, niihin vastaamisessa ja niistä toipumisessa. Ilman vapaaehtoisia viranomaisten työ näissä kaikissa vaiheissa jää puutteelliseksi. Jos vapaaehtoisia ei kouluteta annettuihin tehtäviin, ei näitä resursseja pystytä hyödyntämään oikein. Tänä päivänä sosiaalinen media auttaa pitämään yhteyttä vapaaehtoisiihin sekä toimii apuvälineenä uusien vapaaehtoisten värväämisessä.

Sillä on kuitenkin myös haittansa. Suuronnettomuustilanteessa paikalle saattaa ilmaantua ihmisiä, jotka ovat saaneet tiedon onnettomuudesta ja haluavat auttaa. Jos heillä ei ole asianmukaista koulutusta vapaaehtoistyöhön, eivätkä he toimi minkään järjestön alaisuudessa heistä saattaa olla kuitenkin enemmän haittaa kuin hyötyä onnettomuustilanteessa. Vapaaehtoisten käyttö tulee olla hallittua ja organisoitua suuronnettomuudessa. Jotta vapaaehtoisten käyttö suuronnettomuustilanteessa on tehokasta, tulee vapaaehtoisjärjestön johtajalla olla osaamista johtamisesta ja hänen pitää tuntea hyvin johtamiensa vapaaehtoisten osaaminen. Myös viranomaisilla tulee olla tieto vapaaehtoisten erikoisosaamisesta, jotta heitä pystyttäisiin suuronnettomuustilanteessa mahdollisimman tehokkaasti hyödyntämään käytettävissä olevina resursseina. Eri järjestöjen vapaaehtoisten osaamisalueet tulee olla luetteloituna kirjallisessa muodossa, jotta ne ovat helposti viranomaisten hyödynnettävissä tehtäviä suunnitellessa ja jaettaessa. (Chambers 2014, 177–188.)

Vapaaehtoisten käyttämisessä onnettomuustilanteessa on suuria alueellisia ja toimijakohtaisia eroja. Viime vuosien laajat myrskytuhot ja niiden aiheuttamat häiriötilanteet ovat näyttäneet vapaaehtoisten merkityksen. Kuitenkin vapaaehtoisia ei hyödynnetä kaikilta osin vaikka mahdollisuudet vapaaehtoisten parempaan käyttöön olisi olemassa. Tarvittavia vapaaehtoisresursseja ei ole välttämättä määritelty ja ongelmia saattaa olla myös siinä, että viranomaiset eivät ole ottaneet varautumisessa kaikilta osin huomioon olemassa olevia vapaaehtoisresursseja. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön tutkimuksen mukaan viranomaisten ja järjestöjen yhteistoiminnalle ei ole kattavasti yhtenäisiä sopimuksia ja käytänteitä. Tutkimuksessa oli mukana viisi pelastuslaitosta ja vain yksi pelastuslaitos oli laatinut laaja-alaiset yhteistoimintasuopimukset pelastuspalvelujärjestöjen kanssa. Jotta tarvittavat vapaaehtoisresurssit saataisiin paremmin käyttöön, tulisi niin viranomaisten kuin järjestöjenkin panostaa nykyistä enemmän yhteistoiminnan kehittämiseen. Kolmannen sektorin roolia on korostettu erilaisissa yhteiskunnallisen varautumisen strategioissa. Kolmannella sektorilla ja viranomaisilla tulisi onnettomuustilanteessa olla selkeä käsitys eri toimijoiden tehtävistä ja rooleista. (Hatakka 2014)

7 Evakuoitujen kokoamiskeskuksen toiminta vapaaehtoistoimijoiden näkökulmasta merellisessä suuronnettomuudessa

Matkustaja-alus voidaan joutua evakuoimaan merellisessä suuronnettomuudessa. Evakuointiin tarvitaan useampi pelastusyksikkö ja ilma-aluksia. Aluksen evakuointia seuraa pelastettujen henkilöiden kuljettaminen rantaan ja heille annetaan samalla tarpeenmukainen ensihoito. Merellisessä suuronnettomuudessa perustetaan evakuoitujen kokoamiskeskus, jossa erotellaan loukkaantuneet ja vahingoittumattomat matkustajat toisistaan. Evakuoitujen kokoamiskeskus sijaitsee lähellä onnettomuuskohtetta, paikassa johon viranomaisten ja vapaaehtoisten auttajien on helppo tulla ja sieltä tulee olla hyvät yhteydet jatkohoitopaikkoihin. (MoMeVa 2014)

Viranomaisten tukena evakuointikeskuksessa voidaan käyttää koulutettuja vapaaehtoisia. Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisia ja sen koordinoiman Vapaaehtoisen pelastuspalvelun toimijoita voidaan käyttää loukkaantuneiden ja loukkaantumattomien potilaiden tukena. Ensihuollon ja ensiavun tehtäviin koulutetut vapaaehtoiset hälytysryhmäläiset voivat toimia viranomaisten tukena esimerkiksi evakuoitujen rekisteröinnissä, huollossa ja suojaamisessa. Vapaaehtoistoimijoiden kalustoa ja erityisasiantuntemusta esimerkiksi viestitoiminnoissa ja logistikkassa voidaan hyödyntää. (MoMeVa 2014)

Vapaaehtoiset toimivat evakuointikeskuksessa aina jonkin viranomaisen johdon alaisuudessa. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että viranomaisten vastuut tehtävien jaossa ovat selkeät. Tämä varmistaa sen, että myös vapaaehtoisten tehtäväkuva on selkeä. Yleisjohtajana pelastusviranomainen johtaa moniviranomaistilannetta, joka liittyy pelastustoimintaan. Yleisjohtaja antaa suunnan toiminnalle ja muut viranomaiset johtavat tämän suunnan mukaisesti omaa toimintaansa. Rajavartiolaitos on meripelastustilanteessa yleisjohtovastuussa. Poliisi vastaa pelastusvaiheessa onnettomuusalueen eristämisestä, yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta sekä tutkinnan aloittamisesta ja etsinnästä. Poliisi myös avustaa pelastusviranomaisia. Loukkaantuneiden ihmisten ensihoito ja kuljetus jatkohoitopaikkaan on terveydenhuollon vastuulla. Ensihuollollisista toimista kuten ruokahuollon, majoituksen ja vaatetuksen hoitamisesta evakuoituille vastaa sosiaaliviranomainen. Vapaaehtoistoimijoille voidaan antaa melko itsenäistäkin vastuuta erikseen määritellyissä tehtävissä. Vapaaehtoiset voivat toimia erilaisissa ensihuolto- ja ensiaputehtävissä. Kustannuksista ja vakuutusvastuusta vastaa tehtävänantaja. Evakuointitilanteessa voidaan hyödyntää tarvittaessa Suomen Punaisen Ristin omia tarvikkevarastoja. Evakuointikeskuksen toimintaa suunniteltaessa viranomaisten tulee tehdä yhteistyötä vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Suunnitteluvaiheessa tulee tehdä tarkka suunnitelma työnjaosta viranomaisten ja vapaaehtoistoimijoiden kesken. Käytettävien vapaaehtoisten resurssit ja niiden riittävyys eri viranomaistoimijoiden käyttöön tulee suunnitteluvaiheessa arvioida. (Hujala 2015,12–29.)

Valtakunnallista Punaisen Ristin tukipuhelinta voidaan käyttää tukitoimintona. Siinä yleisön soittoihin vastaavat koulutetut vapaaehtoiset. Punaisen Ristin tukipuhelinta voidaan käyttää tiedon keräämiseen, henkilötiedustelun apuna, tiedottamisen tukena, ohjauksessa ja neuvonnassa. (Toimialakuvaus SPR 2012)

Evakuointikeskuksessa on useita tehtäviä niin viranomaisille kuin vapaaehtoisille. Se koostuu erillisistä alueista. (Katso liite 3, massaevakuointiin liittyvä evakuoitujen ja pelastettujen käsitteilyprosessi.) Ensimmäinen tehtävä on valmistella tilat kokoamiskeskuksen tehtävien hoitamiseksi ja järjestää yhteydet meripelastustoiminnan johtajaan ja muihin tahoihin. Lisäksi avataan yhteysnumerot ja vastataan loukkaantuneita koskeviin tiedusteluihin. Heti tulovaiheessa on tärkeää luokitella toisistaan vahingoittumattomat matkustajat ja loukkaantuneet.

Heidän tarpeensa eroavat toisistaan, joten siksi on tärkeää pitää nämä kaksi ryhmää toisistaan erillään. Ensihoitopalvelut johtavat hoitopaikkaa, jossa loukkaantuneita hoidetaan. Sieltä loukkaantuneet siirretään jatkohoitopaikkoihin potilasluokittelun jälkeen. Lisäksi perustetaan tukitoimintojen johtokeskus eli TUJE. Sen alaisuudessa toimii järjestely- ja huoltoalue, johon loukkaantumattomat matkustajat ohjataan. Evakuointikeskuksessa tulee huolehtia turvallisuudesta ja yleisestä järjestyksestä. (MoMeVa 2014)

Evakuointikeskukseen perustetaan erillinen luokittelualue. Siellä vastaanotetaan evakuoidut ja siirretään heidät suojaan. Loukkaantuneet erotellaan vahingoittumattomista ja siirretään omiin hoitopisteisiinsä. Ilman huoltajia olevista lapsista huolehditaan. (MoMeVa 2014)

Järjestely- ja huoltoalueella kerätään henkilötiedot evakuoiduilta. (Liite 2) Jokaiselta selvitetään henkilötiedot, osoitteet, sekä tiedot mahdollisista kanssamatkustajista. Lisäksi kerätään lähiomaisten tai muiden yhteyshenkilöiden tiedot joille onnettomuudesta voidaan ilmoittaa. Henkilötietojen selvittämisen jälkeen huolehditaan tulkkauksia niistä tarvitseville. Järjestely- ja hoitoalueella vaaditaan henkilö- ja kulkukortit, joten tätä varten järjestetään ihmisiä hoitamaan niiden jakelu. Selvitetään evakuoitujen kunto ja esimerkiksi terveydenhuollon perustarpeiden kuten säännöllisten lääkkeiden tarve. Evakuoiduille järjestetään puhelin- ja internet yhteydet omaisiin. Evakuoitujen ruoka- ja vaatehuolto järjestetään. Psykososiaaliselle tuelle järjestetään oma toimipiste. Evakuointikeskuksesta järjestetään kuljetukset majoituspaikkaan ja jatkoyhteydet edelleen sieltä eteenpäin. (MoMeVa 2014)

8 Opinnäytetyön tehtävä, tarkoitus ja toteutus

8.1 Opinnäytetyön tehtävä ja tarkoitus

Opinnäytetyön tehtävänä on kehittää Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten tukitoimijoiden johtamistoimintaa ja järjestäytymistä monialaonnettomuudessa. Tarkastelen suuronnettomuutta kuvitteellisen laivaonnettomuustilanteen kautta MoMeVa- yhteistoimintasuunnitelmaan pohjautuen. Työ toteutetaan haastatteleamalla eri asiantuntijoita, jotka tuntevat valmiussuunnittelua tai joilla on kokemusta Punaisen Ristin toiminnasta suuronnettomuus- tai kriisitilanteessa. Työn tarkoituksena on luoda koordinaatiomalli Punaiselle Ristille sekä omien toimijoiden, että muiden järjestöjen koordinoimiseen ja johtamiseen suuronnettomuustilanteessa. Lisäksi tarkoituksena on tuoda lisätietoa suurten ryhmien koordinoimisesta ja yhteistoiminnasta tilanteessa, jossa alisteisille järjestöille ei ole formaalia hierarkkista johtosuhdetta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on haastattelututkimuksen kautta selvittää seuraavaa:

1. Millainen on Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoinnissa suuronnettomuustilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta?

2. Miten Suomen Punainen Risti koordinoi muita kotimaisia järjestöjä suuronnettomuus tai erityistilanteessa?

8.2 Opinnäytetyön toteutus ja aikataulu

Tämä opinnäytetyö on tutkimusmenetelmältään kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Opinnäytetyön aineisto koostuu asiantuntijahaastatteluista. Aineiston keruumenetelmänä käytetään puolistrukturoitua teemahaastattelua.

Opinnäytetyön tietoperustan kokoaminen tapahtui syksyn 2014 ja kevään 2015 aikana. Haastattelukysymykset muodostettiin tutkimuskysymysten pohjalta syyskuun 2015 aikana. Asiantuntijahaastattelut aloitettiin lokakuussa 2015 ja viimeinen haastattelu tehtiin tammikuun 2016 alussa. Kaikki haastattelut litteroitiin heti haastattelujen jälkeen. Aineiston analyysi ja johtopäätökset tuloksista tehtiin kevään 2016 aikana.

9 Laadullinen tutkimus

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa on päämääränä kuvata todellista elämää. Siinä pyritään kuvaamaan tiettyä toimintaa tai tapahtumaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä. Kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, perusajatuksena se, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on paljastaa tai löytää tosiasioita, ei niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 160–161.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on tuoda esiin ihmisen itselleen merkityksellisinä pitämiä asioita ja tärkeitä asioita elämässä sekä omia kokemuksia todellisuudesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti. Päämääränä on valitun kohderyhmän kautta pyrkiä löytämään uusia asioita ja vahvistamaan mahdollisia ennako-oleksia. (Vilka 2005, 97–98.)

Kvalitatiivinen tutkimus on sopiva valinta tutkimusmenetelmäksi, mitä vähemmän tutkittavasta ilmiöstä tiedetään. Laadullinen tutkimus on hyvä tutkimusmenetelmävalinta silloin kun halutaan saada ilmiöstä syvälinen näkemys ja kyseisestä ilmiöstä ei ole tietoa, teorioita ja tutkimusta saatavilla. (Kananen 2010, 41.)

Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän valinta on mielestäni tässä opinnäytetyössä perusteltua, koska aihetta ei ole aikaisemmin tutkittu. Kohderyhmä on valittu tarkoituksenmukaisesti asiantuntijoista, joilla on tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Määrällisillä tutkimusmenetelmillä ei voitaisi pureutua asiantuntijoiden näkökulmiin niin hyvin kuin laadullisella tutkimuksella.

Tutkimusstrategiana tässä opinnäytetyössä käytetään tapaustutkimusta eli case studya. Tapaustutkimusta käytetään silloin kun halutaan saada yksityiskohtaista tietoa pienestä tutkimusjoukosta tai yksittäisestä tapauksesta. Kiinnostuksen kohteena tässä strategiassa on usein prosessit. Aineistoa voidaan kerätä monia metodeja käyttämällä. Tapoja joita voidaan aineistonkeruussa käyttää voivat olla esimerkiksi haastattelut, dokumenttien tutkiminen ja havainnointi. Tapaustutkimuksessa tavoitteena on kuvata ilmiötä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 134–136.)

Tapaustutkimuksessa tehtävänä on tuottaa kehittämissuhteita ja ideoita. Siinä tavoitellaan yksityiskohtaista ja syvällistä tietoa tutkittavasta tapauksesta. Tapaustutkimuksessa tavoitteena on saada suppeasta kohteesta mahdollisimman paljon tietoa ja siinä haetaan usein vastauksia kysymyksiin ”miksi” ja ”miten”. Tapaustutkimuksen kohde valitaan kehittämistyön tavoitteiden mukaisesti ja työelämän tarpeiden mukaan. Kun halutaan ymmärtää syvällisesti organisaation tilannetta ja ratkaista siellä ilmennyt ongelma on tapaustutkimus sopiva vaihtoehto tuottaa tutkimuksen keinoin kehittämissuhteita organisaatiossa havaittuun ongelmaan. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52–53.)

Tapaustutkimus on lähestymistapa, jolla tavoitellaan kokonaisempaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimus on monipuolinen tapa käsitellä tutkittavaa asiaa ja siinä on pyrkimys yhdistää teoria ja empiria vuoropuheluksi keskenään siten että saadaan luoduksi uutta. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2015, 180–189.)

10 Aineiston keruu

Aineiston keruumenetelmäksi valittiin haastattelututkimus ja tässä opinnäytetyössä käytetään teemahaastattelua. Tutkimushaastattelu voi olla strukturoitu- tai puolistrukturoituhaastattelu tai avoin haastattelu. Puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua voidaan pitää avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun välimuotona. Siinä haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa. Haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. Teemahaastattelu ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu, mutta siitä puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mikä on puolestaan ominaista strukturoidulle haastattelulle. (Hirsjärvi ja Hurme 2004, 47–48.) Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet on määrätty etukäteen. Haastateltavan tulee varmistaa, että etukäteen päätetyt teema-alueet

käydään kunkin haastateltavan kanssa läpi. Teema-alueiden laajuus ja järjestys voivat kuitenkin vaihdella eri haastatteluissa. (Eskola ja Suoranta 2003, 86.)

Haastattelun etu on se, että siinä haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys tai selvittää ilmausten sanamuotoa haastateltavalle. Se on myös toteutukseltaan joustava, koska siinä haastattelija voi esittää kysymykset haluamassaan järjestyksessä. Tätä mahdollisuutta esimerkiksi postitettavassa kyselyssä ei ole. Haastattelun etu on myös se, että haastateltaviksi voidaan valita sellaiset ihmiset, joilla on tietoa tai kokemusta tutkittavasta aiheesta. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 73–74.)

Tämän opinnäytetyön asiantuntijahaastattelut toteutettiin lokakuusta 2015 lähtien, niin että viimeinen haastattelu tehtiin tammikuussa 2016.

10.1 Aineisto

Päätös tehdä opinnäytetyö Suomen Punaiselle Ristille syntyi loppuvuodesta 2014. Aihe tämentyi Punaisen Ristin valmiussuunnittelijan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta helmikuun lopussa 2015. Toive aiheen tutkimiseen tuli Punaiselta Ristiltä. Aiheen valintaan vaikutti myös ylemmän ammattikorkeakoulun suuntautumisvaihtoehtoni, joka on kriisi- ja erityistilanteiden johtaminen.

Olen valinnut tarkoituksellisesti haastateltaviksi asiantuntijoita, joilla on mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta opinnäytetyöni kohteesta. Työssäni haastattelen muun muassa Suomen Punaisen Ristin keskustoimiston henkilökuntaa, sisäministeriön edustajaa, tullin, merivartioston sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön edustajaa. Tarkoitukseni on haastatella eri valmiustoiminnan asiantuntijoita, jotta saisin mahdollisimman monipuolisia näkemyksiä johtamistoiminnan kehittämiseen suuronnettomuustilanteessa. Työssäni olen tarkoituksellisesti etsinyt näitä muutamia avainhenkilöitä, jotka ovat mukana siinä toiminnassa mitä opinnäytetyöni on tarkoitus tutkia. Tulen käyttämään kohdejoukon keräämisessä niin sanottua lumipallo-otantaa eli snowball samplingia hyödyksi.

Lumipallo-otanta tarkoittaa sitä, että tutkija etsii ensin niin kutsuttuja avainhenkilöitä haastateltaviksi. Tämän jälkeen tutkija pyytää näitä haastateltuja henkilöitä ehdottamaan muita henkilöitä, jotka voisivat antaa lisää tietoa tutkimukseen samalla täydentäen jo kerättyä tietoa. Tämä niin kutsuttu lumipalloilu voi jatkua siihen asti, että haastattelija on saanut haastateltua kaikki ne henkilöt, jotka osaavat antaa tutkimusongelman kannalta oleellista tietoa. Tämän kaltainen aineistonkeruu tapa parantaa tutkimuksen luotettavuutta, koska täten voidaan olettaa että on saatu haastateltaviksi juuri oikeat henkilöt kyseisen tutkimuksen kannalta. (Hirsjärvi ja Hurme 2004, 61–62.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ja kuvamaan jotain tapahtumaa tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Tämän takia on tärkeää, että tutkittavat henkilöt, joilta tietoa kerätään, omaavat kokemusta tutkittavasta asiasta ja he tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.)

10.2 Aiheen rajaus

Suomen Punaiselle Ristille on annettu sosiaali- ja terveysministeriöltä toimeksianto yhteistyöpöytäkirjan muodossa koordinoita muita suomalaisia sekä mahdollisesti myös kansainvälisiä järjestöjä suuronnettomuustilanteessa. Opinnäytetyössä tarkastelun kohteeksi rajattiin Suomen Punaisen Ristin kotimaisten järjestöjen koordinointi suuronnettomuustilanteessa.

10.3 Haastattelujen toteuttaminen

Kaikille haastateltaviksi pyydetyille asiantuntijoille lähetettiin saatekirje (Liite 4) ja haastattelukysymykset (Liite 5) etukäteen. Haastattelukysymykset rakennettiin tutkimuskysymysten pohjalta kahden suuremman kokonaisuuden alle. Ensimmäinen osa käsittelee sitä, minkälainen on Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoinnissa suuronnettomuustilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta. Toinen osa käsittelee sitä, miten Suomen Punainen Risti koordinoi muita kotimaisia järjestöjä suuronnettomuus tai erityistilanteessa. Toinen osa oli kysymyspatteristoltaan laajempi, joten se teemoitettiin vielä kolmeen alaluokkaan, joita olivat 1) Hälyttäminen, 2) Viestintä ja tiedottaminen sekä 3) Vapaaehtoisten koordinointi ja tehtävät evakuoitujen koakoamiskeskuksessa. Kysymyspatteristo oli tarkoituksellisesti laaja, jotta saataisiin mahdollisimman tarkka kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelupyynnöt lähetettiin sähköpostitse lokakuun 2015 alussa yhteensä 20 keskeiselle aihepiiriin asiantuntijalle. Heistä kymmenen lupautui haastateltaviksi. Asiantuntijoita oli haasteellista tavoittaa, joten haastatteluaiakataulu venyi suunniteltua pidemmäksi ja sain viimeiset sovitut haastattelut tehtyä tammi-kuun 2016 alussa. Syksyllä 2015 Suomessa tapahtui pakolaisten laajamittainen maahantulo, jolla saattoi olla vaikutusta siihen, että asiantuntijoita oli haasteellista tavoittaa työkiireiden vuoksi. Haastattelut toteutettiin pääosin kasvotusten tai puhelimitse. Haastateltavat saivat myös mahdollisuuden vaihtoehtoisesti vastata kysymyksiin kirjallisesti. Haastattelujen jo alettua, snowball-samplingia aineistonkeruumenetelmänä hyödyntäen opinnäytetyöhön saatiin haastateltaviksi vielä kuusi asiantuntijaa. Opinnäytetyöhön osallistui yhteensä 16 eri asiantuntijaa. Kaikilta haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Ainoastaan varustamon ja Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen edustajilta kysyttiin suppeammat kysymykset heidän asiantuntemusalueisiinsa liittyen (Liite 6, Liite 7). Haastattelut veivät kokonai-

suudessaan aikaa noin 45 - 60 minuuttia. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin haastattelujen jälkeen. Haastattelut auki kirjoitettiin sana sanalta ja lähetettiin sen jälkeen tarkastettaviksi haastateltaville. Olin varmistanut kahdella haastattelunauhurilla sen, ettei teknisen ongelman sattuessa haastattelu epäonnistuisi. Kun lähdin tekemään haastatteluja, ajatukseni oli toteuttaa jokainen haastattelu yksilöhaastatteluna. Kolme haastateltavaa kuitenkin toivoi ryhmähaastattelua. Haastattelun tehtyäni havaitsin, että yksi kolmesta haastateltavasta ei ollut vastannut kattavasti yhteenkään haastattelukysymykseen, joten en pystynyt hänen vastauksiaan käyttämään. Tein vielä toisen ryhmähaastattelun, jossa oli kaksi henkilöä. Ensimmäisestä ryhmähaastattelusta oppineena, tiedostin tämän seikan ja pidin koko ajan huolta siitä, että molemmat haastateltavat vastasivat kaikkiin esitettyihin kysymyksiin.

10.4 Aineiston analyysi

Aineiston analysointi aloitettiin joulukuussa 2015 heti haastattelujen suorittamisen jälkeen.

Aineiston analyysissä päätettiin käyttää sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on menetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, mikäli sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena viitekehystenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Sisällönanalyysi on menetelmä, joka sopii hyvin täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Se on analyysimenetelmä, jolla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa viiteen vaiheeseen jotka ovat analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston luokittelu ja tulkinta sekä luotettavuuden arviointi. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 24.)

Teemahaastattelun tyypillinen analyysitapa on aineiston jäsentäminen teemojen mukaisesti. Kun aineisto on litteroitu, se voidaan järjestellä teemoihin. Jokaisen teeman alle voidaan jäsentää kaikkien haastateltavien vastaukset ja näin vastaukset saadaan loogisesti jäsennettyä. (Eskola & Vastamäki 2015, 27–43.)

Aineisto jäsennettiin kolmen haastatteluteeman mukaisesti. Nämä teemat olivat otsikkotasolle pelkistettynä laki ja sopimukset, viestintä ja tiedottaminen sekä vapaaehtoisten koordinaatio ja tehtävät evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Jokaisen teeman alle jäsennettiin haastateltavien vastaukset ja sen jälkeen aineistoa lähdettiin pelkistämään. Tämä tapahtui jokai-

sen kysymyksen osalta siten, että vastauksista haettiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Pelkistämällä pyrittiin löytämään yleisimmät vastaukset, mitkä toistuivat eniten asiantuntijavastauksissa. Apuna työskentelyssä käytettiin taulukkoa. Lisäksi jokaisen kysymyksen kohdalta tarkasteltiin vastausten yhdenmukaisuutta ja mahdollisia kehityshaasteita sekä ratkaisuja esiintyviin ongelmiin.

Syrjälä, Ahosen, Syrjäläisen ja Saaren (1995, 89.) mukaan aineiston analyysi on opinnäytetyöntekijän haastattelurunkoon pohjautuvaa pohdintaa ja ajattelua, joka alkaa jo kenttätyövaiheessa. Tulosten luotettavuus ja analyysin onnistuminen riippuvat opinnäytetyöntekijän perehtyneisyydestä kirjallisuuteen ja omaan aineistoonsa. Opinnäytetyöprosessissa jatkuva oman aineiston opiskelu, tutkimustehtävän tarkistaminen ja kirjallisuuden lukeminen vahvistavat analyttistä otetta.

Tapaustutkimuksessa tavoite on luoda väittämiltään perusteltu kokonaisuus joka hahmottuu helposti lukijalle. Sen tulee edetä niin, että tapaus asettuu asiayhteyteensä saumattomasti. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 258.)

10.5 Opinnäytetyön etiikka ja luotettavuus

Tutkijan eettiset ratkaisut ja se kuinka uskottava tutkimus on kulkevat vierekkäin. Tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tuomi 2007, 143.)

Tein haastattelututkimuksen, joten tärkeät eettiset lähtökohdat opinnäytetyössäni olivat haastateltaviin kohdistuvat eettiset periaatteet. Selvitin haastateltavilleni tutkimuksen menettelmät ja tavoitteet ennen haastattelua kirjallisesti. Haastateltavilla oli vapaaehtoinen suostumus haastatteluun ja heillä on oikeus kieltäytyä haastattelusta missä vaiheessa tahansa. Heillä oli myös oikeus kieltää jälkikäteen itseään koskevan haastatteluaineiston käyttö. Tutkittaville kerrottiin, että heistä ei luovuteta tietoja ulkopuolisille, eikä tutkimuksessa kerättyä tietoa käytetä muuhun tarkoitukseen. Kysyn kaikilta tutkimukseen osallistuvilta identiteettiin liittyvät lupa-asiat. Haastateltavilta kysyttiin ennen haastattelua, saako heidän nimensä, ammatin ja organisaation julkaista opinnäytetyössä. Mikäli tutkittavat haluavat pysyä nimettöminä, tiedot järjestetään siten, että kaikkien osallistujien nimettömyys taataan koko tutkimuksen ajan. Tutkimusprosessin ajan noudatan lupaamiani sopimuksia. (Tuomi 2007, 145–146.)

Ennen haastattelujen tekemistä haastateltavia informoitiin siitä, kauanko tutkimukseen osallistuminen vie heiltä aikaa. Ennen kuin tutkittavalta kysytään lupaa haastatteluun, häntä informoidaan käytettävistä tallennevälineistä. Tässä opinnäytetyössä käytettiin nauhuria äänen

tallentamiseen. Haastateltavilta kysyttiin ensin lupa haastattelun tallentamiseen. Aineisto käsiteltiin ja säilytettiin huolellisuudella. Haastattelutilanteessa tutkittavalla oli halutessaan oikeus olla vastaamatta kysymyksiin, jos hän ei niitä jostain syystä halua käsitellä. (Kuula 2006, 112–117.)

Tutkimuksen validiteetti kuvaa sitä, missä määrin on onnistuttu kuvaamaan sitä, mitä on haluttu kuvata. Haastattelututkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, miten onnistuneita haastattelukysymykset ovat olleet, eli onko niillä onnistuttu saamaan vastaus tutkimusongelmaan. (Tuomi 2007, 150.)

Tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida kokonaisuutena ja miten sen sisäinen johdonmukaisuus toteutuu. Aineiston keruusta analysoidaan miten se on toteutettu menetelmänä ja mitä tekniikkaa on käytetty. Tutkimuksessa kerrotaan myös onko haastattelut toteutettu yksilö- vai ryhmähaastatteluina ja onko haastattelujen toteutuksissa ilmennyt ongelmia. Tutkimuksen tiedonantajista kerrotaan perustellusti keitä haastateltaviksi on valittu ja ilmoitetaan haastateltavien kokonaismäärä. Opinnäytetyöntekijä-tiedonantaja suhteen toimivuutta arvioidaan ja kerrotaan lukivatko tiedonantajat opinnäytetyötä ennen sen julkaisua. Luotettavuuden kannalta opinnäytetyöntekijän tulee kertoa, muuttivatko tiedonantajien mahdolliset kommentit tutkimustuloksia ja jos näin tapahtui, tulisi perustella syy miksi näin meneteltiin. Aineiston analyysistä opinnäytetyössä kerrotaan miten aineisto analysoitiin ja miten tuloksiin päädyttiin. Läpi koko työn opinnäytetyöntekijän tulee antaa lukijalle riittävästi tietoa siitä miten työ tehtiin, jotta lukijat voivat tätä kautta arvioida tuloksia. Opinnäytetyön eettisyys vaikuttaa myös siihen, onko se luotettava. (Tuomi 2007, 151–152.)

Case studyssa eli tapaustutkimuksessa on tarkoitus kuvata tutkittava ilmiö niin seikkaperäisesti että siitä voidaan tunnistaa ilmiön kaikki piirteet ja sitä voidaan tarkastella yksityiskohteisesti. Tapaustutkimuksessa luotettavuutta kuvaa se, että jos toinen tutkija myöhemmin teki samasta aiheesta tutkimusta samoin menetelmin, hän päätyisi samoihin päätelmiin ja lopputuloksiin. Tapaustutkimuksen luotettavuutta kuvaa siis se, että sen perustapahtumat ovat toistettavissa. (Yin 2009, 40–45; Gummesson 2000, 91.)

11 Opinnäytetyön tulokset

11.1 Punaisen Ristin toiminta merellisessä suuronnettomuudessa lainsäädännön ja sopimusten näkökulmasta

Opinnäytetyöni haastattelun ensimmäisessä osassa käsiteltiin sitä, millainen Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoinnissa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta sekä miten lainsäädäntö vaikuttaa Suomen Punaisen Ristin toimintaan merellisessä suuronnettomuudessa.

Ensimmäisenä kysymyksenä haastattelussa kysyttiin: ”Miten laki velvoittaa Suomen Punaisen Ristin toimimaan merellisessä suuronnettomuustilanteessa?”

Lain näkökulmasta tuli esiin se, että meripelastuslaissa laissa 1145/2001 on vapaaehtoisille annettu selkeä rooli, että he osallistuvat meripelastukseen ja antavat tukea viranomaisille. Viranomaisilla on varsinainen vastuu toiminnasta, jota vapaaehtoiset tukevat. (Leppänen 2015)

Useissa (10/13) asiantuntijoiden vastauksissa tuotiin esille näkökulmaa siitä, että laki ei varsinaisesti velvoita Suomen Punaista Ristiä, vaan antaa sille pikemminkin mahdollisuuksia ja ohjenuoraa toiminnalle. Laki ja asetus Suomen Punaisesta Rististä määrittelee Suomen Punaisen Ristin toimintaa. Huomioitavaa on myös, että vapaaehtoiset eivät ole itsenäinen toimija onnettomuustilanteessa.

”Suuronnettomuustilanteen sattuessa sovitaan tarkemmat toimintatavat kuinka Suomen Punainen Risti viranomaisia sitten käytännössä tukee. Suomen Punaisella Ristillä toimintaa ohjaa laki Suomen Punaisesta Rististä ja Tasavallan presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä. Suomen Punaisen Ristin oma lainsäädäntö ohjaa lisäksi toimintaa suhteessa viranomaisiin ja yhteiskuntaan. Lisäksi esimerkiksi Pelastuslaki ja Meripelastuslaki ohjaavat eri toimijoiden käyttöä näissä tilanteissa.” (Hatakka, henkilökohtainen tiedonanto 6.11 2015)

”Ei mikään laki velvoita. Vapaaehtoiset eivät ole itsenäinen toimija onnettomuustilanteessa. Pelastuslain 51 §:ssä sanotaan, että ”pelastustoimen koulutus, neuvonta, ja valistustehtävissä sekä pelastustoiminnassa voidaan käyttää apuna vapaaehtoisia organisaatioita ja henkilöitä, ei kuitenkaan tehtävissä, joihin sisältyy merkittävää julkisen vallan käyttöä, kuten viranomaistoimivaltuuksien käyttöä taikka tarkastus- tai valvontatoimintaa. Vapaaehtoisten osallistumisesta pelastustoimintaan voidaan antaa tarkempia säädöksiä valtioneuvoston asetuksella.” (Peltola -Lampi, henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2015)

Kysymys numero kaksi oli: ”Mitä sopimuksia Suomen Punaisella Ristillä on sisällöltään merionnettomuuksiin varautumiseen liittyen?”

Kaikissa Suomen Punaisen Ristin henkilökunnan haastatteluissa tuli ilmi, että sopimukset ja niiden sisältö olivat vastaajille sisällöltään tuttuja. Viranomaispuolelta Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin yhteistyösopimus oli myöskin enemmistöllä vastaajista

tiedossa oleva sopimus. Myös MoMeVa tunnettiin pääpiirteittäin hyvin ja sen vapaaehtoiisiin liittyvät rajaukset olivat vastaajilla yleisesti tiedossa. Suomen Punaisen Ristin ja Sosiaali- ja terveysministeriön tekemä yhteistyöpöytäkirja ohjaa viranomaisten ja järjestöjen yhteistoimintaa. Asiantuntijavastauksista kävi ilmi, että Punaisen Ristin piireillä saattaa olla alueellisia yhteistoimintasopimuksia pelastustoimen, sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

”Suomen Punaisen Ristin ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirjassa on tuotu esiin se, että Suomen Punainen Risti koordinoi muita sosiaali- ja terveysalan järjestöjä. Tästä ei ole käyty vielä varsinaisia keskusteluja muiden järjestöjen kanssa. Olisi tärkeää aloittaa keskustelu eri järjestöjen kanssa tästä asiasta.” (Kämäräinen, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

”Suomen Punaisella Ristillä ja Viking Linellä on yhteistyösopimus merellisiin suuronnettomuustilanteisiin liittyen. Tämän tyyppinen yhteistoiminnassa tapahtuva varautumissuunnittelu on tärkeää ja toisen osapuolen tunteminen jo varautumisvaiheessa. Suomen Punainen Risti voi suuronnettomuustilanteessa auttaa matkustajia ensiavussa, psykososiaalisessa tuessa, vaatetuksessa, majoituksessa tai ohjauksessa.” (Onshagen, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2015)

”Suomen Punainen Risti on ollut mukana tekemässä MoMeVaa, joka ohjaa toimintaa ja vastuunjakokysymyksiä merellisessä suuronnettomuudessa. Merellisessä suuronnettomuudessa evakuoitujen kokoamiskeskus on sellainen paikka, missä Suomen Punaisen Ristin apua erityisesti kaivataan. Pienemmissäkin merellisissä onnettomuuksissa Suomen Punaisen Ristin antama henkinen tuki voi tulla kysymykseen esimerkiksi yksittäiselle veneilijälle, jos kunta ei sitä pysty syystä tai toisesta järjestämään. Rajavartiolaitoksella ei ole Suomen Punaisen Ristin kanssa varsinaista sopimusta merelliseen suuronnettomuuteen varautumiseen liittyen, vaan yhteistoiminta on kuvattu MoMeVassa.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

”Suomen Meripelastusseuralla ei ole ollut myöskään tarvetta tehdä omaa yhteistoimintasopimusta Rajavartiolaitoksen kanssa, koska laki antaa jo itsessään ne raamit ja mahdollisuudet toimia. Punaisella Ristillä on oma laki, joka puolestaan antaa isot raamit minkä puitteissa pystytään toimimaan. Nimenomaan lakien pitääkin olla se mahdollistaja, että siellä lukee että ”voidaan tehdä” ja ”voidaan antaa tehtäviä”. Sitten taas toisaalta velvoitetaan. Esimerkiksi Rajavartiolaitos velvoittaa itse itseään että voi ja pitää antaa koulutusta ja sitten

taas meidän yksiköitä velvoitetaan sillä lailla, että pitää olla pätevä ja varustettu. Tämän tyyppisiä asioita mainitaan laissa.”(Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Kolmas kysymys oli: ”Mikä on näiden sopimusten vaikutus operatiiviseen toimintaan?”

Kaiken kaikkiaan vastaajat 11/13 kokivat sopimukset ennen kaikkea linjaaviksi ja toiminnan mahdollistajiksi. Kun yhteistyöstä viranomaisten kanssa on ennalta sovittu ja tilanteita on harjoiteltu viranomaiset osaavat hyödyntää Suomen Punaista Ristiä ja sen vapaaehtoisia onnettomuustilanteissa.

”Operatiivisen toiminta, silloin kun sitä tehdään viranomaisen tukemiseksi, perustuu sopimukseen ja liittyy kaikilta osin siihen. Punaiselle Ristille on annettu lisäksi yleismaailmallinen auttamistehtävä, joka myös Suomessa on omalla lainsäädännöllä vahvistettu. Lainsäädännössä on muutamia pieniä haasteita. Poliisi- ja pelastuslaissa meillä löytyy yhteistyöstä järjestöjen kanssa liittyvää säätelyä, jolloin työskentely poliisiin tai pelastusviranomaisen kanssa annetussa tehtävässä ei välttämättä vaadi sopimuksia koska tällaisesta yhteistyöstä on pakottavalla lainsäädännöllä annettu määräyksiä. Sosiaali- ja terveystoimen kanssa ei tämmöistä lainsäädäntöä suoraan ole ja se on enemmänkin sopimuksen varasta. Käytännössä olosuhteet yhteistyölle tulisi luoda sopimusmenettelyin.” (Pulkinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2015)

”Tämmöiset asiat kun on sovittu, niin toiminta on paljon helpompaa. Viranomainenkin uskaltaa käyttää meitä, kun kuviot on sovittu molemmilla puolilla selviksi ja tiedetään miten vastuasiat menevät. Enemmänkin nämä sopimukset ovat yhteisymmärryssopimuksia eli niin sanotusti ”Memorandum of understanding”-tyyppisiä.” (Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

”Meripelastustoimen tapahtumaa ajatellen on selkeää, mitkä tahot ovat velvoitettuja osallistumaan ja myöskin yhteistoimintasopimuksissa ja sopimuksissa nämä asiat ovat kirjattu ylös. Lisäksi kansallinen lainsäädäntö pitää hyvin pitkälle huolen siitä ketä onnettomuustilanteeseen osallistuu. Lisäksi MoMeVassa on hyvin pitkälle hallintotasolla sovittu eri roolit merellisessä onnettomuudessa.” (Häkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 8.12.2015)

Vastauksista kävi ilmi, että Suomen Punainen Risti on edelleen mukana MoMeVa-sopimuksen osalta toimintamallien kehittämisessä. Punainen Ristin asiantuntijoiden vastauksista kävi ilmi,

että Punainen Risti toivoo voivansa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta alkaa rakentaa myös sellaisten järjestöjen kanssa yhteistyötä, jotka eivät ole tällä hetkellä Vapepassa mukana. Tavoitteena olisi tulevaisuudessa kartoittaa yhteistyömahdollisuuksia, olisivatko nämä uudet järjestöt mukana varautumisessa, hälytysluontoisissa tehtävissä vai esimerkiksi onnettomuuden jälkeisissä tehtävissä.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin yhteistyöpöytäkirja on ennen kaikkea luonteeltaan linjaava, jossa yhteistyöhalu on kirjattu yhteistyöpöytäkirjaan. Lisäksi olisi tärkeää, että järjestöjen välisestä yhteistyöstä sovittaisiin vielä tarkemmin paikallisesti. Asiantuntijat näkivät tärkeäksi, että olosuhteet yhteistyölle luotaisiin sopimusmenettelyin. Tärkeänä asiana vapaaehtoistoimijan näkökulmasta pidettiin sitä, että olisi selkeästi ilmaistuna ne rajat mihin saakka tilanteissa voidaan toimia ja missä tilanteessa voidaan toimia.

Neljäs kysymys oli: ”Ovatko sopimuksen vaikutukset käytännön toimintaan selkeitä, jos ei mitä haasteita löydät?”

Asiantuntijat näkivät yhteistoimintasopimusten olevan melko hyvin ajan tasalla. Yleisesti pidettiin myös hyvänä sitä, että asioita on sovittu etukäteen ja tilanteisiin varauduttu tehdyillä sopimuksilla. Esimerkiksi MoMeVa on muutaman vuoden takaa ja siinä päivitystyö on jatkuvaa, joten tiedot pysyvät hyvin ajan tasalla. MoMeVassa ei kuitenkaan ole järjestöjen roolia ja tehtäviä vielä määritelty tarkemmin.

Yhtenä kehitysehdotuksena asiantuntijavastauksissa nousi esille, että järjestöt voisivat muodostaa ikään kuin clustereita, jotka toimisivat yhdessä. Siinä saman tyyppisiä tehtäviä tekevät järjestöt voisivat muodostaa omat ryhmittymänsä. Toimintatapojen ja ratkaisujen löytämisessä tulisi käyttää apuna järjestöjä ja niiden asiantuntijuutta.

Kehityshaasteena useassa vastauksessa nousi esiin, että sopimukset voisivat olla yksilöidympiä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin yhteistyösopimuksessa oleva lauseke, jossa on kirjoitettu, että Punainen Risti koordinoi muita sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaa onnettomuustilanteessa, pidettiin käsitteenä laajana ja pohdintaa herätti, tietävätkö kaikki järjestöt edes tällaisen yhteistyömuistion olemassaolosta. Tulisi määritellä selkeämmin mitä yhteistyösopimuksen sisältö tarkoittaa. Paikallisesti sopimalla yhteistyösopimuksen sisältöä voitaisiin tarkentaa. Haasteet liittyvät yleisesti tietynlaisiin rajapintoihin, mihin saakka voidaan toimia, tai missä tilanteessa voidaan toimia. Parantamiseen varaa löydettiin lisäksi siinä, että viranomaisten keskuuteen olisi hyvä saada levitettyä enemmän tietoa siitä, että heillä on Vapepan ja Punaisen Ristin resurssit käytettävissä onnettomuustilanteissa. Käytännön suurharjoitusten uskottiin lisäksi tuovan selvyttä sopimusten selkeyteen.

”Kai ne sopimukset ovat teoreettisesti selviä, mutta ennen kuin ne on testattu harjoitusmielessä, sitä ennen ei kukaan pysty sanomaan ovatko ne teoreettisesti selvät vai ovatko käytännössäkin, siten että kaikki osapuolet ymmärtävät mitä pitää tehdä.” (Dannbäck, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015)

”Sanoisin, että tilanne on tällä hetkellä huomattavasti parempi, kuin mitä se oli esimerkiksi viisi vuotta sitten tai neljä vuotta sitten. Tällä hetkellä yhteinen suunta on selkeä. Haasteena on se, että SOTE-toimintaan liittyvä lainsäädäntö on pitkittynyt. Tämän hetken käsityksen mukaan menee ainakin neljä vuotta, että SOTE-alueet ovat muodostuneet ja niin kauan kuin ollaan muutoksen tilassa ja kaikki tietävät että asiat muuttuvat, mutta muutos ei ole kuitenkaan tapahtunut. Tämä voi johtaa siihen, että suunnitelmia ei päivitetä kovin intensiivisesti. Näinollen kuntien varautumissuunnitelmat eivät ole sillä tasalla merellisiin suuronnettomuuksiin liittyen kuin niiden pitäisi olla. Silti näen, että pääsääntöisesti toimintamalli ainakin isoimmilla paikkakunnilla lähtisi toimimaan hyvin. Minä näen, että SPR tuntee roolinsa erittäin hyvin. Ennemmin se saattaa mennä niin päin, että pienemmällä paikkakunnilla sosiaali- ja terveystoimi ei välttämättä osaisi pyytää SPR:n apua. Meidän pitää meripelastuspuolella olla tavallaan proaktiivinen tässä asiassa ja tarjota sitä SPR:n apua myös näille pienemmille paikkakunnille.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Kysymys numero kuusi oli: ”Miten Suomen Punainen Risti on varautunut näiden sopimusten pohjalta merelliseen suuronnettomuustilanteeseen?”

Suomen Punaisen Ristin ulkopuoliset asiantuntijat näkivät, että Suomen Punainen Risti ja Vapepa ovat varautuneet hyvin suuronnettomuustilanteisiin. Paikallista sopimista ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tulisi tehdä jatkuvasti.

”Minun ymmärrykseni mukaan Punainen Risti on aika hyvin varautunut. Punainen Risti on itse ollut esimerkiksi mukana merellisten moni- ja suurala onnettomuuksien yhteistoimintamallien suunnittelussa ja laatimisessa. SPR on ollut aktiivisesti harjoituksissa mukana ja hakenut yhteistyötä tällaisissa tilanteissa eri toimijoiden kanssa. Punaisella Ristillähän on erinomainen valmiusjärjestelmä ja oma varautumisen koulutusjärjestelmä Punaisen Ristin oman toiminnan kautta. Punaisen Ristin valmius on skaalattavissa ja se liittyy siihen, että Punaisen Ristin kotimaan valmiudella on riittävä osaava henkilöstö tänä päivänä niissä

omissa kotimaan tehtävissä. Sitten taas toisaalta suur- tai monialaonnettomuudessa tai isossa laajamittaisessa tilanteessa pystytään skaalaamaan sitä organisaatiota vastaamaan niihin kulloisiinkin haasteisiin sen hyvän ulkomaankokemuksen perusteella ja sen verkoston perusteella mitä Punainen Risti on pidemmän aikavälin kuluessa hankkinut ja kerännyt.” (Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Suomen Punaisen Ristin organisaatiossa toimivat asiantuntijat painottivat sitä, että Punainen Risti varautuu merelliseen onnettomuuteen ihan niin kuin maallakin tapahtuvaan onnettomuuteen kouluttamalla omat toimijat sekä tekemällä tiivistä viranomaisyhteistyötä, sekä tekemällä yhteistyötä toisten järjestöjen, yritysmaailman ja yhteisöjen kanssa. Tämän tyyppistä yhteistyötä pidettiin tärkeänä, jotta toiminta itse operatiivisessa tilanteessa olisi mahdollisimman sujuvaa. Konkreettisina esimerkkeinä varautumiseen valmistumisesta mainittiin esimerkiksi ensihuoltovalmius, välineistö ja resurssit logistiikkakeskuksesta, psykologien valmiusryhmä kansallisella tasolla, koulutus vapaaehtoisille ja koko Vapepa-verkoston koordinointi ja kouluttaminen.

”Punainen Risti on jo mukana merellisten onnettomuuksien suunnitelmissa. Esimerkkinä on Viking Linen kanssa tehty yhteistyösopimus. Rannikoilla varsinkin Varsinais-Suomen alueella he harjoittelevat säännöllisesti ja heillä on ollut myöskin tehtäviä risteilylaivojen kanssa; henkisen tuen tehtäviä tai ensihuollollisia tehtäviä karilleajojen yhteydessä tai sitten kriisitapahtumien yhteydessä risteilylaivoilla. Hälytysryhmät on koulutettu myös tämmöiseen STM:n ohjeiden mukaisen evakuoitokeskuksen perustamiseen. Esimerkiksi Laukaan Vihtavuoressa Punainen Risti toimi hyvin itsenäisesti ja perusti evakuoitujen keskuksen ja kaikki siihen liittyvät toiminnot. Tarkennuksena silloin kun Laukaan Vihtavuoressa oli räjähdysvaara ja se vaati ison alueen evakuoimista. Jos siihen liittyy etsintää, siihen on olemassa jo aika hyvä järjestelmä, jossa ollaan hyvin tiiviissä yhteistyössä viranomaisen kanssa. Etsinnässä on helppous verrattuna monialaiseen merionnettomuuteen, että etsinnässä noudatetaan ja kehitetään poliisijohtoista tehtävää, jolloin se koulutus on samanlaista; sekä poliisilla että vapaaehtoisilla. Meripelastuksessa se on samoin hyvin linjassa meripelastusviranomaisen ja meripelastusvapaaehtoisien kanssa. Se nojaa siihen ja täydentää sitä hyvin. Sitten tällainen monialainen onnettomuus missä ei välttämättä lääkintä ja sosiaalipuolella ole niin paljon yhteistyökokeusta tällaisista tilanteista eikä ole valmiita prosesseja tai toimintaohjeita, jotka olisi myös sovellettu vapaaehtoisiiin. Näissä asioissa on kehittämistä ja yhteensovittamista.” (Palomaa, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

11.2 Suomen Punainen Risti ja muiden kotimaisten järjestöjen koordinointi suuronnettomuus tai erityistilanteessa

Opinnäytetyön haastattelun toinen osa käsitteli sitä miten Punainen Risti koordinoi muita kotimaisia järjestöjä suuronnettomuus tai erityistilanteessa. Tämä osa-alue teemoitettiin kolmeen alla olevaan osa-alueeseen, joita olivat hälyttäminen, viestintä ja tiedottaminen sekä vapaaehtoisten koordinointi ja tehtävät evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Haastateltavia pyydettiin erityisesti tuomaan vastauksissaan esiin aihepiiristä nousevia haasteita tai epäselvyyksiä tehtävärajapintojen kanssa.

11.2.1 Hälyttäminen

Ensimmäinen kysymys oli: ”Kuka ilmoittaa Suomen Punaiselle Ristille merellisestä suuronnettomuudesta sen tapahduttua?”

Asiantuntijoiden vastauksissa tuli ilmi, että alue missä onnettomuus tapahtuu, vaikuttaa siihen mikä taho hälyttäjänä toimii. Käytännössä tieto Suomen Punaiselle Ristille menee sen toimijan kautta, joka katsoo tarvitsevansa Suomen Punaisen Ristin apua. Asiantuntijavastauksissa (12/13) ilmeni, että Ilmoituksen Suomen Punaiselle Ristille voi tehdä hätäkeskus, meripelastuskeskus tai muu toimintaa johtava viranomainen.

”Siinä on varmaan monta vaihtoehtoa. Se riippuu hirveästi siitä millä alueella suuronnettomuus tapahtuisi. Se voi olla Rajavartiolaitoksen yhteydenotto, se voi olla Hätäkeskuksen yhteydenotto, se voi olla Pelastustoimen tilannekeskus, se voi olla Poliisin johtokeskus, se voi olla sosiaali- ja terveydenhuollon viranomainen, jokin sosiaali- ja kriisipäivystys esimerkiksi. Tässähän on se yksi ongelma, että kun me ei olla viranomaisia, niin me ei voida ohjeistaa ikään kuin omaa hälyttämistämme. Viranomaisella on se mandaatti antaa hätäkeskukselle ohjeet siitä, miten heidät hälytetään. Kaikki viranomaiset eivät esimerkiksi suinkaan ole huolehtineet esimerkiksi siitä, miten Vapaaehtoinen Pelastuspalvelu hälytetään.” (Hollstein, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2015)

Haasteitakin hälyttämisessä löydettiin. Yksi haaste oli juuri Hollsteinin edellä mainitsema, että viranomaiset eivät ole välttämättä huolehtineet siitä, miten Vapepa hälytetään. Toisena haasteena tuli esiin se, että hätäkeskus järjestelmän käyttämässä luokituksessa ei ole selkeätä meripelastustehtäväluokkaa.

”Selkeää tehtäväkoodia, joka kertoisi, että tämä tehtävä on meripelastustehtävä ja rajavartiolaitos on siitä johtovastuussa, johon SPR:n pystyisi helpommin

liittämään ei ole olemassa. Tämä on sellainen asia, mikä pitäisi tulevassa hätäkeskusjärjestelmä Ericassa huomioida. Hätäkeskusjärjestelmä Erica tulee vuoden 2016 aikana käyttöön.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Toinen kysymys oli: ”Miten ilmoitus Suomen Punaiselle Ristille tehdään?”

Menettelyjä miten ilmoitus Punaiselle Ristille tehdään, on olemassa monenlaisia. Vastauksissa mainittiin, että media toimii tänä päivänä nopeasti, joten ilmoitus voi tulla medialta, laivayhtiötä tai vaikka apua tarvitsevalta henkilöltä. Yleisimmin ilmoitus tulee Vapepa-hälytysjärjestelmän kautta ja tämä mainittiin 7/11 vastauksessa. Eri menettelytavat olivat kaikille Suomen Punaisen Ristin edustajille tuttuja. Ulkopuolisille asiantuntijoilla ei ollut yksityiskohdista tarkkaa tietoa, mutta Vapepa-hälytysjärjestelmä oli yleisesti tunnettu.

”Käytännössä meillä kaikkialla Suomessa Punainen Risti ylläpitää Vapaaehtoisen Pelastuspalvelun järjestelmää. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on mekanismi, jolla ensivaiheessa viranomainen voi käynnistää vapaaehtoisjärjestöjen- tai vapaaehtoisavun. Ensimmäinen vaihtoehto on siis Vapaaehtoisen Pelastuspalvelun järjestelmän kautta. Tämä ei ole suinkaan ainoa vaihtoehto vaan viranomainen voi ottaa yhteyttä esimerkiksi alueensa valmiuspäällikköön ja käy ikään kuin konsultaatiota siitä, onko mahdollista avustaa vai eikö ole mahdollista avustaa. Itse olen kokenut että näitä puheluja käytännössä käydään aika usein erilaisiin onnettomuuksiin liittyen. Eli ensin halutaan keskustella siitä, mitä voidaan tehdä ja vasta sen jälkeen avunpyyntö varsinaisesti osoittaa. Kolmas vaihtoehto on se, mitä joskus myös tehdään eli tarjotaan apua. On tilanteita, missä viranomainen ei välttämättä pyydä apua tai ei tiedä pyytää apua. Tai jostakin syystä on jouduttu osallistumaan siihen onnettomuuteen jollakin tavoin, josta syystä ollaan tultu tietoiseksi tästä onnettomuudesta. Silloin myös itse aktiivisesti ikään kuin haetaan hyväksyntä sille yhteistyölle ja tarjotaan sitä apua.” (Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2015)

Kolmas kysymys oli: ”Miten onnettomuus-viestintä suuronnettomuudesta tapahtuu Punaisen Ristin sisällä?”

Välineinä sisäisessä onnettomuusviestinnässä käytettiin puhelinta, Virveä, Vapepa-ryhmiä sekä VHF-radiota. Muutamalla alueella on käytössä SARMS-hälytysjärjestelmä, joka on internetin välityksellä toimiva tekstiviestihälytysjärjestelmä. Lisäksi on tulossa uusi toiminnanohjausjärjestelmä, joka on enemmän automaatioon perustuva. Suomen Punaisella Ristillä on

oma sisäinen hälytysjärjestelmä, jossa on tarkemmin määritelty kuka hälyttää kenetkin. Ulkopuolisilla asiantuntijoilla ei ollut selkeää kuvaa Suomen Punaisen Ristin sisäisestä viestinnästä, joten suurin osa ei voinut kysymykseen vastata. Ne ulkopuoliset asiantuntijat, jotka asiaa kommentoivat, uskoivat Suomen Punaisen Ristin sisäisen viestinnän olevan sujuvaa.

”Henkilökunta saa tiedon päivystysnumeron tai keskuksen kautta, joka hälyttää eteenpäin. Kotimaan valmiuden päällikkö tai hänen sijaisensa hälytetään ja sitten toiminnanjohtaja siinä piirissä minkä alueella onnettomuus tapahtuu. Kotimaan valmiuden päällikkö ilmoittaa tapahtuneesta johtoryhmälle ja ottaa työntekijöihin yhteyttä ja antaa toimintakäskyjä miten lähdetään toimimaan. Operatiivinen toimija on piiri, jonka alueella onnettomuus tapahtuu. Piirin valmiuspäällikölle lähtee siis yhtäläillä ilmoitus tapahtuneesta. Keskustoimisto sitten tukee tätä toimivaa piiriä. Tukemistapoja on monia, ne voivat olla esimerkiksi tavaroita, henkilöitä tai tietoja.” (Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Neljäs kysymys oli: ”Miten SPR:n omat joukot järjestäytyvät suuronnettomuudessa eli miten sisäinen hälytysjärjestelmä toimii?” ja viides oli: ”Mitkä ovat vastuu-alueet tämän suhteen?”

Yleisesti ottaen asiantuntijat pitivät sisäistä hälytysjärjestelmää nykyisellään toimivana systeeminä.

”Koko toiminta lähtee paikallistasosta, ne ovat ne toimivat yksiköt ja heillä on oma hälytysjärjestelmä. Hälytys yleensä tulee paikallisesti ja he ovat ne jotka informoivat meitä keskustoimistoon. Sitten me käynnistetään tämä meidän hälytysjärjestelmä jos se on valtakunnallisesti suuri operaatio, niin että tarvitaan valtakunnallista tukea ja mahdollisesti naapuripiirien apua. Niin silloin meidän tehtävänä on enemmänkin tukea sitä operatiivista toimijaa ja hankkia niitä resursseja. Melkein se menee niin päin. Jos se tilanne käynnistyisi keskustoimistolta käsin, niin silloinkin operatiivinen vastuu on paikallistasolla, Vapepa-valmiushälyttäjän kautta tai piirin valmiuspäällikön kautta”. (Kämäräinen, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

Haasteita löytyi resurssien hyödyntämisestä, vapaaehtoistoiminnan johtamisesta ja työjärjestelyihin liittyvissä asioissa.

”Aika huonosti osataan käyttää omien paikallisten tai alueellisten resurssien ulkopuolisia resursseja näissä tilanteissa. Tämä on sellainen ongelma. Tähän sitten on toimihenkilöinä yritetty nähdä pelipöytää koivunlatvoja pidempää, eli nähdään koko alueen tai jopa valtakunnalliset voimavarat näiden paikallisten tehtävien hoitamisessa. Ikään kuin käytetään koordinaatiroolia niihin. Toinen ongelmakehitys luonnollisesti liittyy vapaaehtoistoiminnan johtamiseen. Siitäkin huolimatta, että on koulutusjärjestelmä, jossa vapaaehtoisia koulutetaan toimimaan johtajina onnettomuuksissa tai viranomaisten määräämissä tehtävissä, niin siitä huolimatta siihen sisältyy ne heikkoudet eli ei osata hyödyntää niitä olemassa oleviakaan voimavaroja johtamisen puutteellisten valmiuksien vuoksi.” (Pulkinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2015)

”Se on toistaiseksi toiminut hyvin. Meillä johtotason ihmiset ovat kokonaistyöajassa eli heillä on puhelin koko ajan auki. Sitten taas muut työntekijät eivät ole ja heillä ei ole velvoitetta pitää puhelinta auki. Sitten ei ole muita kuin puhelinpäivystäjä, joka saa varallaolokorvausta siitä, että on hälytettävissä. Tämä on toiminut vapaaehtois pohjalta niin, että tiedetään, että aina joku on paikalla kunnalla ja vastailee puhelimeen. Sitten henkilökunta on antanut myös omat siviilipuhelinnumeronsa, jos oikeasti on hätä niin voi soittaa myös yksityisnumeroon ja saadaan sitä kautta kutsuttua töihin. Tokihan päälliköillä on mahdollisuus kutsua ihmiset töihin myös lomalta, mutta siihen ei ole vielä tarvinnut mennä. Jos haluttaisiin tehdä se ammattimaisemmin, niin silloin olisi aina kaksi ihmistä varallaolossa vuorossa, jotka pystyisivät lähtemään töihin hetkenä minä hyvänsä. Tarkoittaen sitä, että olisi aina oman päivystysvuoronsa ajokunnossa ja puhelin päällä. Kuitenkin näitä tapahtuu sen verran harvoin, tämänlaajuisia onnettomuuksia, että pitäisi lähteä yhtäkkiä töihin, joita ei pysty puhelimella hoitamaan ensimmäisiä tunteja. Tämä tulee vain niin kalliiksi, että on laskettu, että kustannushyötysuhde on sellainen, että ei kannattaisi maksaa niin paljoa siitä. Ihmiset ovat olleet valmiita tekemään tätä vapaaehtoisestikin. Tämä olisi varmasti yksi kehityskohde, joka toisi ammattimaisuutta siihen toimintaan. Hintaa sitten taas on aika kova työnantajalle.” (Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Kuudes kysymys oli: ”Miten muut suuronnettomuustilanteeseen tulevat järjestöt hälytetään?”

”Meripelastusseura ja Ahvenanmaan meripelastusseura käytännössä hälytetään yksikkökohtaisesti tarpeen mukaan. Hälyttäminen tapahtuu Meripelastuskeskuksen johtokeskuksesta. Lisäksi saatetaan tarvita myös esimerkiksi Suomen Lentopelastusseuran apua.”(Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

”Periaatteessa muut suuronnettomuustilanteeseen tulevat järjestöt hälytetään Vapepa-järjestelmän kautta tai viranomaisen kautta. Vaikka järjestö, joka hälytetään, olisi Vapepa-verkoston jäsen, on sillä mahdollisuus sopia suoraan operatiivisesta toiminnasta viranomaisen kautta.” (Hatakka, henkilökohtainen tiedoksianto 6.11.2015; Luoma, henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2015)

Asiantuntijavastausten perusteella Vapepa hälytysjärjestelmää käytettäessä hälytys menee hälytysryhmille, jotka ovat ilmoittaneet olevansa käytettävissä. On olemassa myös useita järjestöjä, joilla ei ole omaa hälytysjärjestelmää. Hälytyspyynnön täytyy tulla viranomaiselta ja viranomaisen on tilanteessa johtovastuussa. Vapaaehtoisen pelastuspalvelun kautta kaikkia järjestöjen osittamia voimavaroja voidaan käyttää tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti.

Oheisessa lainauksessa valmiuspäällikkö Nordström Suomen Meripelastusseurasta kuvaa miten Suomen Meripelastusseura hälytetään:

”Osaan sen tietysti Suomen Meripelastusseuran kohdalta sanoa sen parhaiten. Meillä on dedikoidut puhelinnumerot niitä hälytystehtäviä varten ja voidaan sanoa, että tänä päivänä se on yhä enenevässä määrin mennyt siihen, että matkapuhelinnumero on ehkä se ensisijainen mihin hälytys tulee. Sitten ihan vastaavasti meidän päivystäjä, joka puhelimella ottaa yhteyttä näihin muihin miehistön jäseniin, jotka lähtevät siihen mukaan. Tai sitten tänä päivänä käytetään meidän omaa tietojärjestelmää ja hälytysjärjestelmää hyväksi, jolloin pystytään lähettämään samanmuotoinen hälytys teknisesti ja sähköisesti tekstiviestillä ja puherobotilla kaikille hälytysmiehistön jäsenille. Toinen vaihtoehto on se, että hälytys tulee viranomaiselta suoraan Virve-puhelimeen puheena tai tekstiviestinä. Se riippuu oikeastaan siitä, onko kausi täysillä käynnissä ja onko alus viivalla vai eikö viivalla eli on mahdollisuus siihenkin, että se tulee suoraan Virve-puheluna. Sillä ei ole oikeastaan väliä miten hälytys tulee, mutta sen jälkeen oma miehistö mobilisoituu. Suur- tai monialaonnettomuudessa se menee käytännössä meripelastuskeskuksesta automaattihälytyksenä eteenpäin. Eli meripelastusjohtaja vaan liittyy siihen tehtävään resurssit ja se tulee automaattihälytyksenä kaikille sen alueen yhdistyksille ja yksiköille, mitä siihen tilanteeseen tarvitaan.” (Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2016)

Seitsemäs kysymys oli: Minkälainen hälytys- ja viestijärjestelmä suuronnettomuustilanteessa SPR:n ja muiden suuronnettomuustilanteessa toimivien järjestöjen välillä voisi olla?

Suurella osalla vastauksista (8/11) tuotiin esille, että nykyinen Vapepa-järjestelmä, jonka kautta toimintaa koordinoidaan, on sinällään toimiva systeemi ja rakenne, jota voidaan edelleen kehittää ja laajentaa. Uuden tai rinnakkaisen järjestelmän luomista ei pidetty järkevänä. Pidettiin parempana että on yksi taho, joka koordinoi muita järjestöjä, varsinkin jos puhutaan pienemmistä järjestöistä, jotka eivät ole joka päiväisessä meripelastukseen liittyvässä toiminnassa mukana.

”Koen, että meidän järjestelmä on tällä hetkellä aika hyvä ja toimiva. Sillä me tavoitetaan muutamassa minuutissa meidän oman alueen kaikki hälytysryhmät, jotka järjestelmään on syötetty.” (Hollstein, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2015)

Neljässä(4/11) vastauksessa Virveä viestimenetelmänä pidettiin hyvänä ja meri VHF-järjestelmää sekä puhelinjärjestelmää siinä rinnalla toimivina menetelminä. Vapepan sisällä GSM-tekstiviestiin perustuva viestintäkeino on tällä hetkellä käytetyin tapa. Kaikilla ei ole Virveä käytössä. Ongelmana kahdessa vastauksessa (2/11) Virvessä nähtiin se, että ei ole olemassa yhteisiä vapaaehtoisten puheryhmiä. Yleiset puheryhmät ovat kaikkien käytössä ja niitä on vain kolme. Tositilanteessa nämä puheryhmät ovat todennäköisesti niin ruuhkaisia, etteivät ne sovellu vapaaehtoisten käyttöön.

”Uskon, että sen pitäisi perustua Virveen tai Virve-puheryhmiin. Sen tiedän, että Punaisella Ristillä on Virve-puhelimia ja puheryhmiäkin käytettävissä, oletaisin näin, koska niillä puhelimilla ei hirveästi mitään muuten tee. Yhteisiä puheryhmiä, en tiedä onko niitä tällaisia ajatuksia varten luotu. Käytetään niitä viranomaisten yhteisiä puheryhmiä, joka on sekin tietysti hyvä asia, mutta tuntuu siltä, että ne vähän tuppaaavat loppumaan. Niillä on tiettytyyppiset rajatut käytöt ja niitä ei ole sillä tavalla mietitty ja suunniteltu tällaisiin järjestöjen väliseen yhteistyöhön niinkään, vaan se on nimenomaan vaan viranomaisten kautta tapahtuvaan kommunikointiin. Totta kai se tilannekuva pitää viranomaisella olla ajan tasalla koko ajan, se on selvä asia. On tilanteita, joissa sitä yhteydenpitoa eri järjestöjen välilläkin olisi varmasti hyvä olla. Siihen ei käsitäkseni tällä hetkellä ole oikein tehokkaita työkaluja. Voisin kuvitella näin ainakin.” (Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Ehdotuksena tähän käytännön ongelmaan esitettiin, että Virveen olisi hyvä saada pari puheryhmää lisää, jotka olisivat yhteistoiminnassa varattuja järjestöille tai muille vapaaehtoisille.

Sellainen puheryhmä, jolla Suomen Punaisen Ristin toimijat, tässä tapauksessa käsiteltävä evakuoitikeskus ja pelastusyksiköt voisivat kommunikoida keskenään, olisi käytännön toiminnan kannalta hyvä olla olemassa, jotta informaatio ei pääsisi missään vaiheessa katkeamaan ja toiminta sujuisi hallitusti.

”Vaikka meripelastuskeskus saa meihin hyvin yhteyttä ja antaa sen toimeksiannon ja se suunta on selvä, niin viime kädessä kun tullaan sen evakuoitikeskuksen rantaan ja pitäisi siirtää se vastuu eteenpäin sekä huolehtia niistä pelastetuista ja loukkaantuneista, niin siinä sitten saattaa se informaatio katketa ja sitten sieltä tupsahtaa porukkaa ovesta sisään ilman sellaista hyvää koordinaatiota ja hallintaa. Tällaisissa tilanteissa voisi olla hyvä, että sellainen yhteinen puheryhmä olisi, jolloin voisi antaa tavallaan ennakkovaroituksen, että nyt ollaan tulossa ja täällä on tällaisia ja tällaisia porukkaa jne. Silloin se olisi ihan selkeästi järkevää.” (Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

11.2.2 Viestintä ja tiedottaminen

Kahdeksas kysymys oli: ”Miten julkinen tiedottaminen merellisestä suuronnettomuudesta järjestetään?”

Asiantuntijoista 13/13 toi vastauksissa esille, että virallisesti tiedottaminen on johtavan viranomaisen vastuulla. Lisäksi asiantuntijat korostivat, että jokainen toimija voi tiedottaa omasta toiminnastaan. Tiedottamisen tulisi kuitenkin aina tapahtua yhteistyössä viranomaisen kanssa.

”Lähtökohtana on, että viranomainen, joka toimintaa johtaa, on vastuussa tiedotuksesta. Suuressa onnettomuudessa valtioneuvoston tiedotusyksikkö antaa ainakin tukea tai apua tiedottamiseen. Jos ajatellaan merellisiä suuronnettomuuksia kuten matkustaja-alusta, niin tilanteessa on monta erilaista tiedotustasoa. Näihin tilanteisiin on yleensä saatu apua valtioneuvoston tiedotusyksiköltä. Ulkoministeriö tulee myös melko vahvasti kuvaan, jos onnettomuudessa on mukana ulkomaalaisia, ja poliisi, jos on kuolleita ja loukkaantuneita. Tämä on moniviranomaisyhteistyötä, jota täytyy koordinoida yhdessä viestinnästä vastaavien kesken. Pelastuksesta vastaava viranomainen kuitenkin vastaa organisoinnista. Jos ajatellaan esimerkiksi tilannetta, jota johtaa Rajavartiolaitos, niin esimerkiksi ministeriön tiedotusta voi käyttää sitä apuna tai delegoida tehtäviä tilanteen mukaan. Päävastuu on kuitenkin aina operatiivista tilannetta johtavalla viranomaisella.” (Peltola-Lampi, henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2015)

”Johtovastuussa oleva merivartiosto vastaa operatiivisesta tiedottamisesta. Yleisenä kuvauksena mainittavia asioita ovat esimerkiksi kuka on hädässä ja missä tapahtumapaikka on. Lisäksi kerrotaan yleisesti toiminnasta ja milloin tieto onnettomuudesta on vastaanotettu. Onnettomuuden syistä ei lähdetä tiedotuksessa spekuloidaan. Sähköisen median ja sosiaalisen median käyttö on korostunut tänä päivänä, erilaiset blogit ja internetsivujen käyttö on keskeinen osa tiedottamista tänä päivänä. Sitten, jos mennään oikein suureen tilanteeseen, missä mahdollisesti Valtioneuvosto on asiasta kiinnostunut, niin sitten tulee tiedottamisen yhteensovittaminen Valtioneuvoston ja Merivartioston välillä. Rajavartiolaitoksen esikunta yhteen sovittaa tätä tarvetta eli poliittista intressiä ja toimintaan liittyvää intressiä. Sen lisäksi jokainen toimija voi kertoa omasta toiminnastaan ja mitä se on heillä aiheuttanut. Pyrkimys on, että kaikki tämä viestintä koordinoidaan Rajavartiolaitoksen toimesta. Ettei puhuta päällekkäisiä asioita ja ennen kaikkea ristiin. Tiedotustilaisuudet on tietysti yksi hyvä tapa ja siellä tiedotustilaisuudessa on myös varustamalla mahdollisuus kertoa oma osuutensa siihen, varsinkin jos on kyseessä suomalainen alus. Jos kyseessä on ulkomaalainen alus, jolla ei ole Suomessa edustajaa on se tietysti vähän haasteellisempaa.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Haastattelija: ”Kun sosiaalisen median käyttö on yleistynyt niin miten sen käyttö toimii tässä onnettomuus viestinnässä?”

Meillä on sellaiset käytännöt että nettisivut on ihan normaalisti käytössä ja meillä on sekä Twitterin että Facebook käytössä. Suomenlahden merivartiosto hyödyntää enemmän tai vastaa Twitterin ylläpitämisestä ja Länsi-Suomen Merivartiosto Facebookista, mutta ne on sillä tavalla käytössä, että onnettomuustilanteessa ne tekevät ristiin yhteistyötä eli katsovat toistensa twiittejä ja sisältöä eli niissä pitäisi olla suurin piirtein samanlainen sisältö, eli tällä tavoin on työsarka jaettu näiden kahden vartioston välillä. (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Yhdeksäs kysymys oli: ”Kuka hoitaa Suomen Punaisen Ristin ulkoisen tiedottamisen?”

Suomen Punaisen Ristin asiantuntijat kertoivat, että se joka tiedottamisen hoitaa riippuu kulloisestakin tapauksesta ja ratkaistaan tapauskohtaisesti. Viestinnästä voi vastata tapauksesta riippuen Suomen Punaisen Ristin viestintäyksikkö keskustuimistossa tai esimerkiksi operatiivisena toimijana oleva Suomen Punaisen Ristin piiri.

”Meillä on monen tyyppisiä toimijoita siinä ketjussa, ensinnäkin meillä on viestintäyksikkö täällä Suomen Punaisen Ristin keskustoimistolla, piirissä voi olla viestinnästä ikään kuin vastuussa oleva henkilö, meillä voidaan käyttää viestintädelegaatteja tavallaan lisäresurssina. Meillä on sata koulutettua viestinnän asiantuntijaa meidän kansainvälisen avun reservissä. Vapaaehtoinen voi kertoa omasta roolistaan, tavallaan niitä toimijoita voi olla monta onnettomuuden eri vaiheissa. Resursseja voidaan käyttää laajasti, jos tarvitaan.” (Hatakka, henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2015)

”Piirin alueella se on todennäköisesti piirin valmiuspäällikkö, joka operatiivisena johtajana vastaa siitä tiedottamisesta ja huolehtii, että se tulee tehtyä. Valtakunnallisesti meillä on viestintäyksikkö tuolla keskustoimistossa, joka tulee sitten tarvittaessa operatiivista piiriä ja huolehtii valtakunnallisesta viestinnästä.” (Hollstein, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2015)

Suomen Punaisen Ristin ulkopuolisilla asiantuntijoilla oli yleisesti selkeä käsitys siitä, että Suomen Punaisella Ristillä on olemassa viestinnästä vastaavat henkilöt, jotka hoitavat ulkoisen tiedottamisen. Tiedettiin myös, että Punaisella Ristillä on erillinen viestintäyksikkö.

”Olen ymmärtänyt että Punaisella Ristillä on kotimaan valmiudessa suunnitelma ja varmasti dedikoidut henkilötkin siihen tiedottamiseen. Ainakin kokemukseen perustuen, siellä on televisiossa ja radiossa henkilöitä, jotka ovat pystyneet sen tilannekuvan hyvin kertomaan ja tarvittaessa laajemminkin reflektoimaan sitä, mitä siinä on tapahtunut. Ensisijaisesti se on varmaan pienimuotoisemmassa tilanteessa valmiuspäällikkö tai tilanteen johtamisesta vastaava. Varmasti isommassa tilanteessa, hän ei itse ehdi sitä tekemään, vaan hänellä on sitten tukihenkilönä viestinnän ammattilainen käytettävissä siihen, niin kuin on ollutkin.” (Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Kymmenes kysymys oli: ”Hoitavatko suuronnettomuuteen osallistuvat muut järjestöt julkisen tiedottamisen itsenäisesti?”

Yleisesti asiantuntijat (12/13) olivat sitä mieltä, että jokaisella suuronnettomuudessa mukana olevalla järjestöllä on mahdollisuus tiedottaa omasta toiminnastaan. Punainen Risti vastaa Vapepan osalta tiedottamisesta ja siltä osin on mahdollista laatia myös yhteistiedote muiden Vapepassa mukana olevien järjestöjen puolesta. Vastauksissa tuotiin esille myös sitä, että tiedottaminen on muuttanut muotoaan sähköisen median ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvan tiedottamisen myötä, jolloin voidaan tuottaa jatkuvaa reaali-aikaista tiedotusta tapahtumapaikalta.

”Siitä mitä on itse tehnyt voivat kaikki tiedottaa. Yleensä näissä tilanteissa tarvitaan tiedotustilaisuuksia, jossa toimittajat voivat kysellä useammalta toimijalta. Vaikka yhä enemmän tietysti nopea some-tiedottaminen ja ylipäättään sähköinen media antaa mahdollisuuden tuottaa koko ajan lisää. Enää ei tarvitse odottaa sitä klo 13:ta tiedotustilaisuutta ja seuraavan kerran klo 19 tiedotustilaisuutta, vaan tietoa tulee myös muuten. Suurissa onnettomuuksissa yleensä mielenkiintoisinta on mahdollisuus kysellä vastuullisilta henkilöiltä, tämä osuus ei ole hävinnyt mihinkään. Kaikki voivat aina tiedottaa omasta toiminnastaan, se on peruserä, eikä siinä ole rajoituksia normaalioloissa Suomessa.” (Peltola-Lampi, henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2015)

”Kyllä tiedottaminen täytyy mielestäni aina koordinoida, koska jos on semmoinen tapahtuma missä tosiaan on jo useat viranomaiset ja muut vapaaehtoisjärjestöt osallisina. Tiedottamisestahan vastaa se viranomainen, joka on yleisjohtovastuussa tilanteesta. Niin kauan kun se on meripelastustoimen tehtävä, niin Rajavartiolaitos vastaa siitä tiedottamisesta. Ja kuten sanoin, niin isossa tapauksessa johtoryhmä sitten koordinoi sen tiedottamisen sitten niin, että se palvelee kaikkia viranomaisia ja kansalaisia hyvällä tavalla. Oli se sitten viranomainen tai muu taho kuten järjestö, niin kyllä se tiedottaminen täytyy aina sopia sen vastuuviranomaisen kanssa. Toki on tapauksia, jossa on useita toimijoita ja jokainen tiedottaa tavallaan omasta toiminnastaan, mutta kyllä se on sovittava vastuuviranomaisen kanssa, että se on ok. Siinä vältetään sitä mahdollisen väärän tiedon tai väärän kuvan antamista asiasta eteenpäin. Kyllä heillä, jotka koko tapahtumaa koordinoivat on toisenlainen kokonaiskuva. Uutisoinnissa ja viestinnässä se täytyy ottaa huomioon.” (Häkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 8.12.2015)

11.2.3 Vapaaehtoisten tehtävät ja koordinointi evakuoitujen kokoamiskeskuksessa

Yhdestoista kysymys oli: ”Mitkä tehtävät on määrätty/säädetty vapaaehtoisille järjestöiltä?”

Asiantuntijat (10/14) olivat yleisesti sitä mieltä, että vapaaehtoisille ei ole varsinaisesti säädetty tai määrätty tehtäviä vaan tehtävät ovat sovittavia asioita. Yhteistoiminta perustuu siis sopimuksiin.

”Kaikki sellaiset tehtävät mihin ei kuulu julkisen vallan käyttöä eivätkä ne ole luonteeltaan vaarallisia tehtäviä, voivat soveltua vapaaehtoisille. Jos lähdetään pilkkomaan tätä prosessia, niin erilaiset ohjaamiseen tai opastamiseen liittyvät tehtävät, erilaiset viranomaisista avustavat kirjaamiseen tai merkitsemiseen liittyvät tehtävät, viranomaisen tukena tehtävät ensihoidolliset tehtävät, ihmisten

ensihuoltamiseen liittyvät tehtävät eli suojaamiseen ja muonittamiseen liittyvät käytännön tehtävät ja ihmisen hyvinvoinnista huolehtimiseen liittyvät tehtävät. Silloin kuin toinen ihminen tarvitsee toista ihmistä käytännön asioiden eteenpäin viemiseksi ja tässä on tarpeellista avustaa, niin tämän tyyppiset tehtävät soveltuvat vapaaehtoisille, riippumatta siitä, onko kyseessä merellisen onnettomuuden evakuoitakeskus vai onko kyseessä jokin muu vastaavan tyyppinen perustettava keskus tai toiminto.” (Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2015)

”Lähtökohtaisesti suoranaisesti vapaaehtoisille ei ole MoMeVassa varsinaista velvoitetta vaan se on nimenomaan sosiaali -ja terveystoimelle se velvoite. Jos he eivät pysty sitä tuottamaan tai tarvitsevat lisäkäsia, niin heidän pitäisi siinä omassa suunnittelussaan ottaa huomioon vapaaehtoisjärjestöjen rooli. Tässä on varmasti aluekohtaisia eroja. Jos mennään esimerkiksi henkiseen tukeen, niin joillakin paikkakunnilla Vapepan rooli on merkittävästi suurempi kuin jollain toisella paikkakunnalla. Sillä on varmasti vaikutusta hyvin pitkälti kunnan tai kuntayhtymän kokoon, minkä alueella toimitaan. Mutta kaiken kaikkiaan näkisin, että tilanteissa missä toimitaan, niin vapaaehtoisten rooli on sellainen mukana oleva tai myötäeläjäkin on nyt väärä sana. Kun tuodaan paljon pelastettuja, on selvää, että viranomaisia ei riitä katsomaan niiden satojen tai tuhansien ihmisten perään, jotka odottavat edelleen kuljetusta muualle tai heidät on jo tuotu jonnekin urheilusaliin odottamaan, niin kyllä siellä pitää nimenomaan olla niitä ihmisiä joukossa, jotka kävelevät pelastettujen joukossa ja aistivat sitä tilannetta ja antavat sitä lähiapua tai tukea. Siinä näen ehdottomasti sen suurimman roolin sekä niin kuin aikaisemmin mainitsin se vaatetus ja tarvittaessa muonitus ovat sellaisia mitkä voisivat tulla kyseeseen. Se lähtee nimenomaan sen alueellisen suunnittelun kautta. Siellä pitää olla huomioitu mikä se SPR:n rooli on Porissa ja mikä se on Helsingissä ja mikä se on Kalajoella ja niin poispäin.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Kysymys numero kaksitoista oli: ”Mitä eri tehtäviä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa toimivilla vapaaehtoisilla voisi olla?”

Asiantuntijat mainitsivat vapaaehtoisille soveltuviksi tehtäviksi ohjaamisen, vastaanottamisen, psykososiaaliseen tukeen liittyvät tehtävät, kirjaamisen, majoittamisen, muonittamisen, vaatettamisen, ensiavun, kuljettamisen, liikenteenohjaamiseen ynnä muut viranomaisia tukevat tehtävät. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Evakuoitakeskuksen perustaminen (2015) on luetteloitu tarkemmin vapaaehtoisille soveltuvia tehtäviä.

”Ensihuoltotehtäviä. Muonitus, majoitus, suojaan liittyviä, henkinen tuki. Vantaan kriisikeskus on silloin varmasti valtakunnallisena toimijana siellä, jos eivät sitten paikalliset avut riitä. Eli katsomaan sitten vähän sitä psyykkistäkin puolta, lähinnä tällaista ensiapua, tarvitaan myös tiedottamista. Eli ihmisille kertomaan, mikä on tämä tilanne ja missä mennään, miksi te olette nyt täällä ja miten tästä nyt mennään eteenpäin, jotta ihmisille tulisi rauhallinen mieli ja luottavainen fiilis, että nyt ollaan turvassa. Liikenteenohjaus on myöskin sellainen asia, missä tarvitaan vapaaehtoisia. Myöskin median ohjaamisessa, mihin pistetään autot ja mistä päästään kulkemaan eteenpäin. Sitten kuljetus, jos se on jossain saarella hankalamman matkan päässä, niin meripelastusseuralla on varmasti veneitä, jotka pystyvät auttamaan. Kuljettamaan ihmisiä suojaan tai sitten auttamaan ihmisiä evakuoitakeskukseen, jos se on saarella. Jos se on mantereella, niin se helpottuu pikkuisen. Kirjaamiseen tarvitaan ihmisiä. Jos autettavia tulee satamäärin johonkin tilaan, niin pitää kuitenkin kirjata ketkä ovat tulleet sisään ja ketkä ovat lähteneet ulos. Myöskin pitämään tsekkaustayllä, onko loukkaantuneista ja loukkaantumattomista. Eli siihen kirjaamiseen tarvitaan ihmisiä. Periaatteessa se kuuluu viranomaisille, mutta uskon että viranomaisilla on siinä vaiheessa niin paljon tekemistä, että he mielellään antavat koulutetulle vapaaehtoisjoukolle tällaisen tehtävän. Eli kirjaatte ketä on tullut sisälle, ketä ei ole sisällä. Siitä sitten mennään majoittamiseen ja muonittamiseen. Joku huolehtii esimerkiksi vilteistä, jos siellä ei ole valmiina paikankäällä, lämpimistä ja kuivista vaatteista huolehtiminen, jonkun pitää järjestää niitä vaatteita sinne ja fyysisesti jakaa niitä, joku säkittää taas rikkinäisiä ja likaisia vaatteita jne. Vapaaehtoisia tarvitaan siis monenlaisiin tehtäviin, joihin viranomaisten resurssit eivät yksinään riitä. Se ei välttämättä vaadi erikoiskoulutusta, mutta se vaatii sitä että tietää sen tehtävän ja on vaikka joskus päässyt sitä harjoittelemaan ja osaa sen tehdä. Se on henkisesti aika rasittavaa, kun on siinä henkisesti hätää kärsineen ihmisen lähellä, se ei ole helppoa työtä, siinä pitää pystyä auttamaan hädän keskellä ollutta ihmistä.” (Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Kysymys numero kolmetoista oli: ”Miten vapaaehtoistoimijoille tarkoitetut tehtävät jaetaan eri järjestöjen kesken evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?”

Asiantuntijat olivat yleisesti (10/12) sitä mieltä, että vapaaehtoistoimijoille tarkoitetut tehtävät määräytyvät omien perustehtävien ja osaamisen mukaan evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Eli jos esimerkiksi Marttojen perustehtävä järjestössä on muonitus he vastaisivat luonnollisesti muonitukseen liittyvistä asioista myös evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Useassa

vastauksessa tuotiin esille myös Suomen Punaisen Ristin roolia Vapepa-koordinaattorina. Vapepa-hälytysryhmä ilmoittaa hälytyskortillaan minkälaisia tehtäviä he tekevät. Vapepa-johdaja tai muu vastuussa oleva henkilö jakaa sitten tehtävät osaamisalueiden mukaan. Olisi tärkeää, että Suomen Punainen Risti olisi miettinyt valmiiksi mitä palveluita heillä on tarjota kunnan sosiaali- ja terveystoimelle ja sitten näitä palveluja olisi helppo tarjota evakuoitokeskuksen toiminnan pyörittämisen tarpeisiin.

”Lähden siitä olettamuksesta, että se lähtee Vapepan tehtävänä, sinne ei kutsuta järjestöjä järjestöinä. Vaan se lähtee sen Vapepan hälytysjärjestelmän mukaan. Silloin kun Vapepa lähtee jonnekin, se lähtee yhden lipun alla. Siinä vaiheessa ei ole mitään väliä onko se ihminen Martoista, onko se Palokuntanaisista, onko se koiraihmisistä, onko se karavaanari, sukeltaja vai mikä, hän vetää sen keltaisen hälytysliivin päälle ja tulee Vapepalaisena sinne tehtävälle. Hän vaan tuo sen erikoisosaamisensa sen oman järjestönsä kautta. Siinä vaiheessa järjestöillä ei ole erilaisia erikoistehtäviä, kaikki tekee yhteistyötä ja kaikki on talkoissa mukana.” (Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Vastauksissa tuotiin esille myös sitä, että tehtävien jakaminen riippuu hyvin pitkälle siitä, mitä eri järjestöjä saadaan käytännön tilanteeseen lopulta mukaan. Johtaminen tapahtuu myös tilanteen mukaisesti, riippuen käytettävissä olevista resursseista.

”Aina näissä kaikissa paikoissa pitää olla yksi, joka kantaa johtovastuun tietystä osa-alueesta ja se todennäköisesti rakentaa jonkinlaisen johtokeskustoiminnan. Eli hän huomioi sen, minkälaisia järjestöjä hänellä on käytössä, mitä hän voi sitten pyörittää eri toimijoiden kautta. Sehän selviää siellä, mitä hänellä on käytettävissä, koska ne toimijat, jotka teoreettisesti on paikanpäällä, ei välttämättä ole siinä todellisessa tilanteessa. Se porukka mitä on saatu kasaan, niin sitä joutuu käyttämään. Se on varmaan ohjenuora tämä MoMeVa, mutta se ei saa olla liian lukittua, hyvä se on jos se menee MoMeVan mukaan. Mutta se vaatii sen, että jossain kohtaa olet arvioinut, että sinulla on 28 henkilöä, jotka pystyvät pyörittämään tämän homman. Sitten tuleekin 15 henkilöä paikanpäälle, niin silloin joutuu jo miettimään, että hei, tämä ei toimi ja tarvitsisin lisää henkilöitä siihen. Silloin sen ottaa joku joistakin näistä muista. Se johtoryhmä ja johto ratkaisevat sen millä tavalla priorisoidaan asioita ja mitkä ne toimijat ovat, jotka pystyvät tuohon hommaan.” (Dannbäck, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015)

Kysymys numero neljätoista oli: ”Kuka vastaa tehtävien organisoinnista evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?”

Yleisesti 12/13 vastattiin, että viranomaisen ja kukin toimialasektori omalta osaltaan johtaa toimintaa evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Vapaaehtoistoiminnan johtamisesta vastaa vapaaehtoistoiminnan johtaja, joka sitten osoittaa resursseja viranomaisen välittämän johdon alle.

”Tämä varmasti riippuu ihan tilanteesta. Jos Vapepan johto on siellä, varmasti myös organisoivat sen. Jos ne eivät ole paikalla, niin pelastustoimintaa johtavan henkilön tehtävä on pitää huolta siitä, että asiat tulevat hoidetuksi. Nämä voivat olla kovin erilaisia tilanteita. Harjoitukset ovat siinä mielessä hauskoja, että niissä on yleensä kaikki toimijat olemassa valmiina. Tositilanteessahan voi olla, että joku toimija ei jostain syystä pääse paikalle ajoissa. Silloin sen, joka johtaa toimintaa, täytyy päättää, miten tämä organisoidaan. Yleisvastuuhan on aina pelastusviranomaisella. Jos ollaan jo maalla, yleisjohto ei enää ole meripelastuksella, vaan pelastustoimella.” (Peltola-Lampi, henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2015)

”Riippuu miten paljon siellä on vapaaehtoisia ja onko esimerkiksi Vapepa-johtajia. Vapepa-johtajat voivat itse organisoida vapaaehtoisten resurssit ja voimat tai sitten viranomaisen voi myös olla siinä. Pyritään siihen, että meillä voi olla yksi yhteysupseeri, joka hoitaa vapaaehtoisten koordinaation ja viranomaisen voi suoraan häneltä pyytää mitä tarvitsee. Vapepa-johtamiskeskus perustetaan luultavammin tällaisessa tilanteessa, jonne viranomaisen johtokeskuksesta voidaan lähettää pyyntöjä. Vapepa johtokeskus järjestää tarvittavat resurssit.” (Palomaa, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

Kysymys numero 15 oli: ”Minkälaisia tehtäviä tilanteeseen mahdollisesti tuleville spontaaneille vapaaehtoisille voidaan antaa?”

Vastaajista 6/14 oli sitä mieltä että spontaaneille vapaaehtoisille, jotka haluavat tulla auttamaan, ilman että kuuluvat minkään järjestön piiriin on mahdollista löytää jonkinlaisia tuki-tehtäviä missä he voivat pikaperehdytyksellä ja koulutuksella evakuoitujen kokoamiskeskuksessa toimia. Tällöin spontaani vapaaehtoinen toimisi kuitenkin jonkin järjestön alaisuudessa, jolloin hänen toimintaansa ohjataan ja valvotaan. Esimerkiksi ohjaamiseen, alueen eristämiseen, avustamiseen ja opastamiseen liittyvät tehtävät nähtiin sen kaltaisina, missä voisi nopealla perehdytyksellä toimia. Spontaanit vapaaehtoiset nähtiin myös mahdollisena tulevaisuuden toimijoina vapaaehtoistoiminnassa, kun heidän innostustaan osataan sopivasti hyödyntää

kun he tarjoutuvat auttamaan. Vastaajat korostivat kuitenkin sitä, että tämän tulisi tapahtua ohjatusti ja valvotusti. Pohdintaa herätti se, että jos spontaani vapaaehtoinen on esimerkiksi taustakoulutukseltaan terveydenhuollon ammattihenkilö, voitaisiin hänen osaamistaan hyödyntää mahdollisesti enemmänkin. Ehdotuksena nousi esiin, että spontaaneja vapaaehtoisia varten voisi olla koordinaattori.

”Spontaaneja vapaaehtoisia varten pitäisi aina olla koordinaattori vapaaehtoisten tai viranomaisten puolelta, joka koordinoi spontaaneja vapaaehtoisia. Koordinaattori varaa sen ajan, ottaa nimet ylös, antaa pikaperehdytyksen, huolehtii että spontaani vapaaehtoinen tietää minimi työturvallisuusohjeet ja tietää mihin on menossa. Jos kyseessä on vaarallinen työympäristö, ymmärtää sen. Jos näihin asioihin ei ole aikaa, minun mielestä spontaaneja vapaaehtoisia ei pitäisi käyttää. Se mikä se tilanne sitten tositalanteessa on, on siten aina vähän eri.”
(Palomaa, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

Mahdollisten spontaanien vapaaehtoisten käyttö evakuoitujen kokoamiskeskuksessa myös jalkoi mielipiteitä. 5/14 asiantuntijoista oli sitä mieltä, että spontaaneille vapaaehtoisille on haasteellista löytää tehtäviä, missä he voisivat toimia, koska melkein kaikki tehtävät evakuoitujen kokoamiskeskuksessa edellyttävät tietynlaista organisoitumista ja osaamista. Nähtiin, että yhteistoiminnasta olisi tärkeä olla etukäteisosaamista ja koulutusta. Traumaattisen tilanteen kohtaaminen ja toimiminen siinä on tehtäviin kouluttamattomille henkilöille haaste. Spontaanit vapaaehtoiset voivat jäädä ilman jälkitukea, vaikka sitä tarvitsisivat. Tämän lisäksi nähtiin riskinä ylipäättään spontaanien vapaaehtoisten valvominen, perehdyttäminen ja vaihtolovelvollisuudesta huolehtiminen.

”Jos me saamme organisoitua väkeä sinne riittävästi, niin tällaisen spontaanin lisäävun saaminen paikalle voi jopa hämmentää enemmän kuin auttaa viime kädessä, koska tietyt asiat pitää vain olla etukäteen sovittuja. Jos nyt nopeasti miettii, niin tällainen ns. kantoapu tai sitten jos on tällaista sosiaalipuolen osaamista entuudestaan, niin miksei sitten tällainen läheistuki, tämän kaltainen. Ihan tällainen spontaani, joka kävelee paikalle ja sanoo että: ”Hei, minä haluan auttaa...” Niin ehkä on helpompi sanoa: ”Kiitos ei”, jos meillä on jo muuta apua riittävästi siellä. Antaa sitten SPR:n jäsenkortin ja sanoo että rekisteröidy tuonne, niin saat sitten ensi kerralla osallistua.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Kysymys numero kuusitoista oli: ”Miten vapaaehtoisten työt organisoidaan evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?”

Aivan selkeätä ja yksiselitteistä vastausta tähän kysymykseen ei ollut. Se miten toiminta todellisuudessa organisoidaan, on myös tilanteen mukaista johtamista, mikä riippuu käytettävissä olevista ja tarvittavista resursseista. Vastaajista 5/13 painotti vastauksessaan, että vapaaehtoistoiminnanjohtaja tai Vapepa johtaja organisoivat tehtävien mukaisesti vapaaehtoisten työt. Vapepa-organisaation alla toimivien järjestöjen osaaminen tunnetaan hyvin ja heidän käyttönsä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa nähtiin hyvin ennalta suunniteltuna ja johtamiseltaan selkeänä prosessina. Käytettävissä olevien vapaaehtoisten määrän ja onnettomuuden laajuuden nähtiin myös vaikuttavan siihen, montako ryhmän johtajaa käytännössä tarvitaan.

”Siellä on tiettyjä tehtäviä, jotka vapaaehtoisjohtaja sitten koordinoi. Riippuen ihan tilanteesta. Mitä siellä sitten tarvitsekaan tehdä, niin vapaaehtoisjohtaja päättää mitä kukin tekee. Ryhmässä sitten päätetään missä kukin on hyvä ja ryhmänjohtaja sitten jakaa ne tehtävät. Tilanteen mukaan.” (Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

”Tilanteen mukaisesti, riippuen vapaaehtoisten määrästä ja siitä mitä tehtäviä heille ohjataan. Toki se, joka ohjaa heille, mikä heidän tehtävä on, niin hän sitten koordinoi sen. Tai sitten se menee selkeästi ensihoidon avuksi, niin tietysti ensihoidon toimijat sitten koordinoivat ja kertovat mitä he haluavat vapaaehtoisille. Kukaan muuhan sitä ei voi sanoa, kuin se, jonka avuksi he ovat tulleet.” (Häkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 8.12.2015)

Kysymys numero seitsemäntoista oli: ”Kuka Suomen Punaiselta Ristiltä huolehtii yhteistyöstä viranomaisten kanssa evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?”

Suomen Punaisen Ristin asiantuntijoiden vastauksista kävi ilmi, että viranomaisyhteistyöstä vastaava henkilö määräytyy sen mukaan kuka vapaaehtoistoimintaa on hälytetty johtamaan. Piirin valmiuspäällikkö operatiivisena johtajana mainittiin 6/ 13 vastauksessa. Suomen Punaisen Ristin yhteyshenkilöä eivät kaikki Punaisen Ristin ulkopuoliset asiantuntijat pystyneet tarkasti nimeämään.

”Hälytystilanteessa se riippuu siitä, onko sinne hälytetty johtamaan Vapepa-johtaja vai Punaisen Ristin valmiuspäällikkö vai toiminnanjohtaja. Nämä ovat ne potentiaaliset vaihtoehdot. Paras näistä on hyvin koulutettu Vapepa-johtaja. Valmiuspäällikkö on enemmänkin strategisena ja operatiivisena tukena siinä.” (Palomaa, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

”Vapaaehtoisryhmät vapaaehtoistoiminnan johdolla, suunnittelusta piirit ensisijassa valmiuspäälliköiden tai vastuualueiden suunnittelijat.” (Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto 7.12.2015)

Kysymys numero kahdeksantoista oli: ”Miten viranomaisyhteistyöstä käytännössä huolehditaan ja pysytään ajan tasalla tilannekuvan kehittyessä?”

Meripelastustilanteessa toimii meripelastuksenlohkon johtoryhmä ja siellä on keskeisten toimijoiden edustajat paikalla, joka mahdollistaa kaikille toimijoille yleistilannekuvan luomisen. Evakuoitujen kokoamiskeskuksessa on 3-4 henkilön kenttäjohtotiimi, joka koordinoi evakuoitujen kokoamiskeskuksen toimintaa ja välittää tilannekuvaa edelleen muille toimijoille. 7/13 asiantuntijoiden vastauksessa nousi esille, että viranomaisyhteistyöstä huolehditaan ja tilannekuva välittyy meripelastuksen johtoryhmän kautta. Pidettiin tärkeänä myös sitä, että järjestön edustaja olisi paikalla johtokeskuksessa. Vahvuutena nähtiin kaiken kaikkiaan toimivat viranomaisyhteistyönkuviot Suomessa. Myös laivavarustamo toimii yhteistyössä viranomaisten kanssa antamalla heille tarvittavan avun ja informaation.

”Viranomaisyhteistyöhön on olemassa toimivat käytännöt. Siihen liittyy se, että kolmannella sektorilla ja Punaisella Ristillä on edustus niissä yhteistoiminta-elimissä ja foorumeissa mitä toimialalla on; eli tässä tapauksessa Meripelastuksen neuvottelukunta ja pelastustoimessa ihan vastaavalla tavalla eri yhteistoimintaforumit ja neuvottelukunnat. Niissä niitä asioita mietitään ja pohditaan sekä päätetään yhteisiä linjauksia ja mietitään mitä harjoitellaan seuraavaksi. Olen ollut tyytyväinen siihen, että esimerkiksi meripelastuspuolella Meripelastustoimen neuvottelukunta, joka merellisiin suur- ja monialaonnettomuuksiin keskeisesti liittyy ja rajavartiolaitoksen johtama neuvottelukunta Raja, jossa on kaikki toimijat keskeisesti edustettuna ja yhtä laisena ja yhtä suurella äänioikeudella ja siellä niistä asioista voidaan keskustella ja tuoda esiin niitä mahdollisia haasteita mitä kullakin sektorilla on. Koko tämä yhteistoimintamuistio MoMeVa on yhdessä laadittu. Siinä on ollut asianomistajana Rajavartiolaitos, mutta kukin on tuonut oman asiantuntemuksena näiden eri sektoreiden sisällön tuottamiseen. Kaikilla on ollut mahdollisuus ja ovatkin hyvin tietoisia siitä, miten pitäisi toimia. Kun se on tehty, niin seuraava vaihe on tietysti sitä harjoitella. Meripelastustoimen neuvottelukunta ja paikalliset eli meripelastuslohkosten johtoryhmät, sitä käytännössä testaavat ja koeponnistavat. Meripelastuslohkosten johtoryhmissä (lisätty jälkikäteen: Länsi-Suomen meripelastuslohkon johtoryhmässä) ihan yhtälailla on Punaisen Ristin edustaja paikalla, jolloin hän pystyy tuomaan niitä asioita esiin, jotka mieltä askarruttavat. Jos jossain on kehittämisen varaa, niin siihen varmasti puututaan. Tämä on pitkäjänteistä

työtä. Vaikka se on melko hyvällä mallilla suunnitelmatasolla, eli MoMeVa on se iso kuva, niin se tarkoittaa sitä, että se pitää jalkauttaa sinne alueelliselle tasolle ja paikalliselle tasolle. Uskoisin, että suunnitelmallisesti alueellisella tasolla on edetty hyvin, mutta paikalliselle tasolle ei ole ehkä vielä olla ihan kaikilta osin päästy. Esimerkiksi viestiliikenteeseen ja organisoitumiseen liittyvät asiat ovat sen tyyppisiä mitä pitäisi vielä miettiä. Mekanismit ovat olle- massa miten kolmas sektori ja esimerkiksi Punainen Risti ja Meripelastusseura myöskin pääsevät vaikuttamaan niihin tilanteisiin.” (Nordström, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Kysymys numero yhdeksäntoista oli: ”Kuka huolehtii evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä?”

Kaikki asiantuntijat 13/13 olivat sitä mieltä, että tilanteen pitkittyessä evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta huolehtii viranomainen. Yksiselitteistä vastausta siihen, mikä viranomaistaho ylläpidosta voisi huolehtia, ei vastauksista löytynyt. 4/13 vastauksista mainittiin sosiaali- ja terveysviranomainen ja lisäksi pelastustoimi sai mainintoja, mutta suurin osa vastaajista puhui yleisellä tasolla viranomaisvastuusta.

”Koko evakuointikeskuksen johtovastuu ei ole lainsäädäntötasolla ollenkaan yksiselitteinen. MoMeVa on kirjattu sillä tavalla, että siellä Pelastustoimi on yleisjohtovastuussa siinä tilanteessa. Kuvittelisin kuitenkin, että pelastustoimen yleisjohtovastuu on siinä niin kauan kuin ihmisiä pelastetaan, mutta toiminta voi jatkua hyvinkin pitkään sen kotiuttamisen osalta. Se vastuu tulee siirtymään pitkässä juoksussa sosiaali- ja terveystoimen puolelle tai sosiaalitoimen puolelle nimenomaan. Mihin sen rajan vetää nimenomaan tämän evakuoitujen kokoamiskeskuksen osalta, sillä sinnehän nämä henkilöt eivät jää, vaan sitten heidät kuljetetaan johonkin tilapäismajoitukseen. Tavallaan siinä menee se raja, milloin se siirtyy suoraan sosiaalipuolelle. Siinä olisi lainsäädännössä vielä kehitettävää, että se selkeästi kirjataan jonkun vastuulle, joka sitten vastaa myös yhteissuunnitelmavalmiudesta ja varautumisvalmiudesta.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

”Jokainen viranomainen tietysti huolehtii ja vastaa siitä oman toiminnan jatkuvuuden turvaamisesta eli miten se jatkuvuus turvataan. Mitä pidemmälle tilanne pitkittyy, niin minun näkemys on se, että sitä suurempaan rooliin tulee vapaaehtoistoiminta. Senhän täytyy olla taas koordinoitua kokoamiskeskukseen kunkin viranomaisen taholta, mihin siellä vapaaehtoisjärjestöjä käytetään. Tuskin siellä mitään erikoista tapaa on, millä sitä tilannetta jatketaan ja saadaan

jatkumaan siellä. Kyllä se vaan niin on, että jokainen hyödyntää ne omat resurssinsa ja jokainen viranomainen ja järjestö ja taho vastaavat siitä oman toiminnan jatkumisesta. Kokoamiskeskus käytännössä jakaantuu, jos puhutaan isosta ihmismassasta. Sehän ei ole vaan yksi keskus vaan siinä on jatkopaikat, jotka taas vaativat henkilöstöä enemmän ja enemmän. Siinä jatkotoimissahan korostuu hirvittävästi sosiaalitoimen rooli, eli ihmisten jatkokäsittely, majoituspaikka, muonittaminen yms. kun se tilanne pitkittyi. Onko tilanne semmoinen, että kaikki ihmiset tulee pitää yhdessä paikassa vai missä vaiheessa voidaan päästää jatkamaan matkaa ne, joita ei ole mistään terveydellisestä syytä tarve pitää, niin tilanteen mukaisesti toiminnan on jatkuttava niin kauan kuin tarvitsee.” (Häkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 8.12.2015)

Kysymys numero kaksikymmentä oli: ”Miten evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä käytännön tasolla huolehditaan?”

Asiantuntijoista 7/13 näkivät toiminnan jatkumisen turvaamisen haasteena tilanteen pitkittyessä. Riittävä varareservi ja tarpeellinen vaihtomiehistö tulisi huolehtia kuntoon, kun toiminta jatkuu useita vuorokausia. Asiantuntijavastuksissa nousi esiin, että viranomaisten tulisi huolehtia riittävät resurssit toiminnan jatkumiseksi, koska vapaaehtoisvoimin ei toimintaa sen pitkittyessä voida kovin pitkälle turvata.

”Toiminnan kestäessä se aiheuttaa käytännön tason ongelmia siten, että meidän organisaatiothan ovat sellaisia että ne saadaan kohtalaisen nopeasti käyttöön otettua ja niitä pystytään käyttämään tehokkaasti joitakin tunteja tai puoli vuorokautta tai jotakin sen kaltaista. Sen jälkeen ollaan tietynlaisissa ongelmissa toiminnan jatkuvuuden ja resurssien kanssa. Tämä on yksi sellainen haaste eli toiminnan jatkuvuuden turvaaminen toiminnan pitkittyessä.” (Pulkinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2015)

Kysymys numero kaksikymmentäyksi oli: ”Kuka huolehtii potilaiden siirrosta sairaalaan?”

Asiantuntijoista 13/13 vastasivat, että potilaiden siirrosta sairaalaan huolehtii viranomainen ja ensisijassa ensihoito. Vapaaehtoisten mahdollinen käyttäminen apuna herätti pohdintaa asiantuntijoiden kesken. Ehdotuksena tuli esimerkiksi, että kun loukkaantumattomia siirretään bussilla, voisi Suomen Punaisen Ristin henkisen tuen vapaaehtoisia olla mukana tukemassa kyseisessä tilanteessa, kuitenkin niin että vastuu on terveydenhuoltoviranomaisella.

”Viranomisen, joka voi taas delegoida tehtäviä. Ajoneuvoon viemisessä vapaaehtoiset voivat auttaa. Sitten kun puhutaan taas vapaaehtoisista ja järjestöammattilaisista, niin ne ovat kaksi eri asiaa. Jos puhutaan vaan vapaaehtoisista, niin se ei ole vapaaehtoisten tehtävä. Vapaaehtoiset meripelastajat kuljettavat kyllä potilaita ja kyllähän Punaisella Ristilläkin on tällaista kuljettamista. Tämä olisi varmasti tällainen selvitettävä asia, vastuukysymykset tällaisessa. Mikä on se koulutus ja minimitaso mikä pitää sillä vapaaehtoisella olla että hän voi sen tehdä.” (Palomaa, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

”Voidaan me olla siinä avustajina, kyllähän meillä Punaisella Ristillä on hyvin koulutettuja ja pitkälle koulutettuja vapaaehtoisia ensiapuryhmäläisiä, joilla olisi mahdollisuudet olla tukemassa siinäkin viranomaisia.” (Hollstein, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2015)

Kysymys numero kaksikymmentäkaksi oli: ”Kuka huolehtii potilaiden kotiuttamisesta evakuoitujen kokoamiskeskuksista?”

Yleisesti suurin osa asiantuntijoista 8/13 näki, että toiminta on tässäkin suhteessa viranomaisvastuulla, mutta vapaaehtoisia voidaan käyttää apuna kotiuttamisessa. Punaisella Ristillä on kokemusta tämän tyyppisestä toiminnasta ja heidän asiantuntemustaan voidaan käyttää tässäkin vaiheessa hyväksi. Kolmessa vastauksessa viidestätoista mainittiin sosiaali- ja terveystoimi johtavana viranomaisena kotiuttamisessa. Myös poliisitoimi sai mainintoja. Asiantuntijat painottivat kuitenkin sitä, että toiminta on viranomaisjohtoista, jossa vapaaehtoisia voidaan käyttää apuna. Lisäksi vastauksissa tuli esille, että evakuoitujen kokoamiskeskuksista ei mennä suoraan kotiin vaan todennäköisesti tilapäismajoitukseen.

”Sosiaalitoimi. Kysymyksestä saa helposti sellaisen kuvan, että evakuoitujen kokoamiskeskuksista mennään suoraan kotiin ja jos ajatellaan näitä merellisiä onnettomuuksia, joissa on mukana ulkomaalaisia, niin silloinhan tähän tulee yksi väliporras lisää eli silloin mennään johonkin tilapäismajoitukseen ensin. Tilapäismajoituksen kustannuksissa ja ennen kaikkea kotiuttamiskustannuksissa on varustamalla myös hyvin suuri rooli. Lähtökohtaisestikin ne kulut pitäisi saada ensisijaisesti varustamon maksettaviksi, riippuen siitä, minkälaisesta varustamosta ja minkälaisesta onnettomuudesta ja maasta ja kansallisuudesta on kyse. Tässä tulee varmaan sellaisia ulottuvuuksia, jotka hivenen poikkeavat siitä, että verrattuna esimerkiksi linja-auto-onnettomuuteen tai juna-onnettomuuteen, missä pääsääntöisesti kaikki ovat kotimaan kansalaisia, niin ehkä tämä tilapäismajoitus jää pienemmälle.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Haastattelija: Mitkä nämä vastuukysymykset ovat jos puhutaan varustamon vastuusta?

”Kyllä heilläkin on tietysti vakuutukset omalta puoleltaan ja varustamon intressihän on julkisuuskuva säilyttäminen riippumatta kansallisuudesta ja varustamosta. Voidaan sanoa, että mitä isompi varustamo sen mallikkaammin he haluavat sen hoitaa ja ehkä ovat varautuneetkin paremmin. Silloin hyvin monessa tapauksessa varustamo haluaa ottaa kulut hoitaakseen, että ne ihmiset jotka on tuotu maihin ja todettu että he eivät enää tarvitse apua, pääsevät mahdollisimman nopeasti ja sujuvasti kotiin. Varustamoilla on tällaiset omat johtoryhmät tai mitä nimeä siitä sitten käytetäänkään, jotka sitten voivat tulla avuksi. Siinä sitten sosiaalitoimen ja varustamon yhteistyö korostuu. Sitten tapauskohtaisesti sovitaan, kuka vastaa mistäkin kuluista. Alkuvaiheessa saattaa olla, että jos varustamon edustaja ei ole siinä paikalla, niin kulut jäävät sosiaalitoimen maksettavaksi ainakin osittain. Ne voidaan sitten mahdollisesti saada kattavasti varustamolta tai vakuutusyhtiöltä jälkikäteen takaisin.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Varustamon edustajalta kysyttiin Petteri Leppäsen edelliseen vastaukseen viitaten, miten varustamo osallistuu yleisesti evakuointikeskuksen toimintaan.

”Jos merellinen onnettomuus tapahtuu, Viking Line on osana kaikissa tarvittavissa toimissa, joilla parannetaan ja helpotetaan asiakkaiden tilannetta ja viranomaisia. Esimerkiksi Viking Line toimii yhteistyössä Suomen Punainen Ristin kanssa auttaen matkustajia esimerkiksi psykososiaaliseen tukeen, majoitukseen ja vaatteisiin liittyvissä asioissa. Suomen Punainen Risti voi olla Viking Linen apuna matkustajien rekisteröinnissä, kun he poistuvat aluksesta. Riippuen siitä, missä onnettomuus tapahtuu, Viking Line voi luoda evakuointikeskuksen omiin terminaaleihinsa tai auttaa viranomaisia kaikessa tarvittavassa tuessa.” (Onshagen, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2015)

Kysymys numero kaksikymmentäkolme oli: ”Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisesta tuesta evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?”

Asiantuntijoista 14/14 olivat sitä mieltä, että psykososiaalisen tuen järjestäminen on viranomaisen vastuulla. Sosiaali- ja terveystoimi mainittiin järjestävänä viranomaistahona 12/14 vastauksessa. Asiantuntijat korostivat, että vapaaehtoisia voidaan käyttää apuna tässäkin toi-

minnassa. Punaiselta Ristiltä löytyy osaamista psykososiaalisesta tuesta. Lisäksi mainittiin Punaisen Ristin psykologien valmiusryhmä, jonka voisi hälyttää tällaisessa tapauksessa. Yhteistahona Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys sai mainintoja, jonka rooli valtakunnallisena toimijana on tukea paikallisia toimijoita. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen johtavalta kriisityöntekijältä kysyttiin tähän liittyen lisäkysymyksenä, miten Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys olisi mukana skenaarion kaltaisessa tilanteessa psykososiaalisen tuen järjestämisessä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Toimeksianto paikallisen toimijan tukemiseen evakuoitujen kokoamiskeskuksessa lähtisi todennäköisesti STM:n valmiusyksiköstä. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksellä on mahdollisuus johtaa ja koordinoida psykososiaalista tukea evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Lisäksi Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät voivat työskennellä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa.

”Periaatteessa psykososiaalinen tuki on viranomaisvastuulla eli sitten se, onko se sosiaaliviranomainen, tai paikallisen terveystieteiden ylilääkäri, periaatteessa se vastaa siitä psykososiaalisesta tuesta. Tai sitten se onko siellä esimerkiksi kriisiryhmä paikalla, niin kuin kunnan kriisiryhmä. Vapaaehtoisten tehtävä on sitten tukea niitä viranomaisia.” (Luoma, henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2015)

”Punainen Risti voi sitten sen lisäksi, jos erikseen sovitaan, tarjota psykologien valmiusryhmän palveluja. Se on erikseen sovittaessa, se ei ole automaatio. Siihen liittyy sitten kustannuksia, koska se on ammatillista.” (Hatakka, henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2015)

”Sanoisin kuitenkin, että on viranomaisvastuu ja me tuetaan viranomaisia heidän omassa tehtävässään. Olivat ne sitten psykologeja tai sitten vapaaehtoisia, niin meillä on viranomaisia tukeva rooli.” (Luoma 2015, henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2015)

”Psykososiaalisen tuen johtaminen ja koordinointi kuuluu alkuvaiheessa paikalliselle sosiaali- ja terveystoimelle niin kuin se on heidän valmiussuunnitelmasaan määritelty. Paikallisella tarkoitan tässä kohtaa sitä kuntaa, jonka alueelle evakuoitukeskus perustetaan. Evakuoitujen kokoamiskeskuksessa altistuneiden psykososiaalisesta tuesta huolehtivat paikalliset toimijat (sosiaalityöntekijät, kriisityöntekijät, psykiatriset sairaanhoitajat jne.) yhdessä vapaaehtoisten kanssa (SPR, Vapepa = SPR:n ensihuoltoryhmät) ja mahdollisesti kirkon Hehu -ryhmien kanssa. Psykososiaalista tukea evakuoitukeskuksessa johtaa paikallinen viranomainen, ja SPR:n ryhmänjohtaja johtaa omia vapaaehtoisiaan viranomaisen ohjeistuksen mukaan.” (Vikström, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2016)

Kysymys numero kaksikymmentäneljä oli ”Kuka tekee päätöksen evakuoitujen kokoamiskeskuksen purusta ja jatkotoimista?”

Asiantuntijoista 13/13 olivat sitä mieltä, että kokoamiskeskuksen purusta ja jatkotoimista tehtävä päätös on viranomaisella. Johtavan viranomaisen vastuuta painotettiin päätöksenteossa. Yhteistoiminnassa eri toimijoiden kanssa huolehditaan jatkohoitoon liittyvistä asioista.

”Se viranomainen, jolle tämän keskuksen ylläpitovastuu on annettu aikanaan määrittää sen. Varmaankin päätös tehdään yhdessä sen koko tilanteen kokonaisvastuussa olevan viranomaisen kanssa. Kun tiedetään sen onnettomuuden aiheuttama tarve jatkossa, niin tällä välillä se päätös purkamisesta tulee myös toteuttaa.” (Pulkinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2015)

”Näkisin, että toimijoiden yhdessä pitää tehdä päätös. En osaa edes sanoa ihan yksiselitteisesti kuka siinä nyt sanoo että: ”Nyt minä päätän että tämä suljetaan.” Se on tietysti sen yhteisen tilannekuvan perusteella, missä täytyy olla selkeä näkemys, onko sinne tulossa lisää väkeä ja jos on, niin minkälaisista määristä puhutaan. Toisaalta myös evakuoitujen kokoamiskeskuksessa vallitseva tilanne vaikuttaa, esimerkiksi se, ovatko kaikki saaneet tarvitsemansa ensihoitoon liittyvät palvelut. Sen jälkeen jos todetaan, että lisää pelastettavia tai potilaita ei ole tullut, eikä ensihoidolle ole tarvetta, niin kyllä se sitten varmaan viime kädessä jää sen sosiaalitoimen tehtäväksi. Päätös evakuoitujen kokoamiskeskuksen toiminnan pysäyttämistä tai päättämistä tulisi tehdä yhteisesti ja toki sitten poliisikin siihen osallistuu.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Kysymys numero kaksikymmentäviisi oli: ”Mitä raportointeja Suomen Punaisen Ristin täytyy tehdä evakuointikeskuksen ollessa käynnissä?”

Suomen Punaisen Ristin asiantuntijoilla oli yhtenäinen näkemys siitä, että Punainen Risti pitää omaa tilannekirjanpitoa kokoajan ja lisäksi jatkuvasti raportoidaan omasta toiminnasta toimivaltaiselle viranomaiselle. Lisäksi viranomaisia informoidaan käytettävissä olevista vapaaehtoisten määrästä.

”Kaikkien tehtävänä on raportoida aina toimistaan ja tehtävänsä etenemisestä esimiehelleen ja tarkoitan myös viranomaista jonka alaisuudessa tätä toimintaa tehdään. Resurssien hyödyntämisen näkökulmasta myös vapaaehtoistoiminnan

johtajan siellä paikan päällä pitää pystyä arvioimaan sitä toimintaa ja raportoi-
maan siinä olevista haasteista ikään kuin toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta.
Sitten meidän alueelliselle tasolle pystytään näitä resurssijärjestelyjä teke-
mään. Yleensä tässä mittaluokassa olevista tapauksista aina raportoidaan
meillä myös ylöspäin meidän keskushallintoon ja jopa joissakin tilanteissa niin,
että meidän keskushallinnosta valtion ylimpään johtoon raportoidaan SPR:n
osallistumisesta tähän toimintaan.” (Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto
12.10.2015)

”Kyseisessä casessa SPR:n tilannekeskus käynnistettäisiin, meillä on yhteisym-
märrys ministeriöiden ja STM:n kanssa tilannetiedon ylläpidosta ja välittämi-
sestä. Tällä hetkellä maahanmuuttovirastolle toimitetaan tilannekuvaa pako-
laisasiassa. Työmaakokoukset ja raportoinnit ovat sitten sovittavia asioita.
Meillä on tapana tietenkin omalle johdolle raportoida säännöllisesti. Meidän
pääsihteeri päättää myös rahoituksesta ja katastrofirahaston käyttämi-
sestä.”(Palomaa, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2015)

Suomen Punaisen Ristin ulkopuoliset viranomaiset vastasivat kysymykseen omasta näkökul-
mastaan eli mikä heitä raportointitiedoissa erityisesti kiinnostaa. Tällaisia asioita olivat esi-
merkiksi henkilömäärät, jotka ovat tulleet evakuoitujen kokoamiskeskukseen, muiden yksilöi-
tyjen tietojen kerääminen mahdollisimman tarkasti, ketä on autettu, ja minne henkilöitä on
siirretty. Vastauksissa nousi esille, että näistä asioista olisi myös hyvä keskustella yhteisesti
enemmän jatkossa.

Tärkeintähän on tietää keitä siellä on ja minkälaisessa tilassa ja minne sieltä on
lähdetty eli onko siirretty jatkohoitoon vai onko lähdetty kotiin. Joka tapauk-
sessa olennaista on tietää, minne ihmisiä on siirretty, jos on siirretty. Muistan
itse yhden aika hankalan tilanteen eli Etelärannasta lähteneen Laura -kantosi-
pialuksen evakuoinnin. Jossain vaiheessa selvisi, ettei kukaan ollut laskenut,
kuinka monta ihmistä evakuoitavasta aluksesta oli tullut ulos. Onneksi tilanne
selvisi pian, mutta osoitti myös, miten tärkeää on olla tarkkana kirjanpidossa.
(Peltola-Lampi, henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2015)

Haastattelija: Mitä näkisitte että on juuri SPR:n vastuulla näissä raportoinneissa
ja kirjaamisessa?

Luulen, että siitä on olemassa selkeät ohjeet. Onnettomuuksissa on joskus sel-
lainen tilanne, vaikka meillä selkeät johtovastuut ovat olemassa, välttämättä
kaikkialla ei saada heti paikalle sitä viranomaista, jolle varsinainen johtovastuu

kuuluu. Jos ajatellaan vaikkapa vapaaehtoista palokuntaa, joka periaatteessa ei saa tehdä viranomaistehtäviä, niin joskus joutuvat aika lailla viranomaistoinnin reunalla tasapainoilemaan. (Peltola-Lampi, henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2015)

Kysymys numero kaksikymmentäkuusi oli: ”Mitä tapahtuu evakuoitujen kokoamiskeskuksen purun jälkeen?”

Suomen Punaisen Ristin ulkopuoliset asiantuntijat näkivät tärkeänä evakuoitujen kokoamiskeskuksen purun jälkeen esimerkiksi dokumenteista huolehtimisen, tietojen yhdistämisen loppuraporttiin, psykososiaalisen tuen jatkumisen järjestämisen matkustajille ja heidän omaisilleen sekä henkisen tuen järjestämisen vapaaehtoisille ja muille toimijoille. Kirjanpidon tärkeyttä yleisesti korostettiin ja että sen pitää olla selkeästi hoidettu. Onnettomuustutkinnan kannalta onnistunut kirjanpito on myös tärkeää. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille myös sitä, että Suomessa ei ole Estonian jälkeen pitkään aikaan tapahtunut suuren mittaluokan merellisiä suuronnettomuuksia. Tämän vuoksi ennakkosuunnittelu ja varautuminen korostuvat.

”Lähtökohtaisesti tuossa tilanteessa on oletettava, että sairaalassa on vielä hoidossa joitakin vakavasti loukkaantuneita. Mikäli sitten on menehtyneitä, niin ehkä sitten siihen liittyvät tunnistustoimenpiteet ovat käynnissä, kotiuttaminen sieltä tilapäismajoituksesta tai tilapäismajoitus joka pyöri siellä taustalla, niin sieltä kotiuttaminen. Sellaisia toimenpiteitä ainakin voisi tehdä. Sitten tietysti henkinen huolto, sehän voi jatkua vuosia, riippuen sitten taas minkälainen se on tapahtumana ollut. Jos siellä on ollut kaikki ulkomaalaisia, niin heidän henkinen huolto ei välttämättä kohdistu enää Suomeen millään tavalla. Olettavaa on, että siellä on kuitenkin ollut jonkin verran kotimaisia matkustajia ja tilanne on ollut hyvin traumaattinen. Se menee sitten todennäköisesti normaalin kunnan palvelujen mukaan ja sen mukaan missä kukakin asuu. Tietenkin onnettomuustutkinnat on sitten kokonaan eri asia, niitä ei ehkä tässä tarvitse enempää käsitellä. Sitten varmaan jonkinlainen debriefing eri toimijoiden kesken olisi syytä järjestää, siinä vaiheessa kun tilanne on kokonaisuudessaan ohi. Eli mitä tästä kokonaisuudessaan opittiin, mitä olisi voitu tehdä toisin ja mikä meni hyvin.” (Leppänen, henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2015)

Suomen Punaisen Ristin asiantuntijoiden vastauksissa korostuivat evakuoitujen kokoamiskeskuksessa toimineiden vapaaehtoisten ja työntekijöiden henkinen tukeminen ja debriefing, lisäksi mainittiin dokumentointi ja muut jälkityöt, tehtävästä oppiminen ja kaluston huoltoon liittyvät asiat.

”Siinä on sitten edessä tavaroiden kasaaminen, putsaus ja huolto. Debriefing tulee sitten myös. Oikeastaan jokaisen vuoron jälkeen keskustellaan eli tehdään sellainen pikainen purku. Eli mitä me ollaan tehty, onko tarvetta henkisellet purulle. Myöhemmin sitten viranomaiselle kuuluu purkutilaisuuden järjestäminen, missä sitten käydään läpi se keikka. On olemassa toimintatapa miten se tehdään ja sitten pohditaan onko tarvetta henkiselle purulle myöhemmin. Se kuuluu viranomaisen sitten järjestää yhteistyössä vapaaehtoisjohdon kanssa.”
(Kaasinen, henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2015)

Kysymys numero kaksikymmentäseitsemän oli ”Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisen tuen jatkohoidosta?”

Asiantuntijoista 14/14 vastasivat psykososiaalisen tuen jatkohoidon olevan viranomaisen vastuulla. Osassa vastauksista tarkennettiin sen kuuluvan kunnallisen sosiaali- ja terveystoimen vastuulle. Matkustaja-aluksella mukana olleiden ulkomaalaisten turistien jatkohoidosta huolehtii kyseinen maa. Mikäli tarvitaan Suomen Punaisen Ristin tukea jälkihoidossa, asiantuntijat näkivät mahdollisena järjestön mukanaolon jos siitä erikseen sovitaan. Esimerkiksi psykologien valmiusryhmän käyttö nousi vastauksissa mahdollisena käytettävissä olevana lisäresursseina esiin.

”Psykososiaalisen tuen eli kiireellinen sosiaalityö ja akuutti kriisityö jatkotyöskentely määräytyisi tällaisessa tilanteessa pelastettujen ihmisten kansallisuuden tai kotikunnan mukaan. Alkuvaiheessa on tärkeää vastata perustarpeisiin (kuivat vaatteet, muonitus, lääkkeet), yhteyden saamiseen läheisiin ja majoitukseen sekä kotiin pääsyyn. Evakuoitujen ollessa ulkomaalaisia heidän kotiin pääsystä sekä sekä avuista jatkossa Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys tekisi yhteistyötä ulkoministeriön sekä suurlähetystöjen kanssa. Suomalaisen jatkohoidon koordinoinnista vastaisi alkuvaiheessa Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys. Lain mukaan suuronnettomuustilanteissa jatkohoidon järjestäminen kuuluu sairaanhoitopiirille/kotikunnalle. Tällaisessa näin isossa suuronnettomuudessa jatkotyöskentelystä tehtäisiin mahdollisesti myös valtion tasolla päätös esimerkiksi hankerahoituksesta. SPR:n hyödyntäminen tällaisessa suuronnettomuustilanteessa tapahtuisi koordinoitusti tehdyn jälkihoidosuunnitelman mukaisesti esimerkiksi paikallisten kriisiryhmien käyttö jatkotyöskentelyssä, psykologien valmiusryhmän käyttö, SPR:n kriisipuhelinlinjan avaaminen.” (Vikström, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2016)

”Psykososiaalinen tuki on periaatteessa ihmisten asuinkunnan vastuulla, mutta tämmöisissä isoissa onnettomuuksissa mahdollisesti sairaanhoitopiiri aktivoituu. Sitten tietysti

se, tulee mahdollisesti valtiolta tukea ja rahaa sen jälkihoidon koordinaatioon esimerkiksi hankerahan puitteissa.” (Luoma, henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2015)

11.3 Opinnäytetyön tulosten yhteenveto pelkistettynä taulukkona

Taulukko 1. Laki ja sopimukset.

Laki & sopimukset						
nro	KYSYMYKSET	YLEISIN VASTAUS	OLIVATKO VASTAUKSET YHDENMUKAISIA	NUMEERINEN VASTAAVUUS	ARVIO KEHITTÄMISEN TARPEELLISUUDESTA	KEHITYSHAASTE JA MAHDOLLISIA RATKAISUJA
1	Miten laki velvoittaa Suomen Punaisen ristin toimimaan merellisessä suuronnettomuustilanteessa?	Laki ei varsinaisesti velvoita Suomen Punaista Ristiä vaan antaa pikemminkin mahdollisuuksia ja ohjenuoraa toiminnalle.	Kyllä	10_/13	Ei.	Laissa ohjeistus lähinnä viranomaisille. Vapaaehtoisten rooli on mainittu laissa, kuitenkin määrittelemättä sen käytännön vaikutusta tarkemmin. Kehitysehdotuksena paikallinen sopiminen.
2	Millaisia sopimuksia Suomen Punaisella Ristillä on sisällöltään yhteistyöstä monialaisiin merionnettomuuksiin varautumiseen liittyen?	STM:n ja SPR:n yhteistyösopimus oli vastaajilla yleisesti tiedossa oleva sopimus. Myös MoMeVa tunnettiin pääpiirteittäin hyvin.	Kyllä	11_/12	Kyllä.	Yhteistyösopimus tunnettiin, mutta järjestöjen välinen keskustelu yhteistyöstä olisi syytä aloittaa.
3	Mikä on näiden sopimusten vaikutus operatiiviseen toimintaan?	Linjaava ja toiminnan mahdollistaja. "Olosuhteet yhteistyölle tulee luoda paikallisin sopimusmenettelyin"	Kyllä	11_/13	Kyllä.	Tulisi vielä konkreettisemmin sopia yksityiskohdista.
4	Ovatko sopimusten vaikutukset käytännön toimintaan selkeitä, jos ei mitään haasteita löydät?	Yhteistoimintasopimukset melko hyvin ajan tasalla. Sopimukset voisivat olla kuitenkin yksilöidympiä.	Kyllä	10_/13	Kyllä.	Järjestöjen roolin ja tehtävien tarkempi määrittely. Samansuuntaisia tehtäviä tekevät voisivat muodostaa omat ryhmittymänsä eli Vapepaan kuulumattomat järjestöt.
5	Miten Suomen Punainen Risti on varautunut näiden sopimusten pohjalta merelliseen suuronnettomuustilanteeseen?	Yleisesti suuronnettomuustilanteisiin on varauduttu hyvin.	Kyllä	Ei pystytty esittämään	--	Tämä kysymys esitettiin kaikille haastaletaville, myös SPR:n ulkopuolisille, joten eksaktia vastausta tähän ei voida saada, vaan yleinen näkemys häiriötilanteiden hoidosta.

Taulukko 2. Hälyttäminen

Hälyttäminen						
nro	KYSYMYKSET	YLEISIN VASTAUS	OLIVATKO VASTAUKSET YHDENMUK	NUMEERINEN TULOS	ARVIO KEHITTÄMISEN TARPEELLIS	KEHITYSHAASTE JA MAHDOLLISIA RATKAISUJA
1	Kuka ilmoittaa Suomen Punaiselle Ristille merellisestä suuronnettomuudesta sen tapahduttua?	Hätäkeskus, meripelastuskeskus tai muu toimintaa ohjaava viranomainen	Kyllä	12_/13	Ei.	Hätäkeskusjärjestelmään tulisi luoda selkeä tehtäväkoodi, joka kertoisi että kenen vastuulla kyseinen häiriötilanteen johtaminen on.
2	Miten ilmoitus Suomen Punaiselle Ristille tehdään?	Yleisin vastaus oli Vapepa-hälytysjärjestelmän kautta.	Ei	7_/11	Ei.	Hälytys ei aina tule virallista tietä. Viranomaiset eivät välttämättä tiedä miten Vapepa hälytetään.
3	Miten viestintä suuronnettomuudesta tapahtuu Suomen Punaisen Ristin sisällä? Mitkä ovat vastuualueet tämän suhteen?	Suomen Punaisella Ristillä on oma sisäinen hälytysjärjestelmä, jossa on määritelty kuka hälyttää kenetkin. Sisäinen vastuujako oli kaikille SPR:n asiantuntijoille selkeä.	Kyllä	Ei pystytä esittämään	Ei.	Ulkopuolisilla asiantuntijoilla ei ollut selkeää kuvaa SPR:n sisäisestä viestinnästä, joten suurin osa ei voinut kysymykseen vastata.
4	Miten muut suuronnettomuustilanteeseen tulevat järjestöt hälytetään?	Vapepa-hälytysjärjestelmän tai viranomaisen kautta.	Kyllä	9_/14	Ei.	Vapepa-hälytysjärjestelmä nähtiin toimivana, jota voidaan edelleen kehittää. Ei ole tarvetta luoda uutta tai rinnakkaista järjestelmää.
5	Minkälainen hälytys- ja viestijärjestelmä suuronnettomuustilanteessa SPR:n ja suuronnettomuustilanteessa toimivien järjestöjen välillä voisi olla?	Nykyistä Vapepa-hälytysjärjestelmää pidettiin toimivana systeeminä ja rakenteena, jota voidaan edelleen kehittää.	Kyllä	8_/11	Kyllä.	Vapepa-verkoston laajentaminen ja kehittäminen. Uusien järjestöjen tuominen Vapepa-hälytysjärjestelmään, jotka eivät vielä siellä ole. Virve puheryhmiä tarvitaan lisää.

Taulukko 3. Viestintä ja tiedottaminen

Viestintä& Tiedottaminen						
nro	KYSYMYKSET	YLEISIN VASTAUS	OLIVATKO VASTAUKSET YHDENMUKAISIA	NUMEERINEN VASTAAVUUS	ARVIO KEHITTÄMISEN TARPEELLISUUDESTA	KEHITYSHAASTE JA MAHDOLLISIA RATKAISUJA
1	Miten julkinen tiedottaminen merellisestä suuronnettomuudesta järjestetään?	Tiedottaminen on johtavan viranomaisen vastuulla, mutta jokainen toimija voi tiedottaa omasta toiminnastaan.	Kyllä, 100%	13_/13	Ei.	
2	Kuka hoitaa Suomen Punaisen Ristin ulkoisen tiedottamisen?	SPR:n asiantuntijat näkivät tiedottamisen vastuuhenkilön olevan tapauskohtaista.	Ei		Ei.	Vastuuhenkilöt epäselviä. Ulkopuoliset asiantuntijat tiesivät SPR:llä olevan viestinnästä vastaavat henkilöt, viestintäyksikön olemassaolo tiedettiin yleisesti.
3	Hoitavatko suuronnettomuuteen osallistuvat muut järjestöt julkisen tiedottamisen itsenäisesti?	Jokaisella suuronnettomuudessa mukana olevalla järjestöllä on mahdollisuus tiedottaa omasta toiminnastaan.	Kyllä	12_/13	Ei.	Järjestöjen, jotka ovat mukana Vapepassa, on Vapepan kautta on mahdollisuus tiedottaa koordinoitusti yhteistiedotteella.

Taulukko 4. Vapaaehtoisten koordinointi ja tehtävät evakuoitujen kokoamiskeskuksesta

Vapaaehtoisten koordinointi ja tehtävät evakuoitujen kokoamiskeskuksesta						
nro	KYSYMYKSET	YLEISIN VASTAUS	OLIVATKO VASTAUKSET YHDENMUKAISIA	NUMEERINEN TULOS	ARVIO KEHITTÄMISEN TARPEELLISUUDESTA	KEHITYSHAASTE JA MAHDOLLISIA RATKAISUJA
11	Mitkä tehtävät on määrätty/säädetty vapaaehtoisille järjestöiltä?	Vapaaehtoisille ei ole varsinaisesti säädetty tehtäviä, vaan tehtävät ovat tilannekohtaisia.	Kyllä	10_/14	Ei.	
12	Mitä eri tehtäviä evakuoitujen kokoamiskeskuksesta toimivilla vapaaehtoisilla voisi olla?	Ohjaaminen, vastaanottaminen, psykososiaalinen tuki, kirjaaminen, majoittaminen, muonittaminen, vaatettaminen, ensiapu, kuljettaminen, liikenteenohjaamiseen yms.	Kyllä		Ei.	
13	Miten vapaaehtoistoimijoille tarkoitetut tehtävät jaetaan eri järjestöjen kesken evakuoitujen kokoamiskeskuksesta?	Vapaaehtoistoimijoille tarkoitetut tehtävät määräytyvät omien perustehtävien ja osaamisen mukaan	Kyllä	10_/12	Kyllä	Vastaukset kertoivat hyvin yleisellä tasolla tehtävien jakamisesta, eikä yksityiskohtaisia vastauksia saatu.
14	Kuka vastaa tehtävien organisoinnista evakuoitujen kokoamiskeskuksesta?	Toimintaa johtava viranomainen.	Kyllä	12_/13	kyllä	Vapaaehtoistoimintaa johtaa puolestaan Vapepasta tuleva henkilö. Vastauksista ilmeni, etteivät vastaajat tienneet tarkasti kuka tai missä tehtävässä organisoinnista vastaava henkilö työskentelee. Vastaajat käyttivät eri termejä ja puhuivat yleisesti Vapepa-johtajasta.
15	Minkälaisia tehtäviä tilanteeseen mahdollisesti tuleville spontaaneille vapaaehtoisille voidaan antaa?	n. 50% vastasi->voidaan antaa tukitehtäviä, missä he voivat pikaperehdytyksellä ja koulutukselle toimia n. 50% vastasi-> on haasteellista löytää tehtäviä koska kaikki tehtävät vaativat jonkinlaista organisoitumista ja osaamista	Ei.	6/14 tukitehtäviä 5/14 sopivia tehtäviä on vaikea löytää	kyllä	Spontaaneja vapaaehtoisia varten pitäisi olla koordinaattori vapaaehtoisten tai viranomaisten puolelta. Osa vastaajista piti spontaaneiden vapaaehtoisten käyttöä mahdollisena, osa suhtautui varauksella spontaaneiden vapaaehtoisten käyttöön.
16	Miten vapaaehtoisten työt organisoidaan evakuoitujen kokoamiskeskuksesta?	Vapaaehtoistoiminnan johtaja organisoi tehtävien mukaisesti vapaaehtoisten työt.	Ei.	5/_13	kyllä	Vastaajat käyttivät eri termejä ja puhuivat yleisesti Vapepa-johtajasta.
17	Kuka Suomen Punaiselta Ristiltä huolehtii yhteistyöstä viranomaisten kanssa evakuoitujen kokoamiskeskuksesta?	Suomen Punaisen Ristin asiantuntijat vastasivat, että viranomaisyhteistyöstä vastaava henkilö määräytyy sen mukaan kuka vapaaehtoistoimintaa on hälytetty johtamaan. Piirin valmiuspäällikkö operatiivisena johtajana mainittiin 6/ 13 vastauksessa	Ei.	6/_13	kyllä	Kaikki SPR:n ulkopuoliset asiantuntijat eivät pystyneet tarkasti nimeämään SPR:n yhteyshenkilöä

18	Miten viranomaisyhteistyöstä käytännössä huolehditaan ja pysytään ajantasalla tilannekuvan kehittyessä?	Viranomaisyhteistyöstä huolehditaan ja tilannekuva välittyy meripelastuksen johtoryhmän kautta.	Ei	7_/13	Kyllä	Pidettiin tärkeänä, että järjestön edustaja olisi paikalla johtokeskuksessa.
19	Kuka huolehtii evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä?	Viranomainen.	Ei	13_/13 Viranomaisen 4_/13 Sosiaali- ja terveysviranomainen	Kyllä.	Vastuukysymys eli se kenelle viranomaiselle vetovastuu kuuluu voisi olla selkeämpi
20	Miten evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä käytännön tasolla huolehditaan?	Viranomaisten tulisi huolehtia riittävät resurssit toiminnan jatkumiseksi, koska vapaaehtoisvoimin ei toimintaa sen pitkittyessä voida kovin pitkälle turvata. Toiminnan jatkumisen turvaaminen nähtiin suurena haasteena.	Kyllä	7_13 toiminnan jatkuvuuden turvaaminen on haaste (riittävän henkilöstön saaminen)	Ei.	Toiminnan jatkumisen turvaaminen
21	Kuka huolehtii potilaiden siirrosta sairaalaan?	Viranomainen ja ensisijassa ensihoito	Kyllä	13_/13	Ei.	Vapaaehtoisten mahdollinen käyttäminen apuna?
22	Kuka huolehtii potilaiden kotiuttamisesta evakuoitujen kokoamiskeskuksista?	Toiminta on viranomaisvastuulla, mutta vapaaehtoisia voidaan käyttää siinä apuna.	Kyllä.	8_/13 viranomaisvastuulla	Kyllä.	Vastauksista ilmeni, ettei tiedetty yksiselitteisesti kenen viranomaisen vastuulla tämä on.
23	Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisesta tuesta evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?	Viranomaisvastuulla. Sosiaali ja terveystoimi mainittiin järjestävänä tahona 11/14 vastauksessa.	Kyllä	11_/14 Sosiaali- ja terveystoimi	Ei.	Punaisen Ristin Psykologien valmiusryhmää voitaisiin hyödyntää tässä tilanteessa
24	Kuka tekee päätöksen evakuoitujen kokoamiskeskuksen purrasta ja jatkotoimista?	Johtava viranomainen.	Kyllä	13_/13	Ei.	Yhteistoiminnassa eri toimijoiden kanssa huolehditaan jatkohoitoon liittyvistä asioista.
25	Mitä raportointeja Suomen Punaisen Ristin täytyy tehdä evakuoitujen kokoamiskeskuksen ollessa käynnissä?	SPR:n asiantuntijat: Punainen Risti pitää omaa tilannekirjanpitoa kokoajan ja lisäksi jatkuvasti raportoidaan omasta toiminnasta toimivaltaiselle viranomaiselle. Lisäksi viranomaisia informoidaan käytettävissä olevista vapaaehtoisten määrästä.	Kyllä.		Kyllä	Määrämuotoisuutta ja yhteisiä käytänteitä voidaan kehittää. SPR:n ulkopuolisia asiantuntijoita kiinnostaa raportointitiedoissa erityisesti: henkilömäärät, jotka ovat tulleet evakuoitujen kokoamiskeskukseseen, muiden yksilöityjen tietojen kerääminen mahdollisimman tarkasti. Esim. Ketä on autettu, ja minne henkilöitä on siirretty.

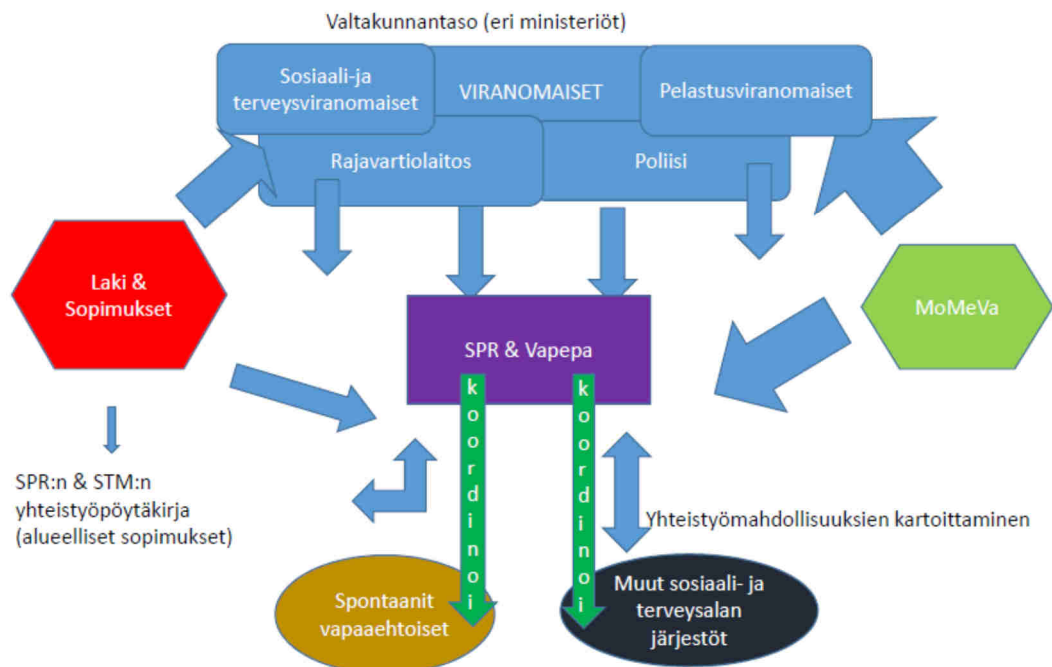
26	Mitä tapahtuu evakuoitujen kokoamiskeskuksen purrun jälkeen?	SPR:n asiantuntijat: evakuoitujen kokoamiskeskuksessa toimineiden vapaaehtoisten ja työntekijöiden henkinen tukeminen ja debriefing, lisäksi mainittiin dokumentointi ja muut jälkityöt, tehtävästä oppiminen ja kaluston huoltoon liittyvät asiat.	Kyllä..		Kyllä.	Määrämuotoisuutta ja yhteisiä käytänteitä voidaan kehittää. SPR:n ulkopuoliset asiantuntijat näkivät tärkeinä: dokumenteista huolehtimisen, tietojen yhdistämisen loppuraporttiin, psykososiaalisen tuen jatkumisen järjestämisen matkustajille ja heidän omaisilleen sekä henkisen huollon järjestämisen vapaaehtoisille ja muille toimijoille.
27	Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisen tuen jatkohoidosta?	Viranomainen. Sosiaali- ja terveysviranomainen mainittiin 12_/14 vastauksessa.	Kyllä.	14_/14 Viranomaisen 12_/14 Sosiaali- ja terveysviranomainen	Ei.	Mikäli tarvitaan Suomen Punaisen Ristin tukea jälkihoidossa, asiantuntijat näkivät mahdollisena järjestön mukanaolon jos siitä erikseen sovitaan. Psykologien valmiusryhmän käyttö nousi vastauksissa mahdollisena käytettävissä olevana lisäresurssina esiin.

12 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten tukitoimijoiden johtamistoimintaa ja järjestäytymistä monialaonnettomuudessa. Asiantuntijoiden haastattelujen pohjalta selvitettiin asioita, joita tulisi ottaa huomioon Suomen Punaisen Ristin omien toimijoiden sekä muiden järjestöjen koordinoimisessa suuronnettomuustilanteessa opinnäytetyön merellisestä viitekehyksestä käsin. Näitä asioita voidaan soveltaa missä tahansa suuronnettomuustilanteessa toimimiseen. Työn tarkoituksena oli luoda ohjeellinen koordinaatiomalli ja kartoittaa kehittämiskohteet, joiden pohjalta järjestöjen välistä yhteistyötä voitaisiin lähteä edelleen kehittämään suuronnettomuustilanteessa yhteistyössä toimimisessa. (Kuvio 4) Lisäksi kirjallisuuskatsauksen pohjalta pyrittiin tuomaan lisätietoa merellisen suuronnettomuuden eri toimijoiden yhteistyöstä, lainsäädännöstä ja sopimuksista siihen liittyen sekä vapaaehtoisten johtamisen erityispiirteistä suuronnettomuustilanteessa. Opinnäytetyö antaa lisätietoa merellisestä suuronnettomuudesta vapaaehtoistoimijan näkökulmasta ja tätä tietoa voivat hyödyntää järjestöjen vapaaehtoiset ja muut asiasta kiinnostuneet. Työn tarkoituksena oli löytää ja nostaa esille mahdollisia ongelmia ja epäkohtia sekä kehittämisalueita otsikkoasiassa.

Kuvio 4. Johtamisen ohjeellinen koordinaatiomalli järjestönäkökulmasta tarkasteltuna

12.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, mikä on Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoinnissa suuronnettomuustilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta. Asiantuntijoiden vastauksista kävi ilmi, että yhteistyöpöytäkirja ohjaa järjestöjen ja viranomaisten yhteistoimintaa ja sen sisältö on luonteeltaan linjaava. Useassa vastauksessa nousi esiin, että sopimuksen sisältö voisi olla yksilöidympi. Yhteistyöpöytäkirjaan on kirjattu, että Punaisen Ristin tulisi koordinaida muita sosiaali- ja terveysalan järjestöjä häiriötilanteissa. Tätä määritelmää asiantuntijat pitivät laajana. Pohdintaa myös herätti se, tietävätkö muut järjestöt tällaisen yhteistyöpöytäkirjan olemassaolosta. Asiantuntijat pitivät tärkeänä, että sopimuksen sisältö määriteltäisiin tarkemmin ja mitä se käytännön tasolla tarkoittaa. Kehitysehdotuksena vastauksissa nousi esiin, että olisi tärkeää sopia paikallisesti järjestöjen välisestä yhteistyöstä. Paikallisesti sopimalla yhteistyösopimuksen sisältöä voitaisiin tarkentaa, ja määritellä mitä se tarkoittaa esimerkiksi tietyn kunnan alueella. Ilman paikallista sopimista yhteistyöpöytäkirjan sisältö jää symboliselle tasolle. Vastauksista nousi esiin, että Suomen Punainen Risti toivoo voivansa aloittaa sellaisten järjestöjen kanssa yhteistyöneuvottelut, jotka eivät ole vielä Vapepassa mukana. Tavoitteena näille neuvotteluille olisi kartoittaa yhteistyömahdollisuuksia ja sitä, minkä tyyppisessä toiminnassa nämä uudet järjestöt olisivat mukana. Vaihtoehtoina näillä järjestöillä olisi olla mukana varautumisessa, hälytystehtävissä tai onnettomuuden jälkeisissä tehtävissä. Saman tyyppisiä tehtäviä tekevät järjestöt voisivat muodostaa omat ryhmittymänsä ja yhdessä järjestöt miettivät sopivia toimintatapoja tuoda kunkin järjestön oma asiantuntemus ja osaaminen käyttöön suuronnettomuustilanteessa. Suomen Punaisen Ristin ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirjasta olisi hyvä informoida muita järjestöjä, jotta he tietäisivät sopimuksen olemassaolosta ja sen sisällöstä. Järjestöissä toimivia vapaaehtoisia voitaisiin myös informoida siitä, miten laki ja sopimukset ohjaavat heidän toimintaansa käytännön tilanteissa. Haasteena asiantuntijavastauksissa onnettomuustilanteessa toimimiseen liittyen ilmeni, että vapaaehtoistoimijoilla voi olla joskus operatiivisessa tilanteessa haasteellista tietää, mihin saakka saa ja minkälaisessa tilanteessa voi vapaaehtoisena toimia.

Haastattelun tuloksista voidaan päätellä, että paikalliseen sopimiseen viranomaisten kanssa sekä yhteistoimintaharjoituksiin tulisi panostaa. Vastauksista nousi esiin, että viranomaisten tietoisuutta Suomen Punaisen Ristin ja Vapepan käyttämisessä suuronnettomuustilanteissa tulisi lisätä. Kaiken kaikkiaan asiantuntijat olivat sitä mieltä, että Punainen Risti on varautunut erityyppisiin suuronnettomuuksiin hyvin. Merellisiin onnettomuuksiin on varauduttu niin, että Punainen Risti on ollut mukana yhteistoimintamallien suunnittelussa ja laatisessa ja se tekee yhteistyötä varautumisessa eri toimijoiden kesken. Vastauksista nousi esiin, että merelliseen suuronnettomuuteen liittyen ei ole niin paljon käytännön yhteistyökokemusta ja valmiita prosesseja tai toimintaohjeita kirjattuna, jotka olisi sovelluttu myös vapaaehtoisiin. Näissä

asioissa olisi vielä kehitettävää, jotta yhteistoiminta onnettomuustilanteessa olisi mahdollisimman sujuvaa ja eri toimijoiden roolit selkeitä.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten Suomen Punaisen Risti koordinoi muita järjestöjä suuronnettomuus tai erityistilanteessa. Tämä oli jaettu kolmeen eri teemaan joita olivat: Hälyttäminen, viestintä ja tiedottaminen sekä vapaaehtoisten tehtävät ja koordinointi evakuoitujen kokoamiskeskuksessa.

Haasteena hälyttämisessä asiantuntijat näkivät sen, että viranomaiset eivät ole välttämättä huolehtineet siitä, miten Vapaaehtoinen Pelastuspalvelu hälytetään. Vastauksista kävi ilmi, että olemassa olevia resursseja tulisi käyttää paikallisten tehtävien hoitamiseen tarvittaessa laajemminkin koordinoimalla avuksi valtakunnallisia tai koko alueen resursseja. Yksi haaste liittyi hätäkeskuksen järjestelmän luokitukseen. Tällä hetkellä siinä ei ole selkeää meripelastustehtäväluokkaa, joka kertoisi, että kyseessä on meripelastustehtävä, josta Rajavartiolaitos on johtovastuussa ja johon Suomen Punaisen Ristin pystyisi sitten helpommin liittämään. Vuonna 2016 käyttöön tulevassa hätäkeskusjärjestelmä Ericassa olisi tärkeä huomioida tämä asia.

Asiantuntijoiden vastauksista voidaan päätellä, että nykyinen Vapepa-järjestelmä, jonka kautta hälytystehtäviin tulevia järjestöjä koordinoidaan, on rakenteena toimiva ja sitä voidaan edelleen kehittää. Merellisissä suuronnettomuuksissa MoMeVa on hyvä pohja varautumisen suunnittelulle myös vapaaehtoistoimijoiden näkökulmasta tarkasteltuna. Asiantuntijat eivät nähneet järkevänä uuden rinnakkaisen järjestelmän rakentamista hyvin toimivan Vapepa-verkoston rinnalle. Niiden järjestöjen kanssa, jotka eivät ole vielä mukana Vapepassa, voitaisiin tulevaisuudessa aloittaa neuvottelut siitä, olisivatko ne halukkaita liittymään Vapepan järjestöjen verkostoon ja hälytysjärjestelmään. Yleisesti asiantuntijat pitivät parhaana nykyisen Vapepan tyyppistä järjestelmää, jossa yksi taho koordinoi muita mukana olevia järjestöjä onnettomuustilanteessa.

Viranomaisten ja muiden onnettomuus tilanteessa toimivien tahojen käyttämää Virve-viestimenetelmää voitaisiin asiantuntijoiden vastausten perusteella tulevaisuudessa kehittää niin, että onnettomuustilanteessa toimivat vapaaehtoiset huomioitaisiin paremmin. Nykyisin ongelmana on se, että yleisiä puheryhmiä on vähän ja ne ovat kaikkien toimijoiden käytössä. Suuronnettomuudessa nämä puheryhmät todennäköisesti ruuhkautuvat, eivätkä siksi sovellu vapaaehtoisten käyttöön. Vapaaehtoisten näkökulmasta katsottuna olisi hyvä, jos Virveen olisi tulevaisuudessa mahdollisuus saada muutama puheryhmä, jotka olisivat varattuja järjestöjen ja muiden vapaaehtoisten käyttöön. Tämä helpottaisi osaltaan vapaaehtoisten viestinnän sujuvuutta suuronnettomuustilanteessa.

Suuronnettomuustilanteessa julkinen tiedottaminen on aina viranomaisen vastuulla. Haastattelun tulosten perusteella jokaisella suuronnettomuudessa mukana olevalla järjestöllä on mahdollisuus tiedottaa omasta toiminnastaan. Vastauksista kävi ilmi, että Vapepassa mukana olevien järjestöjen puolesta Suomen Punaisen Ristin on mahdollista laatia yhteistiedote ja tuoda järjestöjen mukanaolo koordinoitusti esiin.

Evakuoitujen kokoamiskeskuksen perustaminen–ohjeessa on myös käsitelty viestintää. Siinä vahvistetaan myös viestinnän pääjohtovastuun olevan viranomaisella tai yleisjohtovastuussa olevalla organisaatiolla. (Hujala 2015, 27–28.)

Opinnäytetyön tuloksista voidaan päätellä, että evakuoitujen kokoamiskeskuksessa vapaaehtoistoimijoille tarkoitetut tehtävät määräytyvät kunkin järjestön perustehtävien ja osaamisen mukaan. Suomen Punaisen Ristin on mahdollisuus koordinoita näitä tehtäviä eri järjestöjen kesken Vapepan kautta keskitetysti. Suuronnettomuustilanteessa toimintaa helpottaisi kun se olisi valmiiksi koordinoitua ja tapahtuisi esimerkiksi Vapepa-johtajien kautta. Vapepassa olevat hälytysryhmät ilmoittavat hälytyskortilla, minkä tyyppisiä tehtäviä tekevät. Vastauksista voidaan päätellä, että mikäli kaikki suuronnettomuustilanteessa toimivat järjestöt olisivat järjestäytyneet Vapepan alle, olisi toiminta hälytysryhmissä toimivien järjestöjen puolesta hyvin ennalta suunniteltua ja johtamisprosessina valmiiksi mietittyä. Tehtävien jakaminen käytännön tilanteessa olisi tätä kautta sujuvaa. Evakuoitujen kokoamiskeskuksessa viranomaisten ja järjestöjen välistä tehtävänjakoa voitaisiin edelleen tarkentaa esimerkiksi toimintakorttien avulla. Tämä selkeyttäisi eri toimijoiden tehtäviä, jotka on pääpiirteittäin esitelty MoMeVa-ohjeessa.

Asiantuntijoiden vastauksista voidaan päätellä, että tilanteeseen mahdollisesti tulevien spontaaneiden vapaaehtoisten käyttö evakuoitujen kokoamiskeskuksessa saattaa olla haastavaa. Tulosten perusteella spontaaneiden vapaaehtoisten tulon olisi jo varautumisvaiheessa järkevää varautua ja miettiä miten tämän ryhmän kanssa suuronnettomuustilanteessa toimitaan. Ehdotuksena tähän olisi etukäteen suunniteltu koordinaattori vapaaehtoisten tai viranomaisten puolelta. Tämä koordinaattori hoitaisi spontaaneihin vapaaehtoisiin liittyvät asiat. Näin varmistettaisiin spontaanisti tilanteeseen tulevan vapaaehtoisen perehdytys ja työturvallisuusasiat ja saataisiin ohjattua hänet soveltuvaan tehtävään. Spontaaneille vapaaehtoisille soveltuvat tehtävät tulisi myös miettiä tarkasti etukäteen. Nämä tehtävät voisivat olla asiantuntijoiden mielestä tukitehtäviä, missä spontaani vapaaehtoinen työskentelisi valvotusti jonkin järjestön alaisuudessa. Osa asiantuntijoista oli sitä mieltä, että evakuoitujen kokoamiskeskuksista on haasteellista löytää spontaaneilla vapaaehtoisille soveltuvia tehtäviä, koska melkein kaikki tehtävät edellyttävät tietynlaista osaamista. Myös Chambersin (2014) mukaan suuronnettomuustilanteessa paikalle ilmaantuvista spontaaneista vapaaehtoisista, jotka eivät ole saaneet koulutusta vapaaehtoistyöhön, saattaa olla enemmän haittaa kuin hyötyä. Tämän

opinnäytetyön asiantuntijavastausten perusteella olisikin tärkeää ylipäättään eri toimijoiden kanssa yhteisesti miettiä, miten spontaanien vapaaehtoisten kanssa toimitaan ja varautua siihen, että heitä saattaa ilmaantua paikalle merellisen suuronnettomuuden tapahduttua myös evakuoitujen kokoamiskeskukseen. Etukäteen mietitty selkeä toimintamalli spontaaneista vapaaehtoisista helpottaisi toimintaa suuronnettomuustilanteessa.

Evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä huolehtii asiantuntijavastausten perusteella viranomaisen. Pelastusviranomaiselle on määritelty yleisjohtovastuu, mutta vastausten perusteella johtovastuu ei ole aivan yksiselitteinen asia lainsäädäntötasolla. Vastausten perusteella nähtiin tärkeänä, että vastuu selkeästi kirjattaisiin jonkin viranomaisen vastuulle, joka vastaisi varautumisvalmiudesta ja yhteissuunnitelmista. MoMeVa on kirjattu vastuujako eri viranomaisten kesken tehtäväkohtaisesti, se ei ole sitova vaan enemmänkin ohjeellinen. (MoMeVa 2014)

Asiantuntijat näkivät toiminnan jatkumisen turvaamiseen haasteena evakuoitujen kokoamiskeskuksessa tilanteen pitkittyessä. Mikäli toiminta jatkuu useita vuorokausia, tarpeellinen vaihtomiehistö tulisi huolehtia kuntoon ja varautua tähän ennakkosuunnittelulla. Huomioitava asia vastauksissa oli se, että vapaaehtoisvoimin ei toimintaa sen pitkittyessä voida kovin pitkälle turvata, joten viranomaisten tulee huolehtia riittävät resurssit sen osalta kuntoon.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Evakuointikeskuksen perustaminen on myös kiinnitetty huomiota siihen, että tilanne saattaa pitkittyä. Kyseisessä julkaisussa on painotettu sitä, että tulisi miettiä etukäteen mistä tarvittava ammattihenkilöstö ja koulutetut vapaaehtoiset saadaan ja miten turvataan vuoronvaihdossa riittävä henkilöstö. Riittävän henkilöstön saaminen saattaa edellyttää yhteistyötä muiden toimialojen kanssa sekä vähemmän kiireellisten töiden uudelleenjärjestelyjä. (Hujala 2015, 19.)

Asiantuntijavastausten perusteella Suomen Punainen Risti pitää tilannekirjanpitoa omasta toiminnastaan evakuoitujen kokoamiskeskuksessa ja raportoi lisäksi omasta toiminnastaan toimivaltaiselle viranomaiselle. Yleisesti tärkeinä asioina kirjaamiseen liittyen asiantuntijat näkivät henkilömäärien ja muiden yksilöityjen henkilötietojen keräämisen mahdollisimman tarkasti siitä ketä on autettu ja minne henkilöitä on siirretty. Kaiken kaikkiaan nähtiin tärkeänä, että evakuoitujen kokoamiskeskuksessa tapahtuvasta kirjaamisesta ja sen yksityiskohdista olisi hyvä keskustella yhteisesti järjestöjen sekä viranomaisten kesken jatkossa enemmän. Näissä keskusteluissa voitaisiin myös tarkemmin määritellä mitkä asiat kuuluvat kenenkin toimijan kirjattaviksi evakuoitujen kokoamiskeskuksessa.

Evakuointikeskuksen perustaminen julkaisun mukaan kirjaamisessa tulisi käyttää sellaista määrämuotoista lomaketta, jossa on kerrottu perustiedot evakuoidusta henkilöstä, omaisten

yhteystiedot, ruokavalio, sekä mahdolliset sairaudet ja käytettävissä oleva lääkitys. Evakuoitujen kokoamiskeskukseen tulevat henkilöt pitää kirjata ja kulkutiedot rekisteröidä. Kotiutumisen tulee tapahtua myös tämän rekisteröintipisteen kautta. Evakuoitujen kokonaismäärä ja tarpeet tulee olla koko ajan tasalla, jotta pystytään antamaan viranomaisille oikea-aikaista tilannekuvaa kokonaisuudesta. (Hujala 2015, 19.)

Vapaaehtoisella pelastuspalvelulla on olemassa 14 valtakunnallista lomaketta käytössä. Lomakkeet liittyvät hälytystoimintaan, varautumiseen ja raportointiin. Valmiit lomakepohjat ovat tulostettavissa Vapepan internet sivuilta. Näitä lomakkeita voidaan suoraan hyödyntää myös evakuoitujen kokoamiskeskuksen toiminnassa koskien evakuoitujen kirjaamista ja järjestöjen välisen toiminnan ja tehtävien koordinoimista ja yhteensovittamista. (Vapepa 2016)

Potilaiden psykososiaalisesta tuesta huolehtiminen evakuoitujen kokoamiskeskuksessa oli vastausten perusteella sosiaali- ja terveystoimen vastuulla. Viranomaiset huolehtivat psykososiaalisesta tuesta yhdessä vapaaehtoisten kanssa sekä mahdollisesti kirkon henkisen huollon-ryhmien kanssa. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys sai vastauksissa mainintoja valtakunnallisena toimijana, jolla olisi mahdollisuus tukea paikallista toimijaa ja ottaa koordinointi ja johtovastuu psykososiaalisesta tuesta. Vastauksissa nousi esiin myös Punaisen Ristin psykologien valmiusryhmä, jonka asiantuntemusta voitaisiin hyödyntää merellisessä suuronnettomuustilanteissa. Psykososiaalisen tuen jatkohoito nähtiin vastauksissa olevan kunnallisen sosiaali- ja terveystoimen vastuulla. Asiantuntijat näkivät Suomen Punaisen Ristin hyödyntämistä mahdollisena myös psykososiaalisen tuen jatkohoidossa erikseen sovittaessa.

Evakuointikeskuksen perustaminen julkaisussa on huomioitu psykososiaaliseen tukeen liittyen, että jos onnettomuudessa olleista osa on viety sairaalaan ja osa evakuoitujen kokoamiskeskukseen, tulee käytettävissä olevat psykososiaalisen tuen resurssit jakaa näiden toimijoiden kesken. (Hujala 2015, 22.)

Evakuoitujen kokoamiskeskuksen purun jälkeen asiantuntijat näkivät tärkeänä kokonaiskirjapidosta huolehtimisen ja tietojen yhdistämisen loppuraporttiin. Henkisen tuen järjestäminen vapaaehtoisille ja viranomaisille nousi vastauksissa erityisesti esiin. Psykososiaalisen tuen jatkumisen järjestäminen matkustajille ja heidän omaisilleen mainittiin myös useassa vastauksessa.

12.2 Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkittavat henkilöt tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon. Tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään tiettyä toimintaa ja kuvaamaan se mahdollisimman tarkasti. Aineiston koko ei ole merkittävin asia ja siihen vaikuttaa käytettävissä olevat tutkimusresurssit. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85 -86.) Tässä opinnäytetyössä käytettiin aineistonkeruumenetelmänä lumipallo-otantaa. Opinnäytetyön aineiston keruun aloitusvaiheessa kymmenen haastateltavaa oli suostunut haastateltavaksi ja opinnäytetyön haastattelujen edetessä haastateltavien määrä laajeni sitä mukaan, kun työ eteni.

Opinnäytetyön asiantuntijahaastatteluihin valikoitui yhteensä 16 eri asiantuntijaa, jotka tuntevat valmiussuunnittelua tai joilla on kokemusta suuronnettomuuksista tai kriisitilanteesta. Lumipallo-otanta osoittautui sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi. Asiantuntijoita pyrittiin tietoisesti löytämään eri organisaatioista. Aineiston kerääminen eri tiedonantajaryhmiltä lisää osaltaan opinnäytetyön triangulaatiota ja luotettavuutta (Tuomi 2013, 153). En onnistunut saamaan aivan kaikkia tämän opinnäytetyön aihepiiriä tuntevia asiantuntijoita haastateltaviksi suunnitelmani mukaan. Kuitenkin 16 asiantuntijan haastattelun pohjalta voin todeta, että aineisto saavutti saturaation eli kylläntymispisteen. Jatkoin haastatteluja niin kauan, kun haastattelut toivat tutkimusongelman kautta uutta tietoa. Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan aineiston kylläntymiseen riittää noin 15 vastausta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87–88). Mikäli aineiston keruuseen olisi ollut mahdollista käyttää pidempi aika esimerkiksi vuosi, olisi haastattelujen määrä voinut olla suurempi ja näkemys tätä kautta laaja-alaisempi. Olen pyrkinyt opinnäytetyön teoreettisessa viitekehäyksessä kuvaamaan tutkittavan ilmiön mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja tarkasti. Myös aineiston analyysin ja tutkimusosan kaikki vaiheet on kuvattu teoriaosuudessa yksityiskohtaisesti. Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen eri vaiheista parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 232).

Asiantuntijahaastatteluja varten laaditut teemat olivat tarkasti rajatut opinnäytetyön tehtävän ja tarkoituksen mukaisesti. Teema alueiden rajaus ja haastattelujen nauhoittaminen lisäävät haastatteluilla saatujen tietojen luotettavuutta. Opinnäytetyön luottamuksellisuuteen vaikuttaa se, miten tutkimuksen litterointi on suoritettu. Haastateltavien puhetta ei saa litteroinnissa muokata tai muuttaa (Vilkkä 2015, 138). Tässä opinnäytetyössä kaikkien haastateltavien puhe litteroitiin nauhalta sanasta sanaan. Tämän jälkeen tekstit lähetettiin haastateltaville vielä tarkistettaviksi. Haastattelujen luotettavuutta parantaa se, että ne annettiin asiantuntijoille luettaviksi asiasisällön tarkistamiseksi. Opinnäytetyössä on päätetty käyttää katkelmia haastatteluista, koska tällä tavoin esitetyt asiat tulevat elävämmin ja konkreettisemmin esille. (Hirsjärven et al. 2013, 233.) mukaan suorien haastatteluotteiden käyttö auttaa lukijaa ymmärtämään paremmin millä perusteella opinnäytetyön tekijä esittää tulkintoja ja mihin nämä tulkinnat perustuvat. Suorat haastatteluotteet auttavat lukijaa myös tarkastelemaan

opinnäytetyön tulosten luotettavuutta ja teoreettista toistettavuutta. Tämän opinnäytetyön tekstiä muokattiin jonkin verran niin, että ylimääräisiä täytesanoja poistettiin litteroiduista haastatteluista. Asiasisältö ei kuitenkaan tekstin muokkaamisen yhteydessä muuttunut. Kailta tutkimukseen osallistuneilta asiantuntijoilta kysyttiin lupa nimen, ammatin ja organisaation julkaisemiseen.

Yksi arviointikriteeri tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tutkijan puolueettomuus. Usein tutkimushankkeissa tutkijat työskentelevät tutkimuksen kohteessa ja ovat näin itse osa tutkimusympäristöä. (Vilka 2015, 198.) Tein tietoisin valinnan opinnäytetyöni aihetta valitessa, että en lähtenyt tekemään opinnäytetyötä omalle työpaikalleni. En työskentele Suomen Punaisessa Ristissä enkä missään tähän työhöni haastattelemini asiantuntijoiden organisaatioissa. Tarkastelen Suomen Punaista Ristiä täysin puolueettomasta näkökulmasta, mikä on työni eettisyyden ja luotettavuuden kannalta katsottuna tärkeä näkökohta.

12.3 Suositukset jatkotoimenpiteiksi

Opinnäytetyön tulosten perusteella tulisi lähteä määrittelemään tarkemmin mitä sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirja käytännön tasolla tarkoittaa. Tämä tapahtuu sopimalla järjestöjen välisestä yhteistyöstä paikallisesti kirjallisina sopimuksina. Kun tähän vaiheeseen on päästy käytännön toimin, voitaisiin selvittää miten yhteistyöpöytäkirjan sisältö toteutuu Suomen Punaisen Ristin eri piireissä. Opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi, että Suomen Punainen Risti toivoo voivansa aloittaa yhteistyöneuvottelut niiden järjestöjen kanssa, jotka eivät ole vielä mukana Vapepassa. Opinnäytetyön tulosten perusteella Vapepa on toimiva koordinaatiomalli järjestöjen väliselle yhteistyölle. Jatkotutkimusehdotuksena voitaisiin tutkia millainen malli niiden järjestöjen kanssa, jotka eivät ole tällä hetkellä Vapepassa mukana saatiin neuvottelujen jälkeen laadittua ja laajeniko Vapepan hälytystehtävissä toimivien järjestöjen verkko vai löydettiinkö uusille järjestöille toiminta-alueita varautumisesta tai onnettomuuden jälkeisistä tehtävistä.

Olisi myös tärkeää päästä harjoittelemaan järjestöjen välistä yhteistyötä ja niiden koordinoimista evakuoitujen kokoamiskeskuksen kaltaisessa toimintaympäristössä. Haasteena on suuri sidosryhmien määrä sekä moniviranomaisyhteistyö. Viranomainen johtaa toimintaa, mutta vapaaehtoistoimijoilla on merkittävä rooli viranomaisen tukemistehtävissä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Evakuoitujen kokoamiskeskus -harjoituksen toteuttamisen jälkeen voitaisiin vielä tarkemmin tutkia, mitä mahdollisia ongelmakohtia vapaaehtoisilla ja järjestöillä oli hälyttämisen, viestinnän ja evakuoitujen kokoamiskeskuksen toimintaan liittyen. Tässä opinnäytetyössä tuotuja ongelmakohtia voitaisiin havainnoida ja arvioida simuloidussa harjoituksessa tarkemmin sekä haastatella viranomaisia ja vapaaehtoistoimijoita harjoituksen jälkeen.

Viranomaisten ja järjestöjen kesken voitaisiin myös käynnistää keskustelut raportointikäytännöistä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Esimerkiksi MoMeVaan voitaisiin kirjata mitä kirjaamiseen tulisi minimissään sisältää ja määritellä tarkemmin mitkä asiat kuuluvat kenenkin toimijan raportointivastuulle. Kun näistä asioista päästään yhteisymmärrykseen, voitaisiin myös kirjaamiseen liittyviä asioita harjoitella käytännössä sekä harjoitella miten nämä asiat toteutetaan viranomaisten ja vapaaehtoisten kesken. Vapaaehtoisella pelastuspalvelulla olevia valmiita lomakkeita hälytystoimintaan ja raportointiin liittyen voitaisiin hyödyntää myös evakuoitujen kokoamiskeskuksessa.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia laajemmin Vapepa organisaation ja siihen kuuluvien järjestöjen toimintaa ja järjestäytymistä suuronnettomuustilanteessa. Vapepassa toimivia vapaaehtoisia ja heidän näkemyksiään toiminnan kehittämiseen olisi myös tarpeellista tutkia ja selvittää. Vapaaehtoisten näkökulmaa järjestöjen väliseen yhteistyöhön voitaisiin jatkossa tutkia esimerkiksi tämän opinnäytetyön viitekehystä käsin.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Cantell-Forsbom, A. 2015. Psykososiaalinen tuki ja kirkon tarjoama henkinen huolto. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T., (toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 236–245.
- Chambers, M. 2014. Chapter 12: Volunteer Management. In a book Fagel, M. Crisis Management and Emergency Planning. Preparing for Today's Challenges. CRC Press, 177–188.
- Ekman, S. 2015. Suuronnettomuuden määritelmä. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T., (toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 10–11.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R., Aaltola J., (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva: PS-kustannus, 27–43.
- Gummesson, E. 2000. Qualitative Methods in Management Research. Second Edition. California: Sage Publications, Inc.
- Hakala S. & Huhtala H. 2007. Kriisi ja viestintä. Helsinki : Gaudeamus.
- Haikala, O. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön varautuminen erityistilanteisiin ulkomailla. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T., (toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 152.
- Harju, S. & Martikainen, M. 2007. Kuka johtaa ja ketä? Teoksessa M. Castrén, S. Ekman, M. Martikainen, T. Sahi & J. Söder (toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.
- Hatakka, I. 2014. Vapaaehtoisten saatavuus ja käytettävyys hälytystehtäviin. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Tampere: Tammerprint Oy.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu- Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hollstein, J. 2015. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu toimijana. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T.,(toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 275–280.
- Hujala, A. 2015. Evakuointikeskuksen perustaminen. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:1. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Hynninen, T. 2009. Psykososiaalisen tuen ja palveluiden nykytilanne Suomessa. Teoksessa Lepävuori, A., Paimio S., Avikainen T., Nordman T., Puustinen K., & Riska M., (toim.) Suuronnettomuustilanteiden kriisityö. Helsinki: Tammi, 25–31.
- Kananen, I. 2015. Suomen Huoltovarmuus. Riittääkö energia ja ruoka, toimiiko tiedonkulku? Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.

Karreinen, L., Halonen M., Tennilä, M. 2013, 10 askelta parempaan vapaaehtoisuuteen. Helsinki: Visio.

Kokonaisturvallisuuden sanasto, 2014. Sanastokeskus TSK 47. Kerava: Savion Kirjapaino Oy.

Koskinen, P. 2009. Sairaanhoidopiirin lääkinällinen valmiussuunnitelma -kriittiset tekijät. Teoksessa Leppävuori, A., Paimio S., Avikainen T., Nordman T., Puustinen K., & Riska M., (toim.) Suuronnettomuustilanteiden kriisityö. Helsinki: Tammi, 25–31.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laiho, H-P. 2013. Suomen Punainen Risti. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisussa Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta. Helsinki: Tampereen Yliopistopaino Oy-Juvenes print, 322–323.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, J. 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino.

Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa: Janhonen S.-Nikkonen M. (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.

Leppänen, P. 2015. Merellinen suuronnettomuus. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T.,(toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 493.

Leppänen, P. 2015. Merellisen suur- ja monialaonnettomuuden johtaminen. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T.,(toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 165–168.

Leppänen, P. 2015. Monialaonnettomuus merellä. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T.,(toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 497.

Pekkonen, T. 2015. Viestiliikenne suuronnettomuustilanteessa. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T.,(toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 176–181.

Pessi, A. & Oravasaari, T. 2010. Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. Helsinki: Raha-automaattiyhdistys, 167–168.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ruuska, M. 2015. Suuronnettomuusvalmius ja johtamisjärjestelmä. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., Silfvast, T.,(toim.) Suuronnettomuusopas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 160-163.

Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2015. Tapaus ja tutkimus= Tapaustutkimus? Teoksessa Valli, R., Aaltola J., (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva: PS-kustannus, 180–190.

Safrit, Dale R. & Schmiesing, Ryan 2011. Volunteer Models and Management. Teoksessa Connors, Tracy D. (toim.) Wiley Nonprofit Law, Finance and Management Series: Volunteer Management Handbook: Leadership Strategies for Success (2nd Edition). Hoboken, NJ, USA: Wiley, 6.

Somerkivi, P. 2011. Johtajana järjestössä, Helsinki: Hakapaino Oy, 16.

Suomen Kuntaliitto. 2009. Varaudu. Opas kunnan viestintään kriisi- ja erityistilanteissa. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Suomen Punaisen Ristin valmiussuunnitelma 2015.

Syrjälä, L., Ahonen S., Syrjäläinen E. & Saari, S.1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A.2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Turvallisuuskomitea 2015. Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen Kokonaisturvallisuudesta. Saarijärvi: Saarijärven Offset.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Yin, R. 2009. Case Study Research. Design and Methods. Fourth Edition. California: Sage Publications, Inc.

Sähköiset lähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle pelastuslaiksi ja laiksi meripelastuslain 23 §:n muuttamisesta HE 257/2010. Viitattu 10.9.2015.

<http://www.spek.fi/loader.aspx?id=1e4ca472-23cd-4f2e-ad3d-6fa844b2deda>

Hatakka, I. 2014. Raahan tuhoista ei olisi selvitty ilman vapaaehtoisia. Turvallisuuskomitea.

Viitattu 15.4.2015.

<http://www.turvallisuuskomitea.fi/index.php/fi/materiaalia/blogiarkisto/spek-raahan-tuhoista-ei-olisi-selvitty-ilman-vapaaehtoisia>

Hujala, A. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:1. Evakuointikeskuksen perustaminen. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille.2015. Viitattu 9.9.2015.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125861/URN_ISBN_978-952-00-3561-7.pdf?sequence=1

Hätäkeskuslaitos 2016. Viitattu 7.3.2016

http://www.112.fi/hatakeskusuudistus/uusi_tietojarjestelma

Laki Suomen Punaisesta Rististä 238/2000. Viitattu 15.9.2015

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000238#Pidp789824>

Lehtonen R. 2014. Some suuronnettomuustilanteessa, Vanajanlinnan valmiusseminaari 22-23.5.2014. Viitattu 18.11.2015.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=10761078&name=DLFE-30709.pdf23.5.2014

Meripelastuslaki 30.11.2001/1145. Viitattu 9.9.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2001/20011145?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=meripelastuslaki>

Niinimäki, T. 2015. WWF. 1600 tuntia öljyntorjuntaa - kokemukset ja kehittämistarpeet. Viitattu 23.2.2016.

<http://wwf.fi/mediabank/7824.pdf>

Punainen Risti 2016. Mikä on Suomen Punainen Risti? Viitattu 4.3.2016.

<https://www.punainenristi.fi/tutustu-punaiseen-ristiin/suomen-punainen-risti>

Rajavartiolaitos 2014. MoMeVa. Evakuoitujen kokoamiskeskuksen perustaminen. Viitattu 10.4.2015.

http://www.raja.fi/download/38740_Kokoamisaikan_perustaminen.pdf?9830ff2c0a18d288

Rajavartiolaitos 2012. MoMeVa. Viestiliikenteet perusteet ja tiedottaminen. Monialaisiin meri-onnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelma. Viitattu 3.12.2015.

<http://www.raja.fi/ohjeita/sar/momeva.aspx>

Rajavartiolaitos 2012. MoMeVa. Onnettomuuksien ja vaaratilanteiden luokittelu. Viitattu 4.3.2016.

http://www.raja.fi/download/38731_Onnettomuuksien_ja_vaaratilanteiden_luokittelu_19112012.pdf

Pelastuslaki 29.4.2011/379. Viitattu 9.9.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Pelastuslaki%2029.4.2011%2F379%29>

Poliisilaki 872/2011. Viitattu 10.9.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110872#Pidp1688704>

Sisäministeriö 2016. Suomen kansallinen riskiarvio 2015. Sisäministeriön julkaisu 3/2016. Sisäinen turvallisuus. Viitattu 19.2.2016.

<http://www.intermin.fi/julkaisu/032016?docID=65646>

Sisäasianministeriö 2008. Suuronnettomuuksien ja ympäristöuhojen torjunta. Viitattu 9.4.2015.

https://www.intermin.fi/download/44754_Suuronnettomuuksien_torjunta.pdf?6dda34371c05d188

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:3. Lääkinnällisen evakuoinnin kansallisen toimintavalmiuden turvaaminen. Työryhmämuistio. Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Helsinki. Viitattu 22.2.2016.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/111975/URN%3ANBN%3Afi-fe201504223643.pdf?sequence=1>

Suomen Meripelastusseura 2016. Viitattu 22.1.2016.

<http://www.meripelastus.fi/fi/>

Suomen Punainen Risti 2013. Kriisistä kriisiin 20 vuotta. Katsaus psykologien valmiusryhmän historiaan. Viitattu 1.1.2016.

https://www.punainenristi.fi/sites/frc2011.mearra.com/files/tiedostolataukset/psykologien_valmiusryhman_historiikki.pdf

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto Ry 2016. Viitattu 23.2.2016.

<http://www.sspl.fi/>

Söder, J., Ekman S.2007. Suuronnettomuus. Teoksessa Harju, S., Martikainen M. Suuronnettomuusopas. 2007. Viitattu 1.4.2015

http://www.tyoterveyskirjasto.fi.nelli.laurea.fi/tyoterveyskirjasto/tk.koti?p_osio=10&p_artik_keli=soo00002&p_teos=soo&p_selaus

Tasavallan presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä 811/2005. Viitattu 15.9.2015

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050811>

Trafi 2015. Suomen merenkulun tila 2015 - Turvallisuus ja ympäristövaikutukset. Viitattu 23.2.2016.

<http://katsaukset.trafi.fi/media/katsaukset/merenkulku/suomen-merenkulun-tila-2015.pdf>

Trafi 2016. Tarkastukset ja hyväksynät. Viitattu 23.2.2016.

http://www.trafi.fi/merenkulku/tarkastukset_ja_hyvaksynnat

Turvallisuustutkintalaki 525/2011. Viitattu 3.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110525>

Ulkoasianministeriö 2013. Valtiosopimusten suomentaminen. Viitattu 4.3.2016

<http://www.finlex.fi/data/muut/valtiosopimussanasto.pdf>

Valmiuslaki 29.12.2011/1552. Viitattu 9.9.2015

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan->

[tasa/2011/20111552?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=valmiuslaki](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2011/20111552?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=valmiuslaki)

Valtioneuvoston kanslian määräykset, ohjeet ja suositukset 1/2013. Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Viitattu 22.1.2016.

http://vnk.fi/documents/10616/1093242/M0113_Valtionhallinnon+viestint%C3%A4+h%C3%A4iri%C3%B6tilanteissa+ja+poikkeusoloissa.pdf/885ccedc-0cd0-4ae6-9352-80143dbb7781

Vapepa 2016. Vapaaehtoinen Pelastuspalvelu. Viitattu 23.2.2016.

<http://www.vapepa.fi/vapaaehtoinen-pelastuspalvelu>

Vapepa 2016. Lomakkeet. Viitattu 4.2.2016.

<http://www.vapepa.fi/lomakkeet>

Vapepa 2016. Sopimus poliisiin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta Viitattu 23.2.2016.

<http://www.vapepa.fi/sites/vapepa.fi/files/151204%20Sopimus%20Poliisiin%20ja%20Vapepan%20yhteistoiminnasta%202016-2020.pdf>

Varautuminen ja jatkuvuudenhallinta kunnassa 2012. Viitattu 27.5.2015

<http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/>

Viestintävirasto 2015. Veneilijät ja merenkulku. Viitattu 7.3.2016.

<https://www.viestintavirasto.fi/taajuudet/radioluvat/veneilijatjamerenkulku.html>

Virtanen, T. 2016. Vapaaehtoistoiminnan johtaminen ja organisointi öljyvahingon torjunnassa. Vapaaehtoisten osallistuminen öljyntorjuntaan-kehittämishanke. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. Viitattu 11.2.2016.

<http://www.spek.fi/loader.aspx?id=70e52d29-a2ae-4426-9f65-11e0f513f050>

Yhdistyneet kansakunnat 2016. Viitattu 22.2.2016.

<http://www.yk.fi/node/261>

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010. Viitattu 9.9.2015.

http://www.defmin.fi/files/1696/Yhteiskunnan_turvallisuusstrategia_2010.pdf

Zimpek, Meta 2000. The Right Stuff. New ways of thinking about managing volunteers. Institute for Volunteering Research. Pdf-tiedosto. Viitattu 18.8.2015.

http://www.ivr.org.uk/images/stories/Institute-of-Volunteering-Research/Migrated-Resources/Documents/R/The_Right_Stuff.pdf

Haastattelut

Dannbäck, E. 2015. Tullin ylitarkastaja. Tulli. Haastattelu 20.11.2015.

Hatakka, I. 2015. Katastrofivalmiuden neuvonantaja. Keskustoimisto, Suomen Punainen Risti. Haastattelu 6.11.2015.

Hollstein, J. 2015. Valmiuspäällikkö. Helsingin ja Uudenmaan Piiri, Suomen Punainen Risti. Haastattelu 11.11.2015.

Häkkinen, J. 2015. Varapäällikkö. Suomenlahden merivartioston johtokeskus. Haastattelu 8.12.2015.

Kaasinen, J-P. 2015. Valmiuskoulutus suunnittelija, Keskustoimisto. Suomen Punainen Risti. Haastattelu 3.11.2015.

Kämäräinen, L. 2015. Kotimaan valmiustoiminnan päällikkö. Keskustoimisto. Suomen Punainen Risti. Haastattelu 20.10.2015.

Leppänen, P. 2015. Komentaja, meripelastusasiiantuntija. Rajavartiolaitos. Rajavartiolaitoksen esikunta. Meriturvallisuus ja meripelastusyksikkö. Haastattelu 2.11.2015.

Luoma, T. Psykososiaalisen tuen suunnittelija. Keskustoimisto, Suomen Punainen Risti, Haastattelu 6.11.2015.

Nordström, J. 2015. Valmiuspäällikkö. Suomen Meripelastusseura. Haastattelu 3.11.2015.

Onshagen, J. 2015. Deputy Manager of Traffic. Viking Line Abp. Kirjallinen haastattelu 11.11.2015.

Palomaa, M. 2015. Valmiussuunnittelija. Keskustoimisto, Suomen Punainen Risti. Haastattelu 20.10.2015.

Peltola-Lampi, T. 2015. Kansainvälisten asioiden johtaja. Pelastusosasto. Sisäministeriö. Haastattelu 13.11.2015.

Pulkinen, V-P. 2015. Valmiuspäällikkö. Savo-Karjalan Piiri, Suomen Punainen Risti. Haastattelu 12.10.2015.

Rapeli, M. 2016. Neuvotteleva virkamies. Valmiusyksikkö, STM. Haastattelu 8.1.2016

Vikström, R. 2016. Johtava kriisityöntekijä. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys. Kirjallinen haastattelu 25.1.2016.

Virtanen, T. 2015. Valmiuspäällikkö. Varsinais-Suomen Piiri. Kirjallinen haastattelu 7.12.2015.

Julkaisemattomat lähteet

Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoiminta suunnitelman käyttöön ottaminen. Päätös 19.11.2012, Rajavartiolaitos. Suomen Punaisen Ristin asiakirja, Keskustoimisto.

Suomen Punaisen Ristin valmiusesite 2015. Keskustoimisto.

Toimialakuvaus Suomen Punaisesta Rististä liittyen meripelastuksen yhteistyösuunnitelmaan 2012. Suomen Punaisen Ristin asiakirja, Keskustoimisto.

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu 2016. Vapaaehtoisen ensihuolto-opas. Suomen Punainen Risti.

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetyössä käytetyt keskeiset termit

Liite 2. Yhteistyöpöytäkirja sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin välillä

Liite 3. Evakuoitujen ja pelastettujen käsittelyprosessi (MoMeVa 2014)

Liite 4. Haastattelulomakkeen saatekirje

Liite 5. Haastattelulomake

Liite 6. Haastattelulomake varustamon edustajalle

Liite 7. Haastattelulomake Vantaan sosiaali- ja kriisikeskuksen edustajalle

Opinnäytetyössä käytetyt keskeiset termit

Ensihuolto tuki ja apu, jota annetaan häiriötilanteessa tai onnettomuudessa olleelle henkilölle välittömästi tapahtuneen jälkeen. Psykkinen, fyysinen ja aineellisista perustarpeista huolehtiminen kuuluvat ensihuollon toimintaan. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

Erica on uusi hätäkeskustietojärjestelmä, joka otetaan käyttöön 2016-2017. Uuden hätäkeskustietojärjestelmän tavoitteena on saada kaikkien hätäkeskustoimintaan osallistuvien toimijoiden yhteiskäytössä oleva valtakunnallinen järjestelmä. (Hätäkeskuslaitos 2016)

Evakuoitujen kokoamiskeskus Evakuoitujen kokoamiskeskus on paikka, jonne pelastettuja ihmisiä tuodaan turvaan. Evakuoitujen kokoamiskeskus voidaan perustaa liikuntahalliin, leirikeskukseen, seurakunnan tiloihin tai muuhun tämän tyyppiseen tilaan. (Hujala 2015)

Henkinen tuki järkyttävässä tilanteessa mukana olleille ihmisille annettava tuki, jonka päämääränä on auttaa järkyttävän asian henkistä käsittelyä. Henkistä tukea voivat antaa vapaaehtoisjärjestöt, asianosaisen sosiaalinen verkosto ja muut sellaiset auttajat, jotka eivät ole mielenterveystyön ammattihenkilöitä. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

HeHu; Henkinen huolto tavoitteena on henkisen tuen antaminen suuronnettomuuksissa tai muissa kriisitilanteissa olleille henkilöille ja heidän omaisilleen sekä tarvittaessa henkilötölle, joka on ollut osallisena pelastustöissä. Kirkko ja muut yhteisöt tarjoavat henkisen huollon palveluita (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

Häiriötilanne viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa viestintää ja yhteistoimintaa edellyttävä tapahtuma tai uhka, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

JOKE johtokeskus suuronnettomuudessa. Johtokeskuksen eli JOKE:n muodostavat poliisijohtajat, pelastusjohtajat ja lääkintäjohtajat. JOKE:a voidaan täydentää eri hallinnon alojen asiantuntijoilla esimerkiksi kunnanjohtajalla. (Harju ja Martikainen 2007)

Kriisiviestintä tarkoittaa viestintää poikkeuksellisissa ja ihmisiä, organisaation toimintaedellytyksiä tai ympäristöä uhkaavassa tilanteessa, jossa on tärkeää oikea-aikaisen tiedon välittäminen oikealle kohderyhmälle. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

Memorandum of understanding on yhteisymmärryspöytäkirja, jota käytetään toimintatapojen määrittämisessä. (Ulkoasianministeriö 2013)

Monialainen merionnettomuus on tyypiltään sellainen onnettomuus, jossa ihmisiin kodistuvan uhan lisäksi ovat mahdollisesti vaarassa alus ja sen lasti tai muu omaisuus tai ympäristö. (Leppänen 2015, 497.)

MoMeVa Monialaisiin merionnettomuuksiin varautumisen yhteistoimintasuunnitelma. MoMeVa yhteistoimintasuunnitelma on tarkoitettu hallinnollisen johtamisen tueksi varautumisessa merellisiin suur- tai monialaonnettomuuksiin. MoMeVa -yhteistoimintasuunnitelman tarkoituksena on selkeyttää eri toimijoiden roolia merellisissä monialaonnettomuuksissa, ja siinä on määritelty keskeisten yhteistoimintaa edellyttävien toimintojen valtakunnalliset toimintamallit. (MoMeVa 2016)

Normaaliolot on pääsääntöinen yhteiskunnassa vallitseva tila, jossa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot voidaan turvata. Normaalioloissa ei ole tarvetta viranomaisten normaalista poikkeavalle toimivaltuuksien käytölle. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

OCHA on humanitaaristen asioiden koordinaatiotoimisto. (Yhdistyneet kansakunnat 2016)

PEL-JOKE on pelastustoiminnan johtokeskus. (Harju & Martikainen 2007)

Psykososiaalinen tuki tarkoittaa palveluita, jonka tavoitteena on lievittää tai rajoittaa psykisesti järkyttävän tilanteen seuraamuksia sille altistuneille ihmisille. Esimerkiksi suurronnettomuuden jälkeen voidaan järjestää psykososiaalista tukea. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

SARMS-hälytysjärjestelmä järjestelmä, jonka avulla hälytystehtäviä välitetään Vapepan hälytysryhmille. Järjestelmän tarkoituksena on ryhmien hälyttämisen helpottaminen ja nopeuttaminen (Vapepa 2016)

Suuronnettomuus

Suuronnettomuus on määritelty turvallisuustutkintalain (2011/525: 2§) mukaan seuraavasti: ”Onnettomuus, jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden taikka ympäristöön, omaisuuteen tai varallisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana (suuronnettomuus).” (2011/525:2§)

TOJE on onnettomuusalueen johtopaikka eli toiminta-alueen johtoelin. Operatiivista toimintaa koordinoivat johtajat muodostavat TOJE:n. TOJE muodostuu poliisin, lääkinnän ja pelastustoimen toimijoista ja se sijoittuu lähelle onnettomuuspaikkaa. (Harju & Martikainen 2007)

Tilannekuva on koottu käsitys tilanteen aiheuttamista tapahtumista, olosuhteista, tilanteen etenemistä koskevista arvioista ja tilanteen taustasta sekä siinä toimivien toimintavaltuuksista. Tapahtuvasta muodostuma tilannekuva toimii tukena päätöksentekoprosessissa. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2014)

Vapepa Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on 51 järjestön ja yhteisön yhteenliittymä, jota Punainen Risti koordinoi yleisen pelastuspalvelun osalta. Paljon pelastushenkilöstöä vaativissa tehtävissä Vapaaehtoinen pelastuspalvelun hälytysryhmät tukevat viranomaisten toimintaa. (Vapepa 2016)

Vapepa-sanasto. Ajantasalla olevat muut Vapepa-organisaatioon liittyvät termit <http://www.vapepa.fi/>

Meri-VHF-radiopuhelin kyseisellä radiopuhelimella on mahdollista olla yhteydessä meripelastuskeskukseen myös niissä tilanteissa, missä matkapuhelinverkossa ei ole kuuluvuutta. Meri-VHF-radiopuhelin on pakollinen ammattiliikenteen aluksissa ja se edellyttää henkilökohtaista pätevyydistodistusta ja radiolupaa. Järjestelmä toimii pääpiirteittäin samoilla periaatteilla koko maailmassa. (Viestintävirasto 2015)

Virve Suomen viranomaisradioverkko, jota käyttävät esimerkiksi pelastustoimi, ensihoito, puolustusvoimat, poliisi, rajavartiolaitos, tulli ja sosiaalityö toimivissa toimissaan. (Pekkonen 2015)

Yhteistyöpöytäkirja sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin välillä

YHTEISTYÖPÖYTÄKIRJA VARAUTUMISESTA JA ENSIAPUTOIMINNASTA SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN JA SUOMEN PUNAISEN RISTIN VÄLILLÄ

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Punainen Risti sopivat tällä pöytäkirjalla yhteiskunnan häiriötilanteisiin liittyvästä varautumisesta koskevasta yhteistyöstä sekä ensiapukoulutuksesta.

Tämä yhteistyöpöytäkirja korvaa sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Punaisen Ristin yhteistyöpöytäkirjan 29.11.2002.

Suomen Punainen Risti on julkisoikeudellinen yhdistys ja sen toiminta perustuu lakiin (238/2000) ja asetukseen (811/2005). Sosiaali- ja terveysministeriöstä säädetään laissa valtioneuvostosta (175/2003), valtioneuvoston asetuksessa sosiaali- ja terveysministeriöstä (90/2008), valtioneuvoston ohjesäännössä (262/2003) sekä sosiaali- ja terveysministeriön työjärjestyksessä (826/2005).

VARAUTUMINEN YHTEISKUNNAN HÄIRIÖTILANTEISIIN

Suomen Punainen Risti ylläpitää ja kouluttaa vapaaehtoisryhmiä, jotka täydentävät ja tukevat sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten toimintaa. Tavoitteena on, että paikalliseen riskianalyysiin ja tarpeeseen perustuen viranomaisten käytössä on riittävä määrä ensiapu- ja muita toimintaryhmiä avustustehtäviin.

Suomen Punainen Risti varautuu toiminnassaan yhteiskunnan häiriötilanteisiin Yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaisesti ylläpitämällä ensiapu-, ensihuolto- ja psykososiaalisen tuen ryhmiä, koordinoimalla Vapaaehtoista pelastuspalvelua sekä koordinoimalla häiriötilanteissa sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tukena toimivia muita vapaaehtoisryhmiä. Vapaaehtoisten käytöstä, hälyttämisestä ja koordinoinnista sovitaan paikallisten sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa. Kirjalliset sopimukset selkeyttävät yhteistoiminnan työn- ja vastuunjaon.

Suomen Punainen Risti kouluttaa ja ylläpitää asiantuntijaryhmiä, kuten psykologien valmiusryhmää, kriisi- ja onnettomuustilanteiden varalle. Lisäksi Suomen Punainen Risti ylläpitää kansainvälistä henkilöreserviä koulutetuista henkilöistä sekä materiaalivalmiuksia. Hankkiessaan lääkintä- ja muita materiaaleja katastrofi- ja avustustarkoituksiin Suomen Punainen Risti pyrkii yhteistyöhön sosiaali- ja terveysministeriön kanssa varmuusvarastojen tarkoituksenmukaiseksi hyödyntämiseksi.

Yhteistyöpöytäkirjan osapuolet huolehtivat keskinäisestä hälytysjärjestelystä sekä tilannetietoisuuden ylläpidosta häiriötilanteissa. Suomen Punainen Risti raportoi sosiaali- ja terveysministeriölle toiminnastaan ja vapaaehtoisten käytöstä sosiaali- ja terveystoimen tehtävissä yhteiskunnassa tapahtuvien häiriötilanteiden jälkeen.

Sosiaali- ja terveysministeriö huolehtii osaltaan Suomen Punaisen Ristin ja muun vapaaehtoisen valmiustoiminnan kytkemisestä osaksi viranomaisten valmiussuunnittelua ja siihen liittyvää koulutusta ja muuta varautumista.

Käytännön yhteistyöstä sovitaan erikseen.

ENSIAPUKOULUTUS

Suomen Punainen Risti koordinoi ja kehittää valtakunnallisesti ensiapuun liittyviä kansallisesti hyväksytyjä ensiapuohjelmia. Ohjelmat pohjautuvat tutkimukseen ja näyttöön perustuvaan tietoon sekä Euroopan asiantuntijaneuvostoissa hyväksytyihin linjauksiin.

Suomen Punainen Risti järjestää väestölle suunnattua yhtenäistä ensiapukoulutusta, johon on integroitu tapaturmien ehkäisy ja terveyden edistäminen.

Suomen Punainen Risti vastaa ensiavun kouluttajakoulutuksesta, joka jakautuu ensiavun ja terveystiedon koulutusohjelmaan sekä hätäensiavun koulutusohjelmaan. Suomen Punainen Risti vastaa ensiavun kouluttajien perus- ja täydennyskoulutuksesta.

Suomen Punainen Risti ylläpitää rekisteriä hyväksytyistä ensiavun kouluttajista sekä seuraa ensiapukoulutettujen määrää.

Suomen Punaisen Ristin hallituksen asettama ensiavun ja terveystoiminnan asiantuntijaryhmä (ent. toimikunta) toimii asiantuntijaelimenä ensiapuun, ensivasteeseen, psykososiaaliseen tukeen ja terveyden edistämiseen liittyvissä sisällöllisissä kysymyksissä sekä näiden toimintojen kehittämisessä. Asiantuntijaryhmä tukee ensiapukoulutuksen kehittämistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa edustajansa ensiavun ja terveystoiminnan asiantuntijaryhmään.

Helsingissä 17.2.2014

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

SUOMEN PUNAINEN RISTI

Paula Risikko
Sosiaali- ja terveysministeri

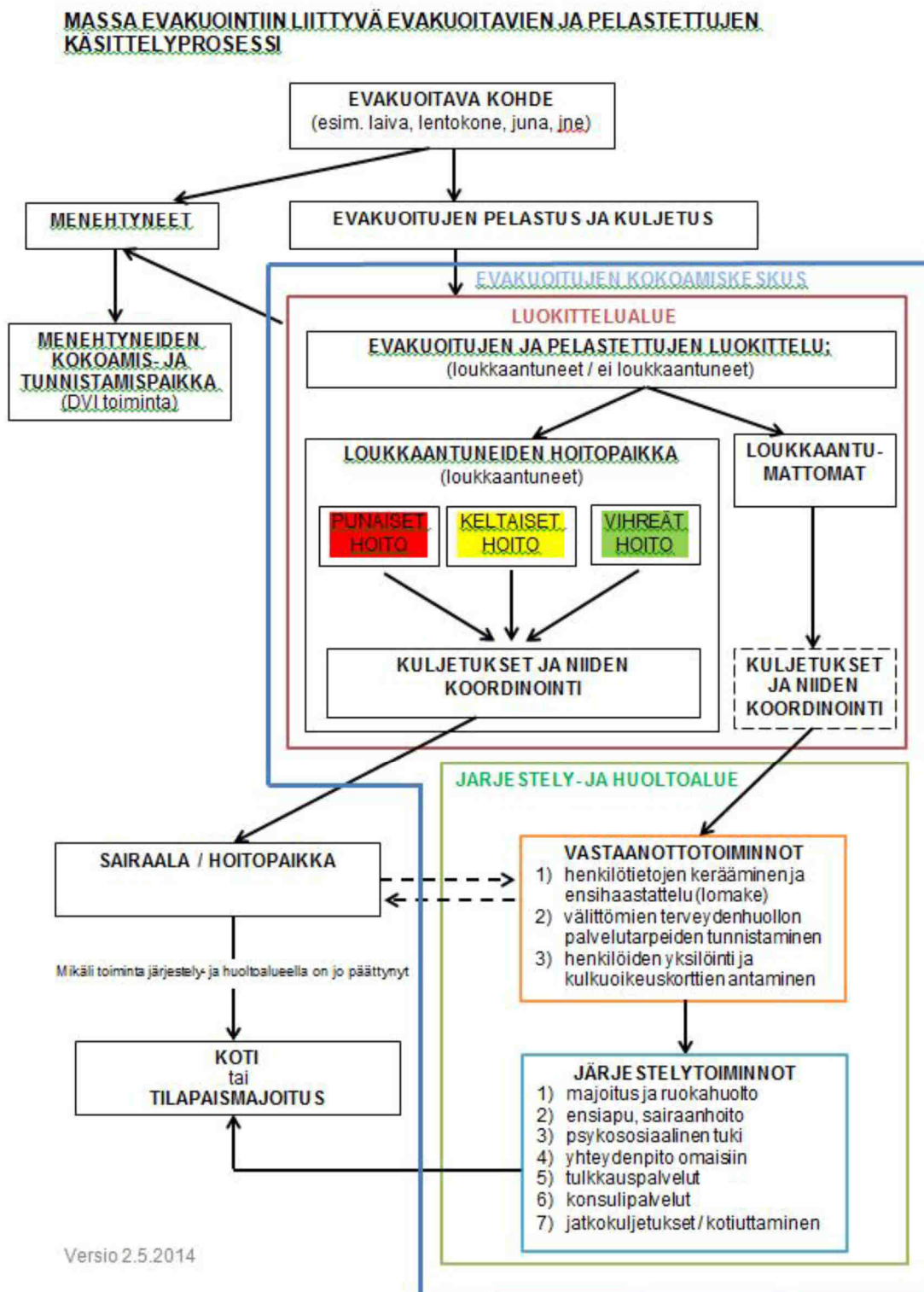

Susanna Huovinen
Peruspalveluministeri

Erkki Liikanen
Puheenjohtaja

Päivi Sillanaukee
Kansliapäällikkö

Kristiina Kumpula
Päsihteeri

Evakuoitujen ja pelastettujen käsittelyprosessi (MoMeVa 2014)

Haastattelulomakkeen saatekirje

HAASTATELTAVIEN INFORMOINTILOMAKE

Laurea-ammattikorkeakoulu

Tutkimukseni on Laurea-ammattikorkeakoululle tehtävä ylemmän amk-tutkinnon opinnäytetyö. Opinnäytetyössäni on tarkoitus tuoda esiin Suomen Punaisen Ristin roolia muiden järjestöjen koordinoijana ja tukijana onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa. Opinnäytetyön tehtävänä on kehittää Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten tukitoimijoiden johtamistoimintaa ja järjestäytymistä monialaonnettomuudessa. Tarkastelen suuronnettomuutta kuvitteellisen laivaonnettomuustilanteen kautta MoMeVa-yhteistoimintasuunnitelmaan pohjautuen. Kuvitteellisessa laivaonnettomuustilanteessa on kyse 2000-3000 hengen risteilyonnettomuudesta Suomenlahdella. Merellisessä suuronnettomuudessa perustetaan evakuoitujen kokoamiskeskus ja viranomaisten tukena evakuointikeskuksessa voidaan käyttää koulutettuja vapaaehtoisia. Opinnäytetyössä tarkastellaan miten eri kotimaisten järjestöjen toiminta koordinoidaan evakuoitujen kokoamiskeskuksessa. Suomen Punaisen Ristin ja Sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöpöytäkirjassa Suomen Punaisen Ristin odotetaan varautuvan yhteiskunnan häiriötilanteisiin ylläpitämällä ensihuollon ja psykososiaalisen tuen ryhmiä, koordinoimalla vapaaehtoista pelastuspalvelua sekä koordinoimalla häiriötilanteessa sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tukena toimivia muita vapaaehtoisryhmiä ja yksittäisiä järjestöjen jäseniä. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda toimintaohjerunko otsikkotasolla Suomen Punaiselle Ristille muiden kotimaisten järjestöjen koordinoinnista suuronnettomuustilanteessa. Suomen Punaisella Ristillä ei ole tällä hetkellä olemassa toimintamallia siitä millä tavalla muita ei hierarkkisesti alisteisessa asemassa olevia järjestöjä tällaisessa erityistilanteessa johdetaan. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda Punaiselle Ristille malli, jonka mukaan se pystyy toimimaan järjestelmällisesti suuronnettomuustilanteessa.

Työ toteutetaan haastattelemalla eri asiantuntijoita, jotka tuntevat valmiussuunnittelua tai joilla on kokemusta Punaisen Ristin toiminnasta suuronnettomuus- tai kriisitilanteessa. Tarkoitukseni on haastatella eri valmiustoiminnan asiantuntijoita, jotta saisin mahdollisimman monipuolisia näkemyksiä johtamistoiminnan kehittämiseen suuronnettomuustilanteessa. Asiantuntijahaastattelut on tarkoitus toteuttaa syksyn 2015 aikana. Haastatteluaineisto käsitellään ja säilytetään huolellisuudella ja se on vain opinnäytetyön tekijän käytössä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on haastattelututkimuksen kautta selvittää seuraavaa:

1. Millainen on Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoinnissa suuronnettomuustilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta?
2. Miten Suomen Punainen Risti koordinoi muita kotimaisia järjestöjä suuronnettomuus tai erityistilanteessa?

Tutkimuksen kysymyksiin voit vastata tämän sähköpostin liitteenä olevaan haastatteluun ja palauttamalla vastaukset sähköpostitse. Vastaathan kahden viikon kuluessa 20.11. 2015 mennessä. Jotta vastauksiasi voidaan käyttää, on tärkeää, että vastaat kaikkiin kysymyksiin. Kysymyksiin ei ole yhtä oikeaa vastausta vaan tarkoituksena on, että vastaat oman henkilökohtaisen mielipiteen, kokemuksen ja näkemyksen mukaan.

Autathan minua keräämään arvokasta aineistoa vastaamalla oheisen lomakkeen kysymyksiin.

Kiitos jo etukäteen,
Ystävällisin terveisin,
Katri Sirén

Haastattelulomake

HAASTATTELU

Arvoisa vastaaja,

Vastaathan kaikkiin kysymyksiin ellei kysymyksen jäljessä ole erikseen määritelty ketä vastaus koskeen. On ensiarvoisen tärkeää, että ottaisit vastauksissasi huomioon tehtävien rajapinnat ja komentoketjun eri organisaatioiden välillä sekä huomioiden tämän myös organisaation sisällä. Mikäli niissä on mielestäsi kehittämistä tai epäselvää, niin pyytäisin tuomaan sen vastauksessasi ilmi, jotta voisin muodostaa ko. skenaariomallista täsmällisen ja koherentin kuvauksen.

Kysymyksiin 1-4 vastaavat vain Sisäministeriön edustajat, Sosiaali - ja terveysministeriö edustajat, Merivartioston edustaja ja SPR:n henkilökunnasta ne jotka katsovat vastaamisen kuuluvan heidän osaamisalueeseensa. (mielellään mahdollisimman moni)

Vastaajan nimi:

ylläolevan tiedon saa julkaista opinnäytetyössä   o rastita hyväksyntä   kyllä
Ammatti:

ylläolevan tiedon saa julkaista opinnäytetyössä   o rastita hyväksyntä   kyllä

Organisaatio:

ylläolevan tiedon saa julkaista opinnäytetyössä   o rastita hyväksyntä   kyllä

OSA 1: Millainen on Suomen Punaisen Ristin vastuu ja velvollisuus muiden järjestöjen koordinoinnissa suuronnettomuustilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön kanssa tehdyn yhteistyöpöytäkirjan pohjalta?

1. Miten laki velvoittaa Suomen Punaisen Ristin toimimaan merellisessä suuronnettomuustilanteessa?
2. Millaisia sopimuksia Suomen Punaisella Ristillä on sisällöltään yhteistyöstä monialaisiin merionnettomuuksiin varautumiseen liittyen?
3. Mikä on näiden sopimusten vaikutus operatiiviseen toimintaan?
4. Ovatko sopimuksen vaikutukset käytännön toimintaan selkeitä, jos ei mitä haasteita löydät?
5. Miten Suomen Punainen Risti on varautunut näiden sopimusten pohjalta merelliseen suuronnettomuustilanteeseen?

OSA 2: Miten Suomen Punainen Risti koordinoi muita kotimaisia järjestöjä suuronnettomuus tai erityistilanteessa?

Kirjaa faktisen kysymyksen jälkeen myös aihepiiristä nousevat haasteet ja mahdolliset ongelmat tai epäselvyydet tehtävärajapintojen kanssa.

Hälyttäminen

1. Kuka ilmoittaa Suomen Punaiselle Ristille merellisestä suuronnettomuudesta sen tapahduttua?
2. Miten ilmoitus Suomen Punaiselle Ristille tehdään?
3. Miten onnettomuus-viestintä suuronnettomuudesta tapahtuu Suomen Punaisen Ristin sisällä?
4. Miten SPR:n omat joukot järjestäytyvät suuronnettomuustilanteessa eli miten sisäinen hälytysjärjestelmä toimii?
5. Mitkä ovat vastuu-alueet tämän suhteen?

6. Miten muut suuronnettomuustilanteeseen tulevat järjestöt hälytetään?

7. Minkälainen hälytys- ja viestijärjestelmä suuronnettomuustilanteessa SPR:n ja muiden suuronnettomuustilanteessa toimivien järjestöjen välillä voisi olla?

Viestintä ja tiedottaminen

8. Miten julkinen tiedottaminen merellisestä suuronnettomuudesta järjestetään?

9. Kuka hoitaa Suomen Punaisen Ristin ulkoisen tiedottamisen?

10. Hoitavatko suuronnettomuuteen osallistuvat muut järjestöt julkisen tiedottamisen itsenäisesti?

Vapaaehtoisten koordinointi ja tehtävät evakuoitujen kokoamiskeskuksessa

11. Mitkä tehtävät ovat määrätty/säädetty vapaaehtoisille järjestöiltä?

12. Mitä eri tehtäviä evakuoitujen kokoamiskeskuksessa toimivilla vapaaehtoisilla voisi olla?

13. Miten vapaaehtoistoimijoille tarkoitetut tehtävät jaetaan eri järjestöjen kesken evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?

14. Kuka vastaa tehtävien organisoinnista evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?

15. Minkälaisia tehtäviä tilanteeseen mahdollisesti tuleville spontaaneille vapaaehtoisille voidaan antaa?

16. Miten vapaaehtoisten työt organisoidaan evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?

17. Kuka Suomen Punaiselta Ristiltä huolehtii yhteistyöstä viranomaisten kanssa evakuoitujen kokoamiskeskuksessa?

18. Miten viranomaisyhteistyöstä käytännössä huolehditaan ja pysytään ajantasalla tilannekuvan kehittyessä?

19. Kuka huolehtii evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä?

20. Miten evakuoitujen kokoamiskeskuksen ylläpidosta tilanteen pitkittyessä käytännön tasolla huolehditaan?

21. Kuka huolehtii potilaiden siirroista sairaalaan?

22. Kuka huolehtii potilaiden kotiuttamisesta evakuoitujen kokoamiskeskuksista?

23. Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisesta tuesta evakuoitujen kokoamiskeskuksissa?

24. Kuka tekee päätöksen evakuoitujen kokoamiskeskuksen purusta ja jatkotoimista?

25. Mitä raportointeja Suomen Punaisen Ristin täytyy tehdä evakuoitujen kokoamiskeskuksen ollessa käynnissä?

26. Mitä tapahtuu evakuoitujen kokoamiskeskuksen purun jälkeen?

27. Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisen tuen jatkohoidosta?

Haastattelulomake varustamon edustajalle

Interview

Name:

The above information may be published in the thesis Sign approval Yes

Profession:

The above information may be published in the thesis Sign approval Yes

Organization:

The above information may be published in the thesis Sign approval Yes

PLEASE ANSWER ALL FOUR (4) QUESTIONS BELOW

1. Does the Finnish Red Cross and Viking Line Co. have some co-operation agreements related to preparedness of accidents at sea?
2. How Viking Line Co. is connected to authorities and possibly to Finnish Red Cross when the sea disaster has happened?
3. How Viking Line Co. is involved in the evacuation center's activities?
4. How Viking Line Co. will be involved in post-event support work after the immediate treatment of the accident is over and the evacuation center is closed?

Haastattelulomake Vantaan sosiaali- ja kriisikehityksen edustajalle

HAASTATTELU

Vastaajan nimi:

ylläolevan tiedon saa julkaista opinnäytetyössä rastita hyväksyntä kyllä

Ammatti:

ylläolevan tiedon saa julkaista opinnäytetyössä rastita hyväksyntä kyllä

Organisaatio:

ylläolevan tiedon saa julkaista opinnäytetyössä rastita hyväksyntä kyllä

1. Kuka huolehtii potilaiden psykososiaalisesta tuesta evakuoitujen kokoamiskeskussa?
2. Miten Vantaan sosiaali- ja kriisikeskus on mahdollisesti mukana psykososiaalisen tuen järjestämisessä evakuoitujen kokoamiskeskussa?
3. Kuka huolehtii pelastettujen ihmisten psykososiaalisen tuen jatkohoidosta? Voidaanko vapaaehtoisjärjestöjä (kuten Suomen Punaista Ristiä) jotenkin hyödyntää tässä?